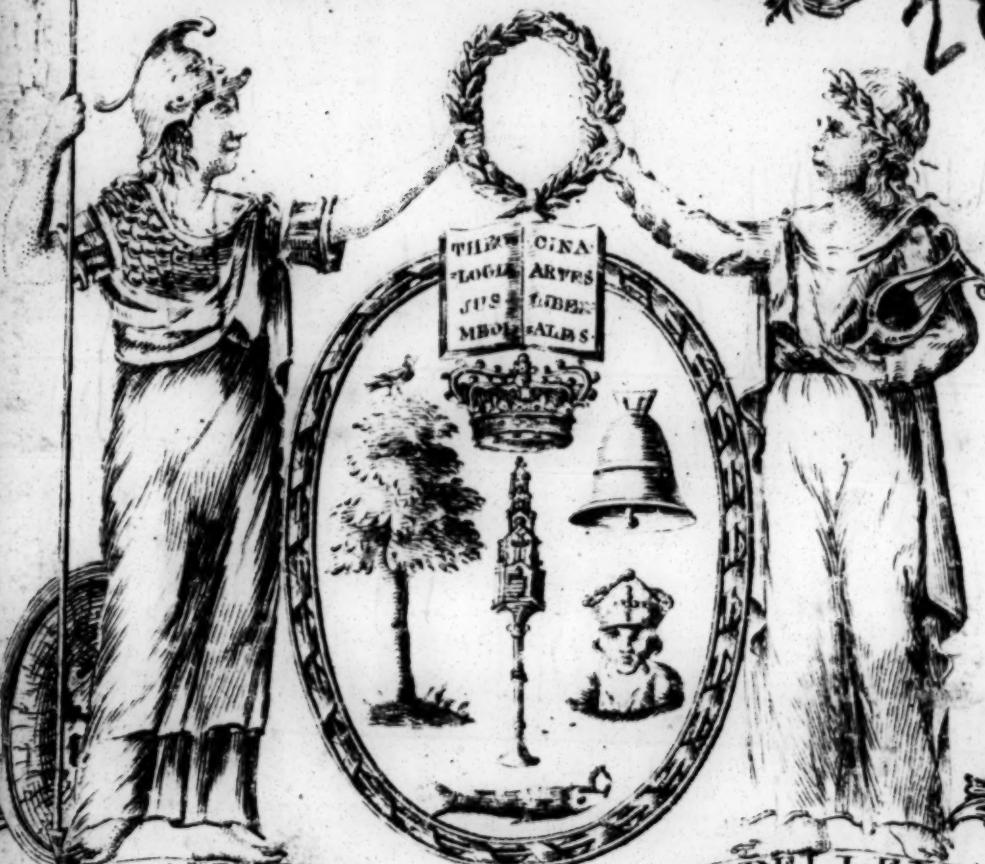

VIA VERITAS VITA

285

THEATRUM CINA
LOGIA ARVENSIS
JUS LIBER
MEDIUS TALIS

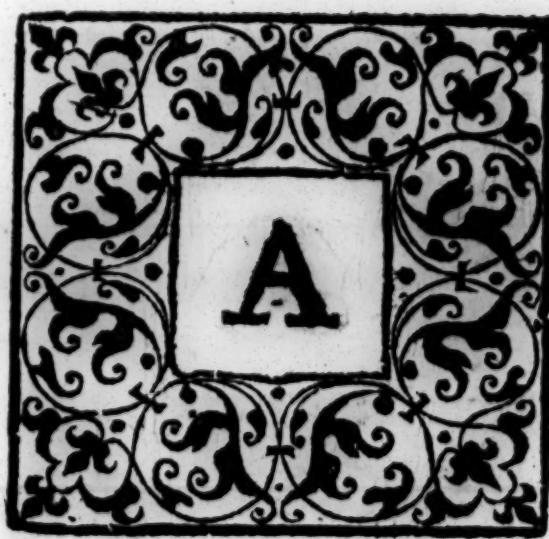

Bibliotheca Universitatis Glasguensis

C.R. 9.21.

Ex Libris Bibliothecæ Universitatis
Talis ETHICÆ ^{Glasgou}
CICERONIANÆ
Libri duo. *BL:4-17*

Seu Doctrina de Honestè vivendi ratione
EX

Ciceronis Libris collecta, ejusque Ver-
bis & Sententiis expressa, & Ramea
methodo digesta.

à M. Antonio Buschero.

LONGINI,

Typis Guil. Dn-Gardi. Veneunt apud Thomam
Manhem, ad Insigne Galli Gallinacei, in
Cæmeterio Paulino juxta Portam Borealem
minorem: An. 1652.

W. supinijs. Ballea 3. 16. 1

1992.12.10. 09:30 AM 2000-01-01

Model of a diagonal

¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶¶
Natalium Splendore conspicuis, &
Ingenii dotibus Ornatisimis Adele-
scentibus, Discipulis olim in Scholâ
Stadanâ morigeris atque indu-
striis, &

C O N V I C T O R I B U S Jam
suis suavissimis,

S. P. D.

M. A N T O N I U s B U S C H E R U s.

Bonos plerumque quod novum, mi-
rari; malos verò, etiam per se bo-
num, reprehendere, causâ & usu
eiusdem adhuc non manifestato, est
satis perspicuum. Idem quoque ab hoc meo
labore haud longè iri remotum prævideo. Erunt,
credo, qui mirentur quid sit, quod cùm tot ex-
stent lucubrations Ethicorum huic studio man-
cipatorum, ego quoque prodeam Sacris jam tra-
ctandis destinatus Minister: qui reprehendant
scio non deerunt. Hanc ipsam ob causam, prius-
quam nuncupationis vobis (Adolescentes cha-

A 3.

riſſimi!),

P R A E F A T I O.

risimi !) rationem reddam, per necessaria quædam & utilia mihi de Ethicâ hac Ciceronianâ, dum adhuc ab Officina calet, præfanda existimo ; ut, cum quibus de caussis manum operi admoverim, quo fine perfecerim, quorum usui destinârim, constiterit, mirari desinant boni, mali erubescant reprehendere, optimi quique, cum vobis omnibus, fructum indè hauriendum intelligant uberrimum. Octavus jam labitur annus, ex quo patriæ Scholæ Præceptor datus, inter cetera optimum Ciceronis de Officiis librum, ad labores, quos Dominus Christianus Beckmannus p. m. Rector scholæ dignissimus in eo antea subierat, aliquantulum sublevandos supremæ classis auditoribus, enucleare perrexi. Quem ipsum Ciceronis libellum, cum æquabilis dicendi rationem, oratione tersâ, & verbis appositis efferre, rerum ac sententiarum gravitatem, non satis mirando Logices nexu combinare affirmant doctorum virorum excellentissimi ; imò verò hic liber, teste gravissimo Philippo Melanchthonे, sit tanquam penus & æmula, unde verba apta, figuræ, argumenta, sententias, & orationem excerptant studiosi ; equidem non partem horum fructuum, sed totum aceruum

P R A E F A T I O.

cervum expromendum esse censebam auditori-
bus meis, ut ita & partem classis inferiorem,
elegantiâ sermonis à barbarie tuerer, & superi-
orem artis Logicae usu, quo abundat hic liber,
& sententiârū majestate, quo coruscat, instru-
cōrem. Universo igitur auditorum cōstui, uni-
versam fructuum enarratorum copiam, in suc-
cum quasi & sanguinem converſurus, tum ea
quæ ad artium discendi naturam spectabant, ana-
lysi ac genesi perpetuâ cum discipulis communi-
cabam; tum quoque quæ ad rerum copiam facie-
bant, locis communib⁹ includebam; quorum
alii generaliores, alii specialiores, bene seu hone-
stè vivendi rationem attingentes. Præcipue
autem specialiores hosce per inventionis argu-
menta ita in uno atque altero virtutis genere,
consignare incipiebam; ut non exiguam mihi
futurae Ethices materiam subministrare vide-
rentur. Incepit autem hunc docendi modum
non in schola patria, sed Stadanā continuare, sum-
mus Imperator, rerūmque humanarum mo-
derator voluit. Cujus voluntati cūm par-
rem libentissimè, ex ordine atque con-
stitutione hujus scholæ, Ethica præcepta,
à Domino Scribonio concinnata, ex-

A 4 plicando

P R A E P A T L O.

Explicando feliciter [pestis tamen inclemtiā sapius filum interrumpente] ad finem perducere, nec tamen eundem autorem in hac arte sequi è re discipulorum esset; ea cogitabam sub methodi Ramea formā proferre, quae de honeste vivendi ratione solerter Cicero conscripserat. Qui in manibus versabantur de Officiis libri, multum spei in hac re faciebant; collecti jam per singulas lectiones ex iisdem loci Ethici, auxilium pollicebantur: totum, quod intendebam, negabant. Meditabar itaque ex integro ejus opere ejusmodi praecepta hinc inde dispersa in ordinem redigere. Ferebar quidem ad rem istam motu proprio, videbam ubiorem fructuum magnitudinem, clariorem ad cognoscendum lucem, commodiorem vitae degendae informationem; at immensum hujus fore laborem, difficultatem magnam, molestias non paucas, & hoc videbam. Subiens tamen quidquid erat oneris libenter, quodlibet praeceptum definitionibus, distributionibus, argumentis consentaneis, dissentaneis, comparatis & exemplis declaratum integris verbis & sententis Ciceronis fulciebam, hoc fine, ut Auditores mei cognoscendo bene vivendi modo intento, tersum simul & moderatum

PRÆFATIO.

deratum genus dicendi imbiberent, nec non for-
mâ hâc disponendi cognitâ, ideam & typum ha-
berent, cujas ductu omnia quæ apud alios Auto-
res de hac materiâ essent lecturi, locis commu-
nibus concrederent. Perductum denique ad ma-
turitatem hunc Ethices fætum, bonis haud dis-
plicere, juventuti, aliorum etiam informationi
commissæ, prodesse posse existimans, pedem eti-
am in lucem conspectumq; hominum profer-
re passus sum, eâ quâ nunc apparet formâ,
non usque adeò ut debebat absolutâ, sed quâ tum
inter reliquos Scholæ sudores poterat, mediocri-
Plura, fateor, è divite Ciceronis pena addi,
quædam demi potuisse, nonnulla ex argumentis
adjectis aliorum naturam aliquando induere,
consentanea dissentaneis aut comparatis misce-
ri, non eo inficias; illud duntaxat Aristarchis
meis affirmo, textum Autoris, nè nervi pagel-
larum harum usum regentes inciderentur, non
semper fuisse distrahendum, nec omnia propter
sermonis suavitatem & dicendi materiam com-
portanda, sed quælibet sincerâ mente ad scopu-
lum præfixum dirigenda. Quo posito, magnum
satis ac uberem laborum meorum fructum me
consequutum esse videbar, nec est de quo magni-

PRÆFATI O.

scum quid prædicem ulterius, nisi hoc sit, ut
rudiōri ista methodo, præstantium hominum in-
genia, ad exquisitus aliquid meditandum invi-
tem; ut illi, sicut his à me cœptum ex Cicerone;
ex Seneca, Platonis, Plutarchi, Xenophon-
is, Isocratis, Plauti, Terentii, Virgilii, Ovi-
dii, Horatii scriptis, optimorūmque Historio-
graphorum commentariis selectas sententias in
unum corpus tanquam cornucopiae comportent,
comportatas disponant, & juris publici faciant.
Quemadmodum enim musicus aliquis præclarè
fidibus canens nullis ad cantandum precibus in-
ducit, nec tamen subornatum quendam absurdè
canentem ac harmonica sonorum intervalla con-
fusus dentera ferre potest, sed arreptâ protinus te-
studine suavissimo aures audientium sono recre-
at: sic non dubito & ego multos existere excel-
lentes viros, qui fæcundissimum dicto modo,
Ethices corpus, nullo negocio possunt conficere;
sqd quia perinde ut Musicus iste alii aliis de cau-
sis ab hoc perutili conatu refugiunt, primò hanc
ideam Ethices adhuc fas̄is in cultā, cùm in manus
candidorum, iuniorum verò maximè adolescentum ve-
nire volui, ut, si illos inconcinnitate suā offen-
dere eosdem ad eleganteres curas; ad hos
fines.

PRÆFATI O.

fines antea descriptos consequendum excitares.

Hic scopus quoque inter fines reliquos mibi propositus, quos si probaveris (L.B.) ad Christianam Ethicam Germanico idiomate ex sacris literis eadem ferè formâ concinnandam calcar addes.

Vestro v. nomini, (Adolescentes charissimi!) multæ cauſſæ sunt, cur hanc lucubrationum futuram nuncupârim. Nam ſive vestrâ erga me olim Praeceptorem reverentiam & in attēdendo diligentiam; ſive vestrum, qui jam iſdem mecum parietibus contenti, in studiis ſinem tanquam inspectoř eorum confiderem; utrumque profecto ejusmodi eſſe deprehendo, ut singulari, quo in vos propendeo amore incensus, non potuerim, etiam in medio officii mei cursu, quin Philosophicis etiam preceptis & exemplis vobis commodarem omnibus; *Etiam* enim vestræ quid aptius quam morum elegantia & vitæ rectitudo hinc addiscenda? Quid conatibus vestrīs accedat proprius quam Latīnae lingue liquorem purissimum ex ipsis fontibus, quos hic liber indicat, haurire? Quid tandem vestrīs studiis utilius, quam propositis artium dicendi exemplis, mox

foliū

P R A E F A T I O.

solum invitandi materiam in hoc libello intueri, sed ibidem alia quoque quæ apud alios existant aut proprio Marte inventa disponendi aut in locos communes redigendi normam ante oculos cernere? Quorum omnium omnes ut participes fiant, Appendix loco, quædam de hoc ipso usus adjeci, cuius & illi qui tum Auditores erant, cùm hac publicis lectionibus inculcarem, sunt admoniti: Vox quoque quibus jam dum domi meæ observator studiorum vita & morum sum datus, ut fructum hunc subsequentibus diebus & annis multiplicem colligatis, Deo auxiliante, curabo. Suscipe ergo (Adolescentes dilecti!) fæturam hanc meam Ethicam, noctes & dies volvite & revolvite, ut non tantum paternorum bonorum suis hæredes, sed virtutum maximè imitatores hinc efficiamini. Nihil vobis deesse video, quod ad solidæ eruditionis fundamenta deducat: Non desunt vobis ingenii dotes, non desunt, ut multis, sumptus ad studia necessarii; præceptis institutisq; pietatis & bonarum artium abundatis, privatâ Praeceptoris informatione cum publicâ non caretis; Industriâ denique ejusdem ut & discipulorum quigrundam, diligentium æmulatione, studiis vestris magna sit accessio. Ego, si quid

P R A E F A T I O.

quid in studiis hisce vestris Scholasticis potero,
sive monendo sive consulendo nusquam vobis
sum defuturus. Nolite igitur, cum nihil desit,
vos ipsi vestro deesse commodo; sed datis &
concessis atendo spem de vobis conceptam fove-
te, frequenti exercitatione confirmate, ut matu-
ritatem consequuti, fructus Deo gratos & hu-
mana societati salutares feratis, & Parentum,
Præceptorum & curatorum exspectationi satis-
faciatis. Quod si feceritis, Parentum amo-
rem, D E I benedictionem, & bonorum Viro-
rum favorem in vos derivatum retinebitis; re-
ctè & eleganter dicendi, honestè quoque viven-
di promptuarium adultiores facti possidebitis.

Dominus & Redemptor noster
Jesus Christus Divini flaminis igne
ità corda vestra accendat, ut veræ
Pietatis optimarumque Artium ac
Linguarum studiis dediti, organa
D E O Patri vestro grata, Ecclesiæ
salutaria, politiæ utilia summâ cum
laude & gloriâ non fictâ celebre-
mini.

P R A E F A T I O :

mini. Valete & vos-vestráque studia
rectè curate. Stadæ ex Musæo no-
stro ad 25 diem Augusti, Anno Sa-
lutis. reparataæ M. DC. X.

Fratri.

Fratri Suavissimo
ETHICAM. Ciceronianam edent.

Qui numerat tantum nummos, animumque tenacem.
Atque oculos illis pascit, non utitur iste.
Si vel opes Cræsi & Pactoli divitis undas
Possideat, medio miser est & egenus in auro.
Non magis est Sapiens, qui dites fœnore multo
Thesauros Sophiæ numero metitur, & illos
Acri acie mentis subtilius. usque tueri
Esse satis credit, nec in ullos erogat usus.
Infelix animi pastus speculatio, quam non
Actio subsequitur; nec enim oblectatio vera est,
Quam capit ex auri intuitu, quod condidit arca
Euclio vesanus, ni recte sciverit uti.
Nil quivit Midam auritum cœna abdita in aurum;
Nil Heliogabali parasitos pastus eburnus.
Quæ satiare oculos poterant, satiare vacantem
Non poterant Stomachum; nil contemplari aurum est.
Dæmonibus nostrum nemo felicior esset,
Esset si argutè res perlustrare beatum.
Quod, si aurum Sophies miserum aspergare sine usu est.

Ric

Quo ferrum mihi? quo plumbum? quo scoriam? ad Indos
Ista vel Anticyras; ne posthac turpia pubi
Otia traducant, quae nullus dirigit usus.
Plurima mentis acu subtilia stamina texas
De Virtute licet, quae argutos reddere habentes
Non justos passint; ea tu Germane revellis;
Et meritum: Virtutis enim laus omnis in usu
Est sita, non cerebri lusu; recta actio nobis
Queritur hic tantum, non notio mentis acutae.
Hoc caput est (quicquid desideret iste vel ille):
Quod mihi doctrinam, si non conceditur uti?

M. Statius Buscherus.

Index

Index *Capitum Libri prioris
de PRUDENTIA.*

CAP. I. *De Ethicâ.*

CAP. II. *De Honesto, seu Virtute
& Vitiis.*

CAP. III. *De Distributione Virtutis, de
Prudentiâ ejusq; opposito Imprudentiâ,
sub quâ Calliditas, Stultitia.*

Libri posterioris de Virtutibus mora-
libus, *Distinctio I. De virtutibus
ad NOS relatis.*

CAP. I. *Quid virtus moralis.*

CAP. II. *De distributione hujus, ubi
de Temperantiâ in genere.*

CAP. III. *De Temperantiâ in specie pro-
p: iē sic dictâ.*

CAP.

INDEX.

CAP. IV. De Sobrietate & Ingluvie ei op.

CAP. V. De Castitate & adversâ libidine.

CAP. VI. De Parsimoniâ ejusq; oppos.

CAP. VII. De Modestiâ seu honoris studio ;
item Gloria, contr. Ambitio, factantia.

CAP. VII. De Fortitudine, cuius dissent.
Timor, Ignavia, Metus, Desperatio in de-
fectu ; in excessu Audacia.

CAP. IX. De distinctione Fortitudinis, ubi
1. de Fiduciâ, cuius dissent. Diffiden-
tia, Confidentialia. 2. de Magnanimitate,
cuius op. Pusillanimitas ; hujus quasi
gradus, Timiditas, Ignavia. 3. de Pa-
tientiâ ejusq; contr. Impatientiâ. 4. de
Constantiâ, cui oppos. Inconstantia seu
Lenitas & Pertinacia.

Distinctio

INDEX.

*Distinctio 2 hujus Libri, seu partis, de
Virtute ad ALIOS relatâ.*

CAP. I. *De Justitiâ in genere ejusq; dis-
trib. in tribuentem & retribuentem.*

CAP. II. *De Justitiæ tribuentis in amore
consistentis, 1. specie Benevolentia ejusq;
oppos. Malevolentia, Invidiâ, Odio.*

CAP. III *De 2 specie Beneficentiâ seu Li-
beralitate: oppos. sunt Maleficia, Il-
liberalitas, Avaritia.*

CAP. IV. *De 3 specie Misericordiâ ejusq;
contr. Immisericordiâ.*

CAP. V. *De 4 specie Clementiâ seu Man-
suetudine, oppos. ejus Nimia Clemen-
tia & Crudelitas.*

CAP. VI. *De Justitiæ in tribus, cultu, stu-
dio & officio consistentis, primâ parte,
Obedientiâ.*

CAP.

INDEX.

CAP. VII. De 2 & 3 parte, Reverentiâ & Pietate earumq; oppos. Honoris simulazione, Irreverentiâ & impietate adversus parentes.

CAP. VIII. De Justitiæ trib in externâ conversatione dictis & factis consistentis, I. Genere, Veritate (quo Juramentum) & Fide. Opposita harum sunt Mendacium, Simulatio, Crimen falsi, Fraus, Perfidia, Perjurium, Promissa contra utilitatem & honestatem.

CAP. IX. De 2. genere, Humanitate, & Urbanitate. Oppos. Inhumanitas, Merositas, Adulatio.

CAP. X. De Justitiâ retribuente, ubi de Justitiâ in specie sic dictâ. Contr. Injustitia.

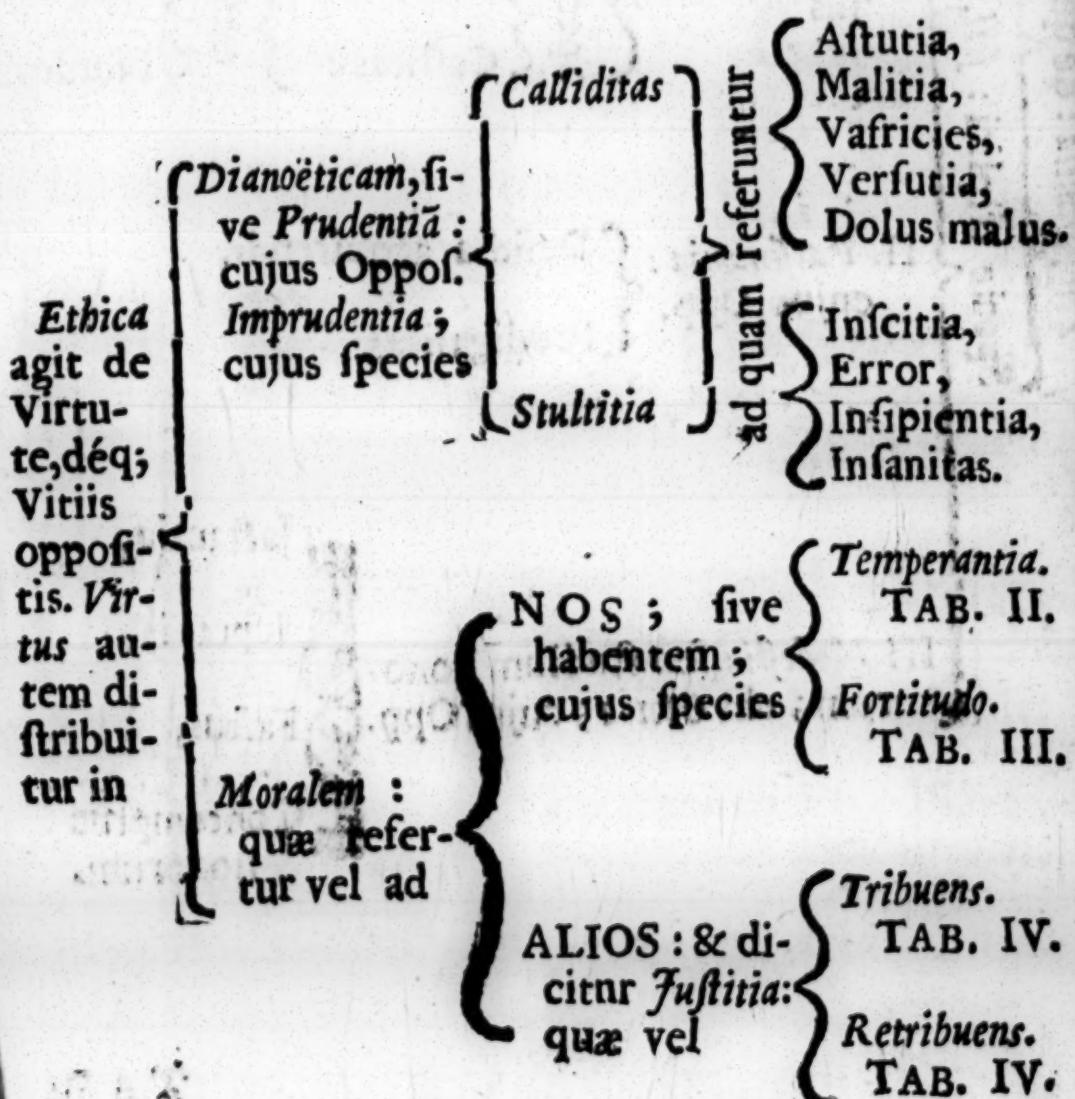
CAP. XI. De Gratitudine & Ingratitudine.

CAP. XII. De Amicitiâ ejusq; Oppos. Adulatione, Simulazione.

Synopsis

SYNOPSIS Ethicæ Ciceronianæ
in Tabb. tributa.

T A B. I.

Synopsis Ethica Ciceroniana.

T A B. II.

Temperantia : de quâ agitur in
Specie triplici: scil.

Genere		
	I. <i>Temperantia</i> propriè sic dicta ; cu- jus	Opposita sunt Species Sobrietas : Castitas :
		Intemperan- tia, Voluptas. contr. Inglu- vies, Libido.
	II. <i>Parfimonia</i> : cujus Opp.	Desidia acquirendi. Prodigalitas.
	III. <i>Modestia</i> , seu studium hono- rum ; ubi <i>Gloria</i> ; cujus Opp.	Jactantia, Superbia, Fastus, Contemptus honorum.

T A B.

Synopsis Ethica Ciceroniana.

T A B. III.

Fortitudo: de qua agitur in	Generc , per	Consentanea	Timor,
			Ignavia,
Dissentanea :	Metus,	Desperatio,	Metus,
			Desperatio,
Distributio- nem in .	Publicam, qua vel	Audacia,	Audacia,
			Malitia,
Species, per	Privatam.	Insidiæ.	Insidiæ.
Distinctionem in 4 gradus:	1. Fiducia: Oppos.	Diffidentia, Confidentia.	Diffidentia,
			Confidentia.
	2. Magnanimitas: Dissent.	Fusillanimitas.	
	3. Patientia, contr. Immoti- tia, sericordia.	Inconstanter- tia: Levitas,	
	4. Constan- tia: Oppos.	Pertinacia.	Pertinacia.

T A B.

Synopsis Ethicae Ciceronianaæ.

T A B. I V.

I. <i>Amore</i> : cujus spe- cies 4.	1. <i>Benevolentia</i> : Oppos. { Malevolentia, Invidia, Odium.
	2. <i>Beneficentia</i> , seu <i>Liberalitas</i> . Op. { Maleficentia, Illiberalitas, Avaritia.
	3. <i>Misericordia</i> : Oppos. Immi- sericordia.
	4. <i>Clementia</i> , seu <i>Mansuetudo</i> : { Nimia Cle- mentia, Oppos. Crudelitas.
Retribuens, qua cer- nitur in tribus	II. <i>Cultu</i> : { Obedientia, Reverentia, Pietas.
	Cont. { Inobedientia, Honoris si- mulatio, Irreverentia, Impietas.
III. <i>Dictis & factis</i> : hu- ius dup- genera	1. <i>Veritas & Fi- des</i> (quo & Juramentum) Oppos. { Mendacium, Simulatio, Crimen falsi, Fraus, Perfidia, Promissa con- tra honestatem & utilitatem.
	2. <i>Humanitas & Urbahitas</i> : { Inhumanitas, Oppos. Morositas.
Justitia; que vel quæ	1. <i>Justitia propriè sic dicta</i> : <i>Contr. Injustitia</i> .
	2. <i>Gratitudo</i> : Opp. <i>Ingratitudo</i> .
	3. <i>Amicitia</i> , Opp. <i>Adulatio</i> , <i>Simulatio</i> : <i>Remedias</i> plerumque singulis Vitiis sunt applicata.

Ethicæ

Ethicæ Ciceronianæ

Pars Prior

DE PRUDENTIA.

C A P U T I.

De Definitione Ethices.

Quid est Ethica?

Ethica est ars seu doctrina honestè vivendi.

Quomodo Cicero describit?

Doctrina de officiis est pars philosophiæ, à qua constanter & honestè vivendi præcepta du-

untur. Vid.lib.3.Offic.in initio. Vel,

*Est certa vivendi disciplina per quam bene
beatèque vivitur. 2. Offic.*

O B S E R V A T I O.

Quod nos cum *Quintiliano* &c aliis probatæ e-
auditionis viris voce unâ Ethices perquam aptis-
mè significamus, idipsum Cicero (quoniam vox
græca ab ipso unâ voce non effertur, teste *Quint.*
lib.6.cap.2.) pluribus effert, & nominat præce-
pta

pta de officiis, notatione ab effecto desumptâ, quia efficiat vitam honestam.

Quæ sunt causæ ejusdem?

Præter naturam, causæ ejus sunt sapientes homines, artis beneficio adjuti & usu confirmati.

Demonstres quæsio eadem ex Cicerone.

A Philosophiâ, si boni & beati esse volumus, omnia adjumenta & auxilia petamus bene beatéque vivendi. *Tusc. quæst. lib. 4.*

A Philosophiâ correctio vitiorum: tu inventrix Legum, tu magistra Morum & Disciplinæ fuisti. *Tusc. 4.*

Quis enim est qui nullis officiis tradendis præceptis Philosophum se audeat dicere? *Offic. 1.*

Artes. Quid enumerem artium multitudinem, sine quibus vita hominis omnino nullâ esse potuisse? quid virtus aut cultus, nisi tam multæ artes ministrarentur? quibus rebus exulta hominum vita, tantum destitit à virtu & cultu bestiarum. Ex quo leges morésque constituti, tam juris & qua descriptio certaque vivendi disciplina, per quas bene beatéque vivitur. *Offic. 2.*

Forma. Amplissimam omnium artium bene vivendi disciplinam vitâ magis quam literis persecuti sunt veteres. *Tusc. 4.*

Da & Formam cum Fine.

Forma, ut & Finis in vitâ honeste informandâ consistit & absolvitur. *Cicero.*

Forma. In excolendo officio sita vitæ est honestas omnis, & in negligendo turpitudo. *Offic. 1.*

Finis. Cùm ea causa impulerit eos qui primi se ad Philosophiæ studium contulerunt, ut, omnibus rebus posthabitatis, totos se in optimæ vitæ statu exquirendo collocarent, profectò spe beatè vivendi tantam in eo studio curam operamq; posuerunt. *Tusc. lib. 5. sub init.*

O B S E R-

O B S E R V A T I O.

1. Sapientem hic intelligimus eum qui longo rerum usu valet, nec artis est ignarus: sic & hominum congregatio caussæ rationem habere videtur.

2. Materia Ethices, si qua exhibenda, ex genere partim, partim ex formâ & subjecto colligatur; coacervatio videlicet axiomatum ethicorum sive morum.

Quoniam vis formæ, ut & finis, in honeste vivendo consistit, Exponas quid sit honeste vivere.

Honeste vivere est, cum moribus externis, tum motibus internis, ita se gerere, ut nihil contra decorum & æquum committatur: Nam sic Cicero;

Bene vivere, dico constanter, graviter, sapienter, fortiter. *Tusc. lib. 5.* Profecto nihil est aliud bene & beatè vivere, nisi honeste & rectè vivere. *I. Paradox.* nec enim virtutes sine beatâ vitâ cohaerere possunt, nec illa sine virtutibus. *Ibidem.* Et, *Honeste vivere est secundum virtutem vivere.* Beatus igitur est, qui est in bonis nullo adjuncto malo, cui ex se ipso apta sunt omnia. *Tusc. 5.*

Omnes enim bonos beatos esse volumus; omnibus autem virtutibus instructos & ornatos, tum sapientes tum bonos viros dicimus. *ibid.*

O B S E R V A T I O.

Ciceroni bene & beatè vivere idem est quod nobis honeste vivere. Ethicus igitur seu vir honestus is est, qui Ciceroni bonus & beatus sensu philosophico, non theologicō dicitur.

4 Ethica Ciceroniana. LIB. I. C.

Quæ sunt effecta Ethices?

Recta & beata, i.e. honesta vita per hanc est, & conservatur. Cicero.

Effecta sunt omni aetio-
ni omni tempore in-
servire. Nulla vitæ pars neque publicis neque privatis, neque forensibus neque domesticis in rebus, neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio potest; in eoque excolendo sita est vitæ honestas omnis, & in negligendo turpitudo. *Offic. lib. I.*

**vitam di-
ribere.** Hoc alterum genus (nam unum genus officiorum pertinet ad finem bonorum) de officio in præceptis est positum, quibus in omnes partes usus vitæ confirmari potest. *Ibid. Offic. I.*

Est enim certa vivendi disciplina, per quam bene beatèque vivitur. *supr. lib. 2. Offic.*

**De subiecto Ethices quæ habes propo-
nenda?**

**Subiectum
internum.** Subiectum internum est ipsum honestum, in quo describendo & constituendo tota hujus natura est occupata.

Externum sunt homines eorumque actiones. *Cicero.*

Honestate unâ vita continetur beata. *Tusc. 5.* Mentis bono fruendum est, si beati esse voluntus; bonum autem mentis est virtus: ergo hanc beatam vitam continuaeri necesse est. *Tusc. 5.*

Totam bene vivendi vim in omni virtute ponamus. *Tusc. I.*

Xenocrates in virtute non beatam vitam, sed beatissimam ponit. *Ibid.*

Amplissimam hanc bene vivendi disciplinam, vitâ magis quam literis persecuti sunt veteres. *Tusc. 4.*

O B S E R.

OBSERVATIO.

Homines, non, quâ corpus naturale & Externum
physicum in iis consideratur, subjectum sunt
Ethices; sed quatenus vita & actiones ad bene-
eu honestè vivendum informantur.

Quæ Adjuncta?

Magna ejus est utilitas & præstantia, necessi-
fici- as, ubertas, & honos, quem addit sui cultori-
ficio- us. Cicero.

Cum statuisset aliquid hoc tempore ad re scribere, ab eo exordiri volui maxime, quod & tati tuae esset aptissimum, & autoritati meae gravissimum. Offic. I.

Cùm tota Philosophia, (mi Cicero!) frugifera & fructuosa, nec ulla pars ejus inculta atque deserta sit, tamen nullus feracior in eâ locus est, ubertas. quâm de *Officiis*, à quibus constanter honesteque vivendi præcepta ducuntur. *Offic. 3.*

Beato nihil deest, quia volumus eum tutum **Copia &**
& inexpugnabilem, septum atque munitum. abundantia.
Tusc. 5.

Quare conducere arbitror talibus aures tuas
vocibus undique circumtonare, nec eos (si fieri
possit) quicquid aliud audire, qui vitam hono-
stam ingredi cogitant.

[Sed] ut quæstuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si altera semper omni damno, altera omnis tempestatis calamitate semper vacet; sed si multò majori ex parte exstet in utrāque felicitas: sic vita (putà honesta hæc) non solum si undique referta bonis est, sed si multò majore & graviore ex parte bona propendent, beata recte dici potest. *Tusc. 5.*

CAPUT II.

De Honesto seu Virtute.

Quid est Virtus seu Honestum?

Virtus est facultas animi secundum quam honeste vivimus. *Cicero.*

Virtus est affectio animi constans conveniens que, laudabiles efficiens eos in quibus est, & ipsa per se, separatâ etiam utilitate, laudabilis. *Tusc. 4.*

Virtus est animi habitus naturae modo ratione consentaneus. *lib. 2. de Invent.*

Brevissime recta ratio dici potest. *Tusc. 4.*

O B S E R V A T I O.

1. Honeste, & secundum virtutem vivere. *Ciceroni* idem est: Ergo & *Virtus* & *Honestum*, Medium officium & decorum ejusdem valoris esse videntur.

2. Animi facultas dicitur virtus, quia, licet non exerceatur, tamen est in animo partim à naturâ ipsâ comparata, partim extrinsecus adducta, ex quo caussarum aliqua patet ratio.

Quænam igitur sunt ejus caussæ?

Caussæ efficientes, à Deo homini concessæ sunt.

1. *Naturalis* inclinatio. 2. *Doctrinæ* institutio. 3. *Actiones*. Materia virtutum ex facultate animi & actionibus honestis, tanquam ignis ex silice elicetur. *Cicero.*

Natura. Sunt enim ingenii nostris semina innata virtutum

itum ; quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. *Tusc. 3.*

Quia sumus, ut dixi, sapientissimi appetentissimique honestatis. *Tusc. 1.*

Quoni verò ita variis imbuamur erroribus, ut *Doctrina & anitati* veritas & opinioni confirmatæ natura *Institutio.* ipsa cedat ; animi, qui sanari voluerint, si præceptis paruerint sapientum, sine ullâ dubitatione hominibus anantur. *Tusc. 3. sub initio.*

Nihil amplius nostrum est (quod nostrum dicens, eo artis est) quâm ad ea principia, quæ acceperimus, consequentia exquirere : quò adsit id quod volumus effectum. Hoc enim apparet ad agendum etiam nos esse natos, quòd in rebus exquirendis explicandisque ætatem conterimus. *lib. 5. de Finibus bonorum, &c.*

Sed ut nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta rectè perceperint, quicquam magnâ laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt : Sic officii conservandi præcepta traduntur illa quidem ut faciamus ipsi, sed rei magnitudo, usum quoque exercitationemque desiderat. *Offic. I.*

Quid de formâ & fine?

Forma & Finis in facultate istâ honestè vivendi seu in mediocritate seu modo, ut *Cic. ait, consistit.* *Cicero.*

His rebus quæ tractantur in vitâ modum *Forma, quendam & ordinem* adhibentes, honestatem & decus conservabimus ; in omnibus enim rebus mediocritas optima est : itaque ad omnem usum cultumque vitæ referenda est. *Offic. I.*

Modus est optimus, decus ipsum tenere nec progreedi longius. *in calce Offic. I.*

Omnino si quicquam est decorum, nihil est dūs qui.

Aequabilitas. profectò magis æquabilitas universæ vitæ, tum singularum actionum. *Offic. I.*

Duobus extremis declinatis constat medium seu modus. Ex quibus intelligitur, ut ad officii formam revertamur, appetitus omnes contrahendos sedandosque, excitandamque animadversionem & diligentiam, ut nè quid temere, ac fortuitò, inconsideratè negligentèque faciamus. *Ibid.*

Finis. Itaque omnis honos, omnis admiratio, omne studium ad virtutem, & eas actiones, quæ virtutis sunt consentaneæ, refertur: eaque opinio quæ aut ita in animis sunt, aut ita geruntur uno nomine honesta dicuntur. *lib. 5. de Fin. bonorum & malorum.*

O B S E R V A T I O.

1. Quas hic virtutum caussas damus in genere, speciebus postea, tautologias vitandi causas, possunt accommodari.

2. A naturâ virtus est, 1. Quatenus capax dicitur virtutum: *deinde*, quatenus proclivis ad eas: *denique*, quatenus illa natura constat intellectu rectè intelligente, & voluntate rectè volente. Ergò vel rationem & voluntatem, vel naturam seu naturales inclinationes caussas dicere nihil impedit.

3. Ad Institutionem doctrinæ, refertur bona educatio, cum bonis conversatio, exemplorum consideratio, spes præmiorum & metus poenarum, &c. Idque à primâ infantiâ; quia naturâ tenacissimi sumus eorum quæ rudibus animis percepimus.

4. Actionibus intelligo usum & exercitacionem rerum honestè expediendarum, quibus pravæ cupiditates & animi fortes tandem eliduntur.

CAP. II. Ethica Ciceroniana.

9

untur. Actiones hæ debent esse conformes voluntati.

5. Qui modum seu mediocritatem in rebus observat agendis, is quoque secundum virtutem vivit, ideoque non ita strictè hic usurpatur mediocritas, quasi semper sit medium inter duo extrema vitia (ubi enim duo extrema non sunt, ibi quoque discessus ab iis non fiet) sed quod modum à ratione præscriptum, honestoque congruentem viam ingrediatur.

Quinam effectus seu fructus hinc ex causis proveniunt?

Bene seu honestè ut vivas, virtus efficit, naturæ vitia obruit, metum abigit, adversa sustinens, dolori medetur & inconstantiam, amicitiam & laudem conciliat, mortis quoque crudelitatem propulsat. Cicero.

Ad beatè vivendum præsidii satis in virtute est. *Tusc. 5.*

Quid enim potest ad beatè vivendum deesse ei, quem fortitudo ab ægritudine & à metu vin- dicet? Temperantia tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat? hæc virtutem efficere dico. *ibid. 5. Tusc.*

Si quicquid asperum, alienumque à naturâ Málum est, id appellari placeat malum: tantulum tamen est, ut à virtute ita obruatur, ut nusquam appareat. Nam si omnia fugiendæ turpitudinis adipiscendæque honestatis causâ faciamus, non modò stimulus doloris, sed etiam fulmina fortunæ contemnamus, licebit. *Tusc. I.*

Honestatis lumen si aspicerimus, nihil est, Omnia vir- quod ut eo potiamur, non parati simus & ferre totis causa- & perpeti. *Tusc. I.*

Omnia quæ cadere in hominem possunt, vir-
B. 5. tuss

tus subter se habet, eaque despiciens casus contemnit humanos. *Tusc. 5.*

Amicitiam
reconcili-
are.

Proprium hoc statuo esse virtutis, conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adjungere. *Offic. 2.*

Virtus, inquam, conciliat amicitias & conservat in *Lelio* Decorum, quod elucet in vita, movet approbationem eorum quibuscum vivimus. *Offic. 1.*

Mortis cru-
delitatem
propulsare.

Crudelitatem mortis & dedecus virtus propulsare potest. *Philip. 4. Orat. Ord. 47.*

Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguntur, non iis quorum laus (puta ex virtute orta) emori non potest. 2 *Paradox.*

Da Subiectum Virtutis.

Subiectum constituo animum hominis, pravis affectibus exutum. *Cicero.*

Altissimum locum in homine & maximè excellentem (virtus) tenet. 4. *de Finibus.*

Nullum theatrum virtuti conscientia majus est. *in calce lib. 2. Tusc.*

Eaque viri
boni.

Virtus à viris nomen mutuata est. *Tusc. 2.*

Ideoque vir bonus est, qui prodest quibus potest, nocet nemini. Qui item non modo facere, sed ne cogitare quidem quicquam audebit, quod non audeat praedicare. *lib. 3. Offic.*

Quænam sunt Adjuncta?

Constantia seu Immutabilitas, Libertas, Admiratio juncta FAVORI, Dominium, DIVITIÆ, &c. interdum ODIUM & INVIDIA. *Cicero.*

Nos virtutem semper liberam volumus, semper invictam, quæ nisi ita est, sublata virtus est. *Tusc. 5.*

Libertas,
Perpetuitas. Omnia alia falsa, incerta, caduca sunt; & virtus est una altissimis fixa radicibus, quæ nunquam

quam ullâ vi labefactari potest, nunquam dimo-
veri loco. *Philip. 4. Orat. num. 47.*

In tempestate sævâ quieta est, lucet in tene-
bris, pulsa loco, manet tamen atque hæret in
patriâ, splendetque per se semper, neque alienis
unquam sordibus obsolectit, (*pro Sestio*) nec eri-
pi nec surripi potest, &c. hâc qui sunt prædicti,
soli sunt divites. *1. Paradox.*

Admiratione quâdam afficiuntur ii, qui ante- *Admiratio,*
ire cæteros virtute putantur. *Offic. 2.*

Eos in quibus virtutes inesse videmus, à na- *Favor,*
turâ ipsâ diligimus. *Offic. 1.* *Laus,*

Itaque eos viros suspiciunt homines, maxi-
misque efferunt laudibus, in quibus existi-
mant se excellentes quasdam & singulares
virtutes perspicere. *Offic. 2.*

Virtutes rerum omnium Dominas ratio vo- *Dominium,*
luit. *lib. 2. de Fin. bonorum, &c.*

Hoc quoque fit in omni populo, exsuperan- *Invidia.*
tiam virtutis oderunt. *Aristides* ob eandem
causam patriâ pulsus est. *lib. 5. Tusc. quæst.*

Est enim hujus seculi labes, quædam & ma-
cula virtuti invidere, velle ipsum florem digni-
tatis infringere. *Orat. 36. num. pro Corn. Balbo.*

*Habésne comparata & exempla Vir-
tutis?*

Habeo : en comparata : omnibus aliis rebus
anteferenda ; bona autem à potiori dicenda, ut
mercatura ; & uti Deus, tutum præbet refugi-
um. Quemadmodum porrò medici & impera-
tores ex usu clari ; sic quoque virtus. *Cicero.*

Nihil virtute formosius, nihil pulcrius, nihil *Compara-
amabilius. lib. 9. Epist. famil. 164.* *tio ex im-*

Honestas aut sola expetenda, aut omni pon- *paribus.*
dere gravior habenda, quam reliqua omnia, ut
Aristoteli placet. Offic. 3.

A similibus: Ut quæstuosa mercatura dicitur, non si omni damno semper vacet, sed si multò majori ex parte existet in eâ felicitas: Sic vita boni viri, non solum si undique referta bonis est, sed si multò majore & graviore ex parte bona pro-penderint, beata rectè dici potest. *Tusc. q. lib. 5.*

**2. Naviga-
tione.**

Quemadmodum si cui naviganti, quem præ-dones insequantur, *Deus* quis dixerit: ejice te è navi, est qui excipiat; omnem omittat timo-rem: sic urgentibus asperis doloribus, si non sint ferendi, ad virtutem confugiendum est. *Tus. q. l. 2.*

Sed ut nec medici, nec imperatores, nec ora-tores, quicquam magnâ laude dignum sine usu, &c. *Vide supr. in loco Causs. Efficientis. Offic. lib. I.*

Exempla.

Exempla sunt Romanorum *Romuli*, &c. *Cicero.* Virtus dedecus propulsare potest, quæ pro-pria est Romani generis & seminis; hanc vobis tanquam hæreditatem majores vestri relique-runt; hâc majores nostri primùm universam Ita-liam devicerunt; deinde Carthaginem excide-runt; Numantiam everterunt; potentissimos Reges, bellicosissimas Gentes in ditionem hu-jus imperii redegerunt. *Philip. 5. Orat. num. 47.*

Quibus tandem gradibus *Romulus* ascendit in cœlum? Iisne quæ isti bona appellant? An re-bus gestis atque virtutibus? *in Paradox.*

Adhuc Consentanea: jam Dissenta-nea recense.

Dissentanea sunt omnis generis vitia, quibus honestè vivendi facultas debilitatur atque de-structur. *Cicero.*

Virtutibus rectissimè mihi vidēris vitia oppo-suisse contraria. Quid enim vituperabile est per seipsum, id eo ipso vitium nominatum puto; vel etiam à vitio dictum vituperari. Quas autem Græci *xanias* appellant, vitia malo quæma-litias,

**Quid: vi-
tium.**
Malitia.
Vitiositas.

malitias nominare. Malitia enim certi cuiusdam
vitii nomen est, vitiositas omnium. *lib. 3. de Fin.*
honorum & malorum.

Ego poteram morbos appellare, sed id ver- *Definitio-*
bum in consuetudinem nostram non cadit. Sunt Vitiorum.
autem (vitia) motus animi, rationi non obtem-
perantes. *Tus. 3.*

Vitia recte animi pravitates dicuntur. *3. Pa-*
radoxorum.

Vitiositas autem est habitus aut affectio in to- *Quid vitio-*
tâ vitâ inconstans, & à se-ipsâ dissentiens, *lib. 4. sitas.*
Tusc. quæst.

Quibus caussis conflatur?

Iis quæ virtutum caussis sunt contrariæ: ut
sunt, Naturæ perversitas, sinistra aut nulla insti-
tutio, Actionum malarum continuatio, species
utilitatis, voluptates, dolor, aslentationes, pecu-
nia, contemptus rectæ rationis, &c. *Cicero.*

Nunc simul editi in lucem atque suscepti su-
mus in omni continuâ pravitate, & in summâ
opinionum perversitate versamur, ut penè cum *Caussæ vi-*
lacte nutricis errorem suxisse videamur. Cùm *trorum na-*
verò parentibus redditi, deinde magistris tradi- *turalis pra-*
ti sumus, tum itâ variis imbuimur erroribus, ut *Mala In-*
vanitati veritas, & opinioni confirmatæ ipsa na- *stitutio.*
tura cedat; siquidem (boni) ejus igniculi cele-
riter malis moribus sic extinguiuntur, ut nus-
quam naturæ lumen appareat. Cùm verò acce- *Mores per-*
dit eodem quasi maximus quidem magister po- *versi.*
pulus, atque omnis undique ad vitia consenti-
ens multitudo, tum plenè inficimur, à naturâque
ijs sâ desciscimus, &c. *Tusc. quæst. lib. 3.*

Si ad malam domesticam disciplinam vitâniq;
um bratilem & delicatam accesserunt portæ, eti-
am nervos omnis virtutis elidunt. *Tusc. 2.*

Utilitatis specie sapissimè peccatur: ut im
Corinthii

Species utilitatis.

Corinthi disturbance nostri: in rege qui urbem hanc condidit. Species enim utilitatis animalium pepulit ejus, cui, cum visum esset, utilius solum se, quam cum altero regnare, fratrem interemit, *lib. 3. Offic.* Sed nihil quod crudele utilie. *Ibid.*

Eadem utilitatis, quae honestatis est regula: qui hoc non præviderit, ab hoc nulla fraus abserit, nullum facinus. Sic enim cogitans; est istud quidem honestum, verum hoc expedit; res naturâ copulatas audebit errore divellere, qui fons est fraudum, maleficiorum, scelerum omnium. *lib. 3. Offic.*

Voluptates. Voluptates blandissimæ dominæ, saepe maiores partes animæ à virtute detorquent, & dolorum cum admoventur faces, præter modum plerique exterruntur. *lib. 2. Offic.*

Nulla enim virtus esse potest, (*vide inductionem specierum ibidem.*) si non expetatur per se, sed ad voluptatem utilitatemque referatur. *lib. 3. Offic. sub finem.*

Dolor. Dolor esse videtur acerrimus virtuti adversarius. Is ardentes faces intentat, is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam se debilitatum minatur. *Tusc. quæst. lib. 5.*

Cavendum est, nè assentatoribus patefaciamus aures, nè adulari nos sinamus, in quo falli facile est. *lib. 1. Offic.*

Pecunia. Malè se res habet, cum quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. *lib. 2. Offic.*

Aspernatio reæ ratio nis. Omnes morbi animorum, & perturbationes exasperatione rationis eveniunt. *Tusc. lib. 4.*

Quæ præterea ad Vitiorum descriptiō nem pertinent?

Effecta & Subiecta cum Adjunctis licet ex superioribus facile colligantur, attamen cum

Cicero

Cicero nec in hâc parte nobis desit, verba ejus
hic subjicimus. *Cicero.*

Animus perturbatus & incitatus, nec cohi-
bere se potest, nec quo loco vult insistere om- *Effecti.*
nino. *Tusc. q.lib. 4.*

Turpes (igitur) actiones oriuntur è vitiis. *lib.*
3. de Fin.

Quomodo in corpore est morbus, ægrotatio, *Subjectum.*
& vitium; sic in animo. *Tusc. quæst. lib. 4.*

O consuetudo peccandi quantam habes ju- *Adjun-*
cunditatem in improbis & audacibus, cum pœ- *ctum in*
na absuit, & licentia consecuta est. *Actione 5. in* *Subjectis*
C. Verrem. *Jucunditas,*
Facilitas
progredien-
di,

Facilè serpit injuria & peccandi consuetudo; *Actione 4. in C.*
non autem facilè reprimitur. *Verrem.*

Despicimus autem eos & contemnimus, in *Difficultas*
quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervo- *reprimendi,*
rum inesse putatur. *tib. 2. Offic.* *Contem-*
ptus,

Peccati dolor maximus est, & æternus. *Epist. Dolor ma-*
famil. lib. 11. quæ est Epist. 220.

Hujus socios habere consolatio est tenuis.
ibid.

Potestne huic animi morbo cura adhi-
beri?

Potest: si caussas ejus tollas, turpitudinis
magnitudinem objicias, virtutum excellentiam
& utilitatem commendes. *Cicero.*

Nam ut medici, caussâ morbi inventâ, cura- *Medicina*
tionem esse inventam putant: sic nos, caussâ vi- *vitiorum.*
tiorum repertâ, medendi facultatem reperi-
mus. *Tusc. quæst. lib. 3.*

Est enim quædam medicina certe; nec tam
sunt hominum generi infensa atque inimica na-
turæ, ut corporibus tot res salutares, animus
nullam invenerit. De quibus etiam est merita
meliùs.

mel iūs, quōd corporum adjumenta adhibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. *Tusc. quæst. lib. 4.*

Forma
quædam

1. Ex cog-
nitione tur-
pitudinis.

2. Vitiorum
humana patientur.

virtutem
imitan-
tium.

3. Si tollan-
tur penitus.

Instrumentum
fit

4. Si virtuti
studeas.

Veruntamen hæc est certa & propria sanatio, si doceas, ipsis perturbationes per se esse vitiosas, nec habere quicquam aut naturale, aut necessarium: ut ipsam ægritudinem leniri videmus, cùm objicimus mœrentibus imbecillitatem animi effœminati, cùmque eorum gravitatem, constantiamque laudamus, qui non turbulentè

Ibid.
Cernenda autem sunt diligenter, nè fallant eam nos vitia quæ virtutem videntur imitari: nam & prudentiam malitia, & temperantiam inimicitas in voluptatibus asspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur. *vid. in partit. Oratoriis.*

Omnia igitur ista ex errorum orta radicibus evellenda & extrahenda penitus sunt, non circumcidenda nec amputanda. *Tusc. quæst. lib. 4.*

Rectè ergò Poëtæ, qui molliunt animos nervosque virtutis elidunt, à Platone educuntur ex eâ civitate quam finxit ille, cùm mores optimos & optimum Reipub. statum exquireret. *Tusc. q. lib. 2.*

Philoso-
phia.

Qui virtuti
studeas.

Cultura autem animi Philosophia est, quæ extahit vitia radicus, & præparat animos ad fatus accipiendos, &c. *Tusc. quæst. lib. 2.*

Qui virtuti student, levantur vitiis, levantur erroribus. *lib. 4. de Fin.*

Levatio igitur vitiorum magna fit his, qui habent ad virtutem progressionis aliquantulum. *ibid. lib. 4. de Fin.*

C A P U T III.

De Virtutis distributione ejusq;
parte primâ Prudentiâ.

Quomodo distinguis Virtutem?

IN Dianoëticam & Moralem. Cicero.

Distribution
ex caussis.Superiores non omnem virtutem in ratio-
ne esse dicebant, sed quasdam naturâ aut more
perfectas. *Quæst. Acad. lib. 1.*

Est igitur vis virtutis duplex: aut enim sci- *Aliæ Scientiæ*
entiâ cernitur virtus, aut actione: nam quæ *seu Prudentia* quæque gravissimo nomine sapientia *dænia, alia*
appellatur, hæc scientia pollet una; quæ verò *Actionis*
moderandis cupiditatibus, regendisque animi
motibus laudatur; ejus est munus in agendo,
in partit. Oratoriis.

Aliæ etiam Cicer. Distinet.

Virtus omnis in tribus rebus ferè vertitur:
quarum, una est in prospiciendo: altera, cohi-
bere motus animi turbatos: tertia, his, quibus-
cum congregamur, uti moderatè & scienter.
Offic. 2.

Virtus partes habet quatuor: Prudentiam,
Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam. *lib. 2.*
De Invent.

Omne enim quod honestum est, id quatuor
partiū oritur ex aliquâ. Aut n. in perscientiâ
veri, solertiâque versatur; aut in hominū socie-
tate tuendâ, tribuendâque cuiq; & rerum con-
tractarum fide; aut in animi excelsi atque invi-
eti magnitudine ac robore; aut in omnium
quæ.

quæ fiunt quæque dicuntur ordine & modo, in quo inest modestia & temperantia. *Offic. I.*

O B S E R V A T I O.

Ad illam honestè vivendi facultatem, virtutis verò productā requiritur: 1. Ut quid honestum sit cognoscamus seu intelligamus. 2. Ut intellecta sponte & promptè suscipiamus, inque actum ubi datur, producamus; atque hæc duo requisita distributionem illam bimembrem constituant. *Cic.* Etsi in quatuor partes honestum seu officium dividat, tamen nostram quoque haud improbat, cùm alias eum videatur amplecti, etiam illo simili quo utitur. *in Acad. quæst. 7 alibi.* Quemadmodum avem ad volandam, ita hominem ad intelligendum & agendum, esse natum tanquam mortalem Deum.

Quid est Virtus Dianoëtica?

Virtus Dianoëtica, seu prudentia, est prima pars virtutis, quid honestum sit rectè intelligens.

Cicero.

Definitio. *Est autem Prudentia primus in virtute locus, quæ in perspicientiâ veri solertiâque versatur.* *Offic. lib. I.*

Prudentia est rerum bonarum & malarum & utrarumque scientia. *lib. 2. De Invent.* vel,

Prudentia, quam Græci φρεγή dicunt, est rerum expetendarum fugiendarūmque scientia, *Offic. I.*

Virtutum una est in perspiciendo quid in quâque re, verum sincerūmque sit, quid consentaneum cuique, quid consequens, ex quo quæque gignantur, quæ cuiusqne rei sit causa. *Offic. 2.*

Sapientia
definitio. *Sapientis autem est sanitas animi, hoc verbi vis*

vis ipsa declarat. Illos enim sanos intelligas necesse est: quorum mens mota quasi morbo perturbata est nullo: qui contrà affecti, hi insani.
Tusc. quæst. lib. 3.

O B S E R V A T I O.

1. A providendo *prudentia* est appellata,
De Rep. Qui rerum aliquid prospiciunt, *prudentes* possumus dicere, i.e. *providentes*. *De Divin.*

2. Etsi autem Philosophi inter *prudentiam* & *sapientiam*, ut & Theologi distinguunt, sæpius tamen uno venit significatu, unde & *Ciceroni calliditas* dicitur *prudentia*: item, *scientia alicujus artificii*: item, *multarum rerum memoria*, & *usus plurium negotiorum*: quæ posteriora tamen non ita huic loco convenient. *vide 3. Rheticorum libro.*

3. Bene intelligere est, *scientiam rerum cæterarum* & *negotiorum* habere, *præterita meminisse*, *præsentia cognoscere*, & *futura prospicere*.

Quis autem prudens dicitur?

Qui rectè novit expetere honesta & fugere turpia: vir *prudens* & *frugi*, ait *Socrates*, apud *Stobæum* dicitur, *præteritorum meminisse*, *præsentia agere*, *futura cavere*. *Cicero*.

Qui maximè perspicit quid in re quâque *verum* & *quod non* sit, quique acutissimè & celerrimè potest & videre & explicare rationem, is *prudens*, *sapientissimus* & *maximus* rite haberi solet.
Offic. I.

Qui poterit esse excelsus atque erectus, & ea quæ accidere homini possunt omnia parva ducens, qualenq; sapientem esse volumus, nisi omnia

omnia sibi in se posita esse censebit. *Tusc. quæst. lib. 5.*

Da porrò caussas & effecta Prudentiæ.

Efficiens caussa est natura, seu ejus ratio, quæ in cognitione, scientiâ, intellectione comparandis occupatâ, ministerio sensuum, inductione exemplorum, eorumque bene multorum (quæ quasi naturæ locum habent) observatione utitur.

Forma in rectè intelligendo quid turpe, quid honestum dictu & factu sit, absolvitur; uti & finis, qui in istâ legitimâ agibilium cognitione consistit. *Cicero.*

Homo, qui rationis est particeps, per quam consequentia cernit, principia & caussas rerum videt, earumque progressus & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, rebusque præsentibus adjungit & annexit futuras; facile totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias. *Offic. lib. I.*

Sapientis animus semper ita est affectus, ut ratione optimè utatur. *Tusc. quæst. lib. 3.*

Naturâ inest mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas veri visendi. *Tusc. quæst. lib. 3.*

Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem: in primisque hominis est veri inquisitio & investigatio. Itaque cum sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, ac discere, cognitionemque rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene beatèque vivendum necessariam dicimus. *Offic. lib. I.*

Partes (i.e. caussæ) sunt Memoria, Intelligentia, Prudentia, quibus repetit animus illa quæ fuerint, ea perspicit quæ sunt; futurum ali-

quid

Caussæ sunt
I. Ratio.

II. Natura.

III. Memoria, providentia.

quid videt antequam factum sit. lib. 2. De Invent.

Abundas Athenis præceptis institutisque Philosophiæ, propter sumam & Doctoris autoritatem & urbis, quorum alter te scientiâ augere potest, altera exemplis. 4. Exemplis. Offic. I.

In omnibus adhibenda est præparatio diligens, & ad ea eligenda, quæ dubitationem afferunt, adhibere doctos homines debemus, vel etiam usu peritos, & quid iis in unoquoque genere placeat exquirere. ibid. lib. I.

Prudens adhibebit ad considerandas res, & tempus, & diligentiam. 5. Tempus & diligentia.

Effecta quæ?

Rerum naturam intueri, non opinari, non falli, non pœnitere, mœstiam pellere, tranquillitatem suppeditare.

Cicero.

Qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, maximè sapientiæ fungitur officio. Tusc. quæst. lib. 3:

Sapientis est nihil quod pœnitere possit facere, nihil invitum; splendidè, constanter, honestè, omnia nihil ita exspectare quasi certo futurum, nihil admirari ut inopinatum ac novum accidisse video; suis stare judiciis. Tusc. quæst. lib. 5.

Sapiens nunquam opinatur, id est, assentitur rei vel falsæ vel incognitæ. Acad. quæst. lib. 4. Non opinari nec

Sapiens enim hanc esse vim censet, rem capiatur, nè fallatur videre. ibid. falli.

Sapientia enim est una quæ mœstiam pellit ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinit. Quæ præceptrice in tranquillitate vivi potest, omnium cupiditatum ardore restincto. lib. I. De Finibus. bon.

Effecta sunt
I. Rerum
naturam in-
tueri.

II. Con-
stanter om-
nia agere.

IV. Tristi-
tiam pel-
lere, tran-
quillitatem
vitæ conci-
liare.

Quæ

Quæ Subjecta Prudentiæ?

*Subjectum in quo, est homo magni ingenii, recte utens ratione in rerum bonarum & mala-
rum contemplatione & delectu.*

*Subjectum circa quod sunt consilia de rebus
honestè agendis, eaque vera.*

Cicero.

Subjectum in quo. Magni autem est ingenii revocare mentem à
sensibus, & cogitationem à consuetudine abdu-
cere. *Tusc. I.*

Autoribus uti optimis possumus, quod in om-
nibus caussis & debet & solet valere plurimum,
& primum quidem omni antiquitate, quæ quo
propius aberat ab ortu & divinâ progenie, eò
meliùs fortasse ea, quæ erant vera cernebat.
Tusc. I.

Subjectum circa quod. Prudentia est locata in delectu bonorum &
malorum. *Offic. 3.*

Quocirca huic quasi materiæ quam tractet in
qua versetur subjecta est veritas. *Offic. I.*

*Quæ ostendis Adjuncta prudentis, seu
prudentiæ?*

Vacuitatem à perturbationibus & omnibus
vitiis, superbiâ, irâ, timore, mœstitiâ.

Item, constantiam & vitæ jucunditatem;
item, autoritatem & fidem.

Cicero.

Adjuncta sunt: Sapientis animus semper vacat vicio, nun-
quam turgescit, nunquam timet; non cadit in
sapientem ægritudo, & omnes sapientes fortes.
Tusc. quæst. lib. 3.

*Virtus, Humilitas, Constantia, Fortitudo, Benevolen-
tia.* Non cadit in eum alieno gaudere malo, nec
ut irascatur, in eum cadit. *Ibidem.*

Annulum *Gygis* si habeat sapiens, nihil
plus sibi licere, putet peccare, quam si non
habeat:

habeat : honesta enim bonis viris, non occulta queruntur. *Offic. 3.*

Non potest esse jucunda vita, à quā absit prudētia. *Tusc. lib. 5.* Jucunditas
vitæ.

His fidem habemus quos plūs intelligere Fides. quām nos arbitramur, quōsque & futura prospicere credimus, & si res agatur, in discrimēnque ventum sit, expedire rem & consilium ex tempore capere posse : hanc enim omnes existimant utilem verāmque prudentiam, *Offic. 2.*

Illustra, queso, hanc doctrinam comparatis & exemplis.

Prudentia virtutibus moralibus,

1. Anteferenda,

2. Comparatur musicis & pictoribus.

Exempla autem sunt in *Catone*, *Democrito*, Atheniensibus proposita.

Cicero.

Animi virtus corporis virtutibus antepona- Comparatio-
ter : ut *5. de Finibus*.

Res enim quas persequimur ingenio ac ratio- 1. Minorum.
ne, gratiōres sunt quām illæ quas viribus. *Offic. 3.*

Meliūs ea curantur, quæ consilio geruntur, quām ea quæ sine consilio administrantur. Domus ea quæ ratione regitur, omnibus instructior 1. Illustratio
est rebus & apparatiōn, quām ea quæ temerē & speciali.
nullo consilio administratur. Sic exercitus, sic
navis. *lib. 1. de Invent.*

Itaque dux ille Græciæ nunquam optat, ut 2. Testimo-
Ajax similes decem habeat, sed ut *Nestoris* ; quod si acciderit, non dubitat quin *Troja* brevī nō sit peritura, (non enim viribus corporis, aut ve-
locitatibus, aut celeritate corporum res ma-
gnæ geruntur, sed consilio & auctoritate,
de Sene&t.) Parva enim sunt foris arma, nisi sit
consilium domi. *Offic. 1.*

Nihil

Nihil (itaque) est homini prudentiâ dulcius, aut sagaci ac bonâ mente. *Tusc. 1.*

3. Compa-
ratio Simi-
lium.

Causis il-
lustrata.

Exempla
i. Catoris.

2. Demo-
trui.

3. Atheni-
ensium.

Ut in fidibus musicorum aures vel minima sentiunt; sic nos magna sâpe intelligimus ex parvis, ex oculorum obtutu. *Offic. 2.*

Ut enim pictores, & ii qui signa fabricantur, & veri etiam Poëtæ, suum quisque opus à vulgo considerari vult, ut si quid reprehensum sit à pluribus, id corrigatur, híque id secum & cum aliis, quid in eo peccatum sit exquirunt: Sic aliorum judicio permulta nobis & facienda & non facienda, & mutanda & corrigenda sunt. *Offic. lib. 1.*

Ego (inquit *Cato*) senatui quæ sunt gerenda præscribo, & quomodo Carthagini mala jam diu cogitanti bellum inferatur, multò antè denuncio. *lib. de Sene&t. seu Cat. Major.*

Democritus luminibus amissis alba & atra discernere non poterat; at verò bona & mala, æqua & iniqua poterat: sine varietate coloris licebat beatè vivere, sine notione rerum non licebat. Atque hic vir impediri etiam animi aciem asperitu oculorum arbitrabatur, ut quum alii quod est ante pedes non viderent, ille infinitatem omnium peregrinabatur, ut nullâ in extremitate consisteret. *Tusc. lib. 5.*

Athenienses, cùm Persarum imperium nullo modo possent sustinere, statueréntque ut urbe relictâ naves concenderent, libertatémque Græciæ classe defendenter, *Cyrſilum* quendam, suadentem ut in urbe manerent, *Xerxémque* recipenter, lapidibus obruerunt. *Offic. 3.*

Quodnam Oppositum Prudentiæ?

Imprudentia; quæ quid honestum sit, rectè non intelligit.

Perturbatio animi hujus causa est, quæ nihil honesti

honesti caussâ suscipiendum esse permittit. Unde partes ejus seu species potius sunt *calliditas* & *Malitia*. Ad illam astutia, malitia, vaficies, versutia, dolus malus; ad hanc inficitia, error, insipientia, insanitas referuntur.

Cicero.

Perturbatio est aversa à rectâ ratione contra Caussâ naturam animi commotio: seu, appetitus vehementior longius discedens à naturæ constantiâ. *Tusc. 4.*

Prudentiam malitia imitatur, studiisque bonis similia esse videntur, quæ in eo genere sunt Species sunt Malitia. nimia. *In partit. Orat.*

Cùm, quod scias, id ignorare emolumenti tui caussâ velit eos, quorum intersit id scire; est versuti, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri, hæc & alia vitiorum subeunt nomina. *Offic. 3.*

Versutos eos appello, quorum mens celeriter Versuti. versatur; Callidos autem, quorum tanquam Callidi. manus opere, sic animus usu concalluit. *lib. 3. de Nat. Deorum.*

Dolus malus est, cùm aliud est simulatum, Dolus malus. aliud actum. Ergò omnes aliud agentes, aliud simulantes, perfidi, improbi, malitiosi sunt. *Offic. 3.*

Malitia, si omnia quæ turpia & mala sunt, Quid mala. mala bonis anteponit. *Offic. 3.*

Qui parùm perspiciunt quicquid honestum, Ignari. d etiam utile esse; hi sæpe versutos homines & callidos admirantes, eorum malitiam, sapientiam Simulatio per comp. ab effectis.udicant. *Offic. 2.*

Nec ulla pernicies vitæ major inveniri potest, Simulatio per comp. ab effectis. quam in malitiâ simulatio intelligentiæ. *Ibid.*

Quo quis versutior & callidior, hoc invisiior

Adjuncta. & suspectior, detractâ opinione probitatis
Offic. 2.

Fraus Vulpeculæ, vis Leonis esse videtur ;
utrumque alienissimum ab homine est, sed fraus
odio digna majore. Offic. 1.

Suppeditâne Calliditatis exempla Ci-
cero ?

Multa ubique, sed jam illa sufficient duo.

Cicero.

Exempla.

Caius Cannius, Eques Romanus, cùm se Syra-
cusalas otiandi caussâ, non negotiandi contulis-
set, dicitabat se hortulos aliquos velle emere,
quò invitare amicos, & ubi se oblectare sine in-
terpellatoribus posset. Quod cùm percrebuissest,
Pythius quidam, qui argentariam Syracusis face-
ret, dixit, Se venales quidem hortos non ha-
bere, sed licere uti *Cannio* (si veller) ut suis.
Et simul ad coenam invitat in posterum diem,
piscatores convocat, & ab his petit, ut postero
die ante suos hortulos piscarentur : ad coenam
venit *Cannius* ; Cymbarum ante oculos multitu-
do, pro se quisque quod coeperat afferebat, ante
pedes *Pythii* pisces abjiciebantur. Incensus *Can-*
nius cupiditate, contendit à *Pythio*, ut venderet:
gravatè ille primò. Quid multa ? multum im-
petrat. Sed postero die cùm illuc invitâssest fa-
miliares, nullum scalmum videt, & vicini aîunt,
Hic piscari nulli solent. Offic. 3.

In hoc genere in Rep. multa peccantur, ut ille,
qui cùm triginta dierum essent cum hoste pactæ
induciæ, noctu populabatur agros, quod dic-
rum essent pactæ, non noctium, induciæ: Offic. I.

De alterâ specie, stultitiâ, si que habes
subjice.

Stultitia.

Cicero. Insipientia est quasi insanitas quæ-
dam,

dam, quæ est insania, eadēmque dementia, quorum mens enim motu, quasi turbo, est perturbata hos insanos appellari necesse est. *Tusc. 3.*

Stultitiam censuerunt inconstantiam sanitatis vacantem.

Furor autem est cœcitas mentis ad omnia. *Furor.*
Ibid.

Omnia quæ mala putantur, sunt improvisa ^{I. Adjuncta} *Insipientia*, graviora: præmeditatio autem futurorum malorum lenit eorum adventum. *Ibid.*

Ennius dicebat, Ne quicquam sapere, qui sibi non sapiat. *Offic. 3.*

Stulti malorum memoriâ torquentur. *lib. I. II;*
de Fin.

In stultorum vitâ nulla est:

Est enim proprium stultitiae aliorum vitia ^{III} *Comparata* cernere, obliisci suorum. *Tusc. 3.*

Omnes insipientes sunt miseri. *4. de Fin.*

Stultitia majus est malum, quam omnia mala ^{Comparata} & fortunæ & corporis. *lib. 3. de Nat. Deorum.* & ^{Imparium} *Insipientiâ* nullum majus malum. *Tusc. 3.* (nam) cupiditate & ægritudine, qui tandem in corpore possunt esse graviores morbi? *Ibid.*

Qui enim animus est in aliquo morbo (morbos autem perturbatos motus Philosophi appellant) non magis est sanus quam id corpus, quod est in morbo. *Ibid.*

Ut civitas in seditione beata esse non potest, ^{Similium} nec in discordiâ dominorum domus: ita nec animus à se dissidens, secumque discordans gustare ullam partem liquidæ voluptatis & liberæ potest. *lib. I. de Fin.*

*Da huic (si habes) malo Imprudentiæ
remedium.*

Cicero. Subsequens suppeditar.

In hoc genere duo vitia sunt vitanda: ^{Utaum, Remedias}

nè incognita pro cognitis habeamus; Alterum
nè nimis magnum studium multamque operam
in res obscuras atque difficiles conferamus, eās
que non necessarias. *Offic. I.*

Illud quidem sic habeo, nisi sanatus animus
sit, quod sine Philosophiā fieri non potest, fi-
nem miseriarum nullum fore.

Tus. quæst.

Ethicæ

Ethicæ Ciceronianæ
Pars Posterior,
DE VIRTUTIBUS
MORALIBUS.

*Distinctionis prima, de Virtute ad
N O S relatâ,*

C A P U T I.

Quid Virtus Moralis, ejusque causa?
Uemadmodum honestè vivendi ratio
λογικὴ à virtute ducatur, expositum
est superioribus: jam quid sit Virtus
ἠθικὴ declarato. *Virtus Moralis* est
pars altera Ethicæ rectè agens, quod hone-
stum est. *Cicero.*

Dist. I.

Cognitio contemplatiōque manca quodam- Ratio or-
modo atque inchoata est, si nulla actio rerum dinis.
consequatur. Cognitionem (ergo) prudentiām-
que sequetur actio. *Offic. I.*

Ita fit, ut consideratè agere pluris sit, quam
cogitare prudenter. *Ibid.*

Veri investigandi studio à rebus agendis ab-
C. 3 duci

Dicit. I. duei contra officium est : virtutis enim laus omnis in actione consistit. *Ibid.*

OBSERVATIONES.

1. *Moralis dicitur Virtus, quod more & consuetudine comparatur, vel potius multum adjuvatur : & ab hac parte nat' ex quo tota hæc honestè vivendi ratio nominatur.*

2. *Ciceroni Activa dicitur, quod in rebus parandis & tuendis exerceatur.*

3. *Definit in Tusc. quæst. Virtutem perendorum malorum fortem atque invictam patientiam, verum cum fortitudinis propria sit descriptio, ad illius explicationem reservabimus.*

Proximum jam, ut de causis hujus Virtutis, quæ habes, exponas.

Causæ, ut & reliqua argumenta hanc virtutem declarantia, ex genere superiùs explicato Adjuvantes petantur. Morem verò, & consuetudinem esse causæ sunt. adjuvantem ; & cōsūpōn, seu ipsam prudentiam efficientem causam ; commoda hominum subiectum, &c. hic in specie notabis.

Cicero.

1. *Consuetudo.* *Consuetudine jus est id, quod sine lege æquè ac si legitimum sit, usitatum est. ad Herenn.*

Effecta Consuetudo. *Consuetudinis (enim) magna vis est ; pernoctant Venatores in nive ; in mentibus se uripatuntur : indè pugiles cæstibus contusi, nè ingemiscunt quidem. Quis mediocris gladiator ingemuit ? Quis vultum mutavit unquam ? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo vallet ; ergò hoc poterit *Samnis*, Spurcus homo, virtù illa dignus, locoque : vir natus ad gloriam, nullam*

nullam partem animi tam mollem habebit, *Dist. I.*
quam non meditatione & ratione corroboret?
Tusc. quest. lib. 2.

Nulla virtus prudentiâ vacat. *Tusc. q. 5.* 2. *Efficiens
est Pruden-
tia.*
Atque illi, quorum studia vitâque omnis in
rerum contemplatione versata est, tamen ab au- *Effectum
Prudentia.*
gendis hominum utilitatibus & commodis non recesserunt. Nósque ipsi quicquid ad Remp. at-
tulimus, à doctoribus atque doctrinâ instructi,
ad eam & ornati accessimus. *in calce Offic. I.*

Ea verò actio, sine quâ (ut est in antecedentibus) omnis cognitio manca, in hominum *Subjectum
Virtutis
Moralis.*
commodis tuendis maximè cernitur. *Ibid.*

O B S E R V A T I O N E S.

1. *Non sufficeret hìc proposita caussarum enarratio, nisi quæ in genere de Virtute dicta sunt, huc accommodentur.*

2. *Περιποσίς, seu Electio, talis hìc caussa dicitur, à quâ secundum rectum rationis judicium, & voluntatis electionem, mentis judicio obtemperantem, honeste actiones dependent. Hinc constat Prudentiam etiam caussam dici, quoniam omni virtuti quasi facem præferens ostendit, quid factu honestum sit.*

Principales igitur caussæ, ut ex superioribus notum, sunt Ratio & Voluntas, quæ imperant locomotivæ, ut regat omnia membra ad mandata Domini expedienda. Quia verò sola natura non sufficit, assuetudine & exercitatione crebrâ, affectus, & reliqua membra ad honestè agendum deducuntur. Unde est distinctio Actionum virtutis in antecedentes, & consequentes.

3. *Reliqua quoque Effecta, Subjecta, Adjuncta, Comparata, ut & Opposita cum Remediis ex genere delibanda sunt.*

C A P U T I I.

*De Virtutis Moralis distributione;
vel enim ad NOS refertur,
vel ad ALIOS.*

*Dic ergo de illâ prius, quæ ad
NOS refertur.*

Diff. I. **A**D NOS, seu ad habentem quæ refertur, Animum ejus, ita ad rationi obediendum componit, ut honestè secum vivat. Species hujus sunt *Temperantia & Fortitudo*.

Quid est Temperantia?

Temperantia est virtus componens & moderans rerum jucundarum cupiditates.

Cupiditates autem sunt Voluptatis, Divitiarum, & Honorum, ex quibus tres Temperantiae species oriuntur.

Prima propriè & usitatè dicitur Temperantia; secunda Pecuniarum; tertia Honoris, quæ non minus rectè Temperantia appellatur.

Cicero.

*Definitio-
nes genera-
les.* **E**st quoddam genus honestatis, quod omni ex parte propter se expertitur, aliud in quo alterius ratio conjungitur. lib. 2. de Invent.

Sequitur ut de unâ reliquâ parte honestatis dicendum sit, in quâ verecundia, & quidam ornatus vitæ, Temperantia & Modestia, omnisque sedatio perturbationum & rerum motus cernitur. *Offic. I.*

*Quarta pars decori, moderatione, modestiâ,
continentiâ,*

continentiâ, temperantiâ continetur. lib. 3. Dist. 1.
Offic.

Græci Temperantem *σωφρονα* appellant, eám- *Nomina*;
que virtutem *σωφροσύνην* vocant, quam so-
leo equidem tum temperantiam, tum Moderati-
onem appellare, nonnunquam etiam Mode-
stiam. *Tusc. quest. 3.*

Temperantia est moderatrix omnium appre-
tationum. 5. de *Fin.*

Temperantia est decorum, approbationem
movens eorum, quibuscum vivitur, ordine &
constantia, & moderatione dictorum omnium
atque factorum. Maxima enim vis decori in hac
inest parte quæ explanat quid faciendum, quid
fugiendum sit; ita fit, ut ratio præsit, appetitus
obtemperet. *Offic. 1.*

Temperantia est, quæ in rebus aut experien-
dis aut fugiendis, ut rationem sequamur, monet,
animis pacem affert, & eos quasi quâdam con-
cordiâ placat ac lenit. 5. de *Fin.*

Magna vis est in virtutibus; eas excita, si forte
dormiunt. Aderit Temperantia, quæ eadem Mo-
deratio à me quidem paullò antè appellata. *Fru-
galitas*, quæ te turpiter & nequiter facere nihil
patietur. *Tusc. q. 3.*

OBSERVATIO.

*Ignoscet L.B. si forte Definitiones supra positas,
ut nimis generales videris. Consultò enim illas adjeci,
ut haberet copiam, & simul agnosceres temperantiam
ita latè sepiùs adhiberi, ut ipsi honesto seu virtuti ejus
definitio hic posita conveniat.*

2. Secum vivere hic dico, non à societate huma-
nâ sejunctum, solitariam agere vitam, sed in hisce vir-
tutibus conservandis esse occupatum, quibus non alte-

*Diff. I. rīs primario, sed habentis & possidentis perfectiūdo
quaritur.*

CAPUT III.

De Temperantiā, propriè sic dictā.

Definias illam.

Temperantia, propriè sic dicta, est, quæ moderatur cupiditates voluptatum, ab honestate avocantium.

Caussarum vim hīc natura, hominum industria, pudor & considerata hominis præstantia, ac voluptratis ac vitiorum hujus exiguitas.

*Reliqua argumenta in margine notata ad
verba Autoris.*

Definitio.

Cicero. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio. *lib. 2. de Invent.*

Alia ab Ef. fectis de- scriptio.

Temperantia enim, quam paullò antè frugalitatem appellavimus, videtur esse proprium, motus animi appetentis regere & sedare, sempérque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam. *Tusc. q. 3.*

Causæ sunt i. Natura.

Nobis à natura constantiæ, moderationis, temperantiæ, verecundiæ partes datae sunt, eadem natura docet non negligere, quemadmodum nos adversus homines geramus. *Offic. lib. I.*

2. Homi- num indu- stria.

Corporis nostri magnam naturam ipsa videtur habuisse curam, cuius tam diligentem fabricam imitata est honinum industria. Si quis est paullò ad voluptates propensior, modò nè sit esse peccatum:

et dum genere (sunt enim quidam homines non re, sed nomine); sed si quis est paullò erector, quanivis voluptate capiatur, occultat & dissimulat appetitum voluptatis, propter verecundiam. Sin sit, qui tribuat aliquid voluptati, diligenter sciat, ei tuendum esse modum ejus fruendæ. ^{3. Confido-} Ex quo intelligitur corporis voluptatem non ^{ratio præ-} satis esse dignam hominis præstantiam, eamque ^{stantie hu-} contemni & rejici oportere. *Offic. I.* ^{manz,}

Atque etiam si considerare volumus, quæ sit in naturâ hominis excellentia & dignitas, intelligentius, quâm sit turpe diffluere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere; quâmque honestum parcè, continenter, severè, sobriè. *Ibid.*

Vitæ inest moderator cupiditatis pudor. ^{2. 4. Pudor:} *de Fin.*

Sæpe videmus fractos pudore, qui nullâ ratione vincerentur. *Tusc. 2.*

Custos virrutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximè consequens, verecundia est. *In partit. Orat.*

Temperantia animis pacem affert, & eos quâdam concordiam placat, ac lenit. *I. de Fin.* Effectum;

Temperantia est inimica libidinum; libidines consequentes voluptatis. *Offic. 3.*

Temperantia cœnitur in prætermittendis voluptatibus. *lib. 5. de Fin.* Subiectum;

Vel, ut est de naturâ Deorum, constat ex prætermittendis voluptatibus.

Nihil reperiri potest tam eximum, quâm Adjunctum; istam virtutem moderatricem animi, temperantiam, non latere in tenebris, neque esse abdicat, sed in luce. *Ad Q. fratrem, epist. 1.*

Quid de ejus Opposita, Intemperantia & Voluptate?

Intemperantia est, quæ cupiditates voluptatum non;

Diss. I. non moderatur, absentes anxiè expetit, præsentibus nullâ ratione & modo utitur.

Cicero.

Descriptio ab effectis.

Quemadmodum Temperantia sedat omnes appetitiones, & efficit, ut hæ rectæ rationi parant: Sic huic inimica *Intemperantia* omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. *Tus. q. 4.*

Omnium perturbationum fons est *Intemperantia*, quæ à totâ mente, etiam à rectâ ratione defectio à præscriptione mentis sic aversâ, ut nullo modo appetitiones animi nec regi nec contineri queant. *Ibid.*

Voluptatis effici.

Voluptates blandissimæ dominæ sæpe majoris partes animi à virtute detorquent, & cùm dolorum admoventur faces, præter modum plerumque exterrinentur. *Offic. lib. 2.*

Impedit enim consilium voluptas rationis, inimica, ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos; nec in voluptatis regno virtus potest confistere. *In Cat. Majore.*

Plerique autem, quod tenere & servare id, quod statuerunt, non possunt, vieti & debilitati, objectâ specie voluptatis, tradunt se libidinibus constringendos, nec quid virtutis sit provident. *Ibid.*

Eorum animi, qui se corporis voluptatibus dediderunt, impulsuq; libidinum, voluptatibus obedientium, decorum, & hominum jura violârunt, corporibus elapsi, circa ipsam terram voluntantur, nec in hunc locum cœlestium, id est, cœlum revertuntur. *In Somn. Scip.*

Comparatio volu- ptatis.

Nullam capitaliorem pestem, quam corporis voluptatem hominibus à naturâ datam, dicebat *Archita Tarentinus*. Hinc, patriæ prodiciones, hinc rerum publicarum exversiones; nullum de nique

nique scelus, nullum magnum facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. *de Senect.* Dist. I.

Divino munere ac dono mentis nihil tam inimicum, quam voluptas. *Ibid.*

Suntne, quibus huic morbo occurras, Remedie?

Sunt: viz. Caussarum temperantiæ compa-
ratio, præstantiæ tuæ meditatio, & adjuncti hu-
jus vitii, & poenæ magnitudo; de quibus in præ-
missis. Remedie.

*His autem & illa quæ hic Cicer. ad-
dantur?*

Cicero. Nec figura corporis, nec excellentia
ingenii humani significat, ad hanc unam rem na-
tum hominem, ut frueretur voluptatibus. 2. *de
Finibus.*

Minimèque artes probandæ, quæ ministræ,
sunt voluptatis. *Offic. I.*

O B S E R V A T I O .

*Voluptas alia animi, alia corporis: illa cum in re-
rum honestarum contemplatione, tum virtutis honestâ
actione cernitur.*

*Hæc autem, Voluptas scilicet corporis, sensus exter-
nos afficiens, vel honesta vel turpis: illam temperans,
per se ambit, hanc aversatur & fugit.*

CAPUT IV.

De Sobrietate.

Temperantiae, propriè sic dictæ,
que sunt Species?

SObrietas & Castitas.

Quid Sobrietas?

*Sobrietas est à nimio cibo potuque abstinentia
seu temperantia.*

Cicero.

Tantum cibi & potionis adhibendum, ut refi-
ciantur vires, non optimantur. *In Cat. Ma.*

*Victus cultusque corporis ad valetudinem re-
ferantur, & ad vires; non ad voluptatem.*

Offic. I.

*Quia jucunditas victus in desiderio est, non
in satietate. Tusc. 5.*

Cibi condimentum sit fames, potionis sitis.

2. de Fin.

Esse oportet, ut vivas; vivere, non ut edas.

4. ad Herennium.

*Valetudo sustentatur notitiâ sui corporis, &
observatione earum rerum, quæ res aut prodesse
soleant, aut obesse; & continentia in victu om-
ni, atque cultu corporis tuendi causâ, & præ-
termittendis voluptatibus. Offic. lib. 2.*

*Si salubri atq; moderato cultui atque victui
quietè se tradiderit homo, illa pars rationis sci-
licet elucebit, & se vegetam præbebit. de Di-
vinatione.*

*Subiectum. Quæritur in re domesticâ Continentiae laus,
in publicâ Dignitatis. Pro Flacco.*

Sapientibus.

Sapientibus extenuatus magnificentia & sum- *Dist. II.*
ptus Epularum, quod parvo cultu natura con-
tentia sit. *Quis enim non videt desideriis ista*
condiri? *Darius in fugâ cùm aquam turbidam* *Exemplum*
& cadaveribus inquinatam bibislet, negavit un- *Darii.*
quam se bibisse jucundius. Nunquam scilicet si-
tiens hiberat; nec esuriens *Ptolemæus ederat, Ptolemai.*
cui cùm peragranti *Ægyptum, comitibus non*
consecutis, cibarius in cala panis datus esset, ni-
hil visum est illo pane jucundius. *Tusc. lib. 5.*

Socratem ferunt, cùm usque ad vesperum con- *Socratis.*
tentiùs ambularet, quæsitumque esset ex eo,
cur hoc faceret, respondisse, Se, quò melius cœ-
naret, obsonare famem deambulando. *Ibid.*

Persarum à Xenophonte virtus exponitur, quos Persarum.
negat ad panem adhibere quicquam præter Na-
sturtium. *Ibid.*

Quid adversatur Sobrietati?

Inguvies, quæ est cibi & potiis incontinentia,
in specie hâc constituit, Voracitatem, seu Eda-
citatem & Bibacitatem. *Cicero.*

Mente rectè uti non possumus, multo cibo & *Effici.*
potione completi. *Tusc. lib. 5.*

Vera multò plura evenirent, si ad quietem
integri iremus: nunc onusti cibo & vino per-
turbata & confusa cernimus. *de Divin.*

Quod in animo sobrii, id in lingua ebrii. *Ibid. Effici.*

Plato ait, Pars hominis, si inopia evecta, aut sa-
tietate affluenti, perstringit aciem mentis. *de Div.*

Est præclara Epistola Platonis, in quâ scri-
ptum est his serè verbis: vita illa, beata quæ fe-
rebatur, plena. Italicarum Syracusanarumque
mensarum, nullo modo mihi placuit: bis in die
saturum fieri, nec unquam pernoctare solum,
cæteraque quæ comitantur huic vitæ, in quâ sa-
piens nemo efficitur unquam, moderatus vero
multò minùs.

Dist. I. multò minús. Quomodo igitur jucunda vita potest esse, à quā absit moderatio? *Tusc. 5.*

Sardanapalus, opulentissimus Syriæ rex, incidi jussit busto,

*Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Haesit: at illa jacent, multa & præclara reliæ.*

Quid aliud, inquit Aristoteles, in bōvis, non in regis sepulcro inscriberes? *Ibid.*

O B S E R V A T I O.

De caussis & reliquis argumentis consentaneis sobrietatis & ingluviei consule, quæ suprà in genere dicta, & habebis quod hic in specie pronuncies, & quia ebrietatis illud vitium illo seculo, non ita, ut hodiè, fuit obvium, in pauciora hujus descriptionem contraxit Cicer.

C A P U T V.

De Castitate.

Quid est Castitas?

*Castitas est ab amore illegitimo temperantia.
Aliquando verecundia & pudicitia dicitur.*

Natura hujus principia largitur.

Sobrietas autem in hujus procreatione & conservatione non est caussarum postrema.

Adjuvantes sunt præceptiones, & virtæ ac morum inspectores.

Effecta ejus sunt, virtutem custodire, homines non offendere.

Subiectum omnis ætas; juvenes, senes.

Adiunctum

Adjunctum ornamentum, laus & gloria.

Dist. I.,

Cicero.

Verecundus est, qui ut bene audiat, erubescit.
& pudet impudicā loqui? *Iib. 2. de leg.*

Erubescunt etiam pudici loqui de pudicitiā.

Ibid.

Nobis à naturā verecundiæ partes datæ sunt. *Causæ,*
Offic. I. *1. Naturæ.*

Principiō enim ipsa natura magnam corporis nostri videtur habuisse rationem: quæ partes corporis ad necessitatem datæ, aspectum essent deformem habituræ, atque turpem, eas. contexit atque abdidit. *Offic. I.*

Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitatio-
tata est hominum verecundia; quæ enim natu-
ra occultavit, eadem omnes, qui sanâ mente
sunt, removent ab oculis, neque earum partes,
neque usus suis appellant nominibus. *Ibid.*

Nos sequamur naturam, & ab omni quod ab-
horret ab oculorum auriumque comprobatione
fugiamus. *Ibid.*

Adolescentes, cùm dare jucunditati sc̄ volu-
erint, caveant intemperantiam, meminerint ve-
tores seu
recundiæ, quod erit facilius, si hujusmodi quo-
que rebus maiores natu interesse velint. *Offic. I.*

Custos virtutum omnium, dedecus fugiens, Efficiunt
& laudem maximè consequens, verecundia est.

In partit. Orat.

Scenicorum mos tantam habet à vetere disci- Exempla
plinâ verecundiam, ut in scenâ sine subligaculo Romanorum-
prodeat nemo. *Offic. I.*

Nostro quidem more, cum parentibus pube-
res filii, cum saceris generi non lavantur. Re-
tinenda igitur est hujus generis verecundia,
præsertim naturâ ipsâ magistrâ & duce.
Ibid.

Lucius.

L. Virginii. *Lucius Virginius Virginiam filiam suâ manu occidit, potius, quâm ea Appii Claudii libidini deretur. lib. 2 de Fin.*

Q. Claud. *Matronarum castissima punitabatur Q. Claudia.*

Cn. Pompeii *Orat. 30. de harusp. respons.*

Quem Reges, quem exteræ gentes castiorem, moderatiorem, sanctiorem non modò viderunt, sed aut sperando aut optando cogitaverunt?

Cn. Pompeo 3 Orat. 36. pro L. Balb.

Quid adversatur Castitati?

Libido, (venereus, seu turpis amor) scilicet amoris legitimi negligentia.

Causæ ejus sunt Impietas, Ingluvies, Otium, Conversatio cum libidinosis, Consuetudo, Occasio.

Effecta ex contrariis Castitatis facile colliges: ut Virtutem negligere, Hominum odium in se derivare, Naturæ excellentiam demoliri, periculum aliis creare.

Subjectum in quo, sunt Imprudentes imprimis adolescentes.

Subjectum circa quod, dat Cicero omnis generis affectus, ut sunt Ira, Odium, Excandescientia, &c.

Adjundum, Miseria, Odium, Contemptus, Pocna, &c. Cicero.

Ordiamur ab eo, quem mollem, quem voluptuarium dicimus. Tusc. 5.

Libido est perturbatio ex opinione boni futuri nata, ad quod inflammata & illecta rapitur. Tusc. 4.

Vel est cupiditas effrænata, adversus rationem incitata vehementius, quæ in omnibus stultis invenitur. Ibid.

Nullam capitaliorem pestem à naturâ datam hominibus dicebat Archita Tarentinus, quam corporis

*Definitio-
nes ex
Causis &
Subje-
to.*

Effecta.

corporis voluptatem, hinc Patriæ proditio- Dist. I.
nes, &c.

Nullum denique seelus, nullum magnum fa-
cinus esse, ad quod suscipiendum non libido vo-
luptatis impelleret: Scupra verò, adulteria &
omne flagitium nullis aliis illecebris excitari,-
nisi voluptate. *in Cat. Majore.*

Consules designatos novi ego, libidinum & Testimo-
languoris effeminitissimi animi plenos, qui nisi ^{nium per} Subjectum
à gubernaculis recesserint, maximum ab univer- & Effecta
so naufragio periculum est. *in Epist. ad Attic.* illustratum.

Torus verò iste, qui vulgo appellatur amor,
tanquam levitatis est, ut nihil videam, quod putem
conferendum, qui flagiti & levitatis autor. Tusc. 5.

Petulantia & libido est magis adolescentis, Subjectum.
quam senis, non tamen omnium adolescentium,
sed non proborum. *de Senect.*

Subjecta ei sunt, Ira, Excandescens, Odium,
Inimicitia, Discordia, Indigentia, Desiderium,
& cætera ejusmodi. *Tusc. 4.*

Quid verò illum, quem libidinibus inflam-
matum & furentem videmus, omnia rabide ap-
petentem inexplebili cupiditate; quoque afflu-
entiis voluptates undique hauriat, eò gravius Adjuncta.
ardentiisque fitientem, Nónne recte miserri- Miseria.
mum dixeris. *Tusc. 5.*

Odium mihi fuit cum *P. Clodio*, eò quod per- Odium.
niciosum fore patriæ civem putabam, qui tur-
pissimā libidine incensus duas res sanctissimas,
religionem & pudicitiam, uno scelere violasset.
de Provinc. consularib.

Quæstorem nemo dignum judicat; est enim Contem-
levis, libidinosus. *Epist. 3. lib. 6. ad Attic.* ptus.

Quem non pudet, hunc ego non reprehensio-
ne solu, sed & poenâ dignum puto. *lib. 1. de Orat.* Poena.
Ut

Diff. I.

ut quidam morbo aliquo & sensu stupore suavitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non sentiunt.

Philip. 2. Orat. 32.

Exemplum
Sassia.

A. Cluentius Habitus, is, cum esset mortuus, reliquit filiam nubilem, quæ, brevi tempore post patris mortem, nupsit *Aulio Melino*, consobrino suo, adolescenti, imprimis, ut tum habebatur, inter suos & honesto & nobili. Cum essent ha- nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiâ, re- pentè exorta est mulieris importunæ nefaria li- bido, non solùm dedecore, verâm etiam scelere coniuncta. Nam *Sassia* mater hujus *Habiti* (putâ junioris adhuc vivi) *Melini* illius adolescentis generi sui, contrâ quâm fas erat, amore capta, primò, neque id ipsum diu, quo quomodo po- terat, in illâ cupiditate continebatur; deinde, itâ flagrare coepit amentiâ, sic inflamnata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiæ, non hominum fa- ma, non filii dolor, non filiæ mœror, à cupi- ditate revocaret; animum adolescentis non- dum consilio ac ratione firmatum, pellexit iis rebus omnibus, quibus illa ætas capi & deli- niri potest: filia, quæ non solùm illo commu- ni dolore muliebri in ejusmodi viri injuriis an- geretur; sed nefarium matris pellicatum ferre non posset, de quo nè queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, cæteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat, in hujus amantissimi sui fra- tris manibus & gremio, mœrore & lacrymis con- senescebat. Ecce autem subitum divortium, quod solatium malorum omnium ferè videba- tur, discedit à *Melino Cluentia*, ut in tantis in- juriis non invita, ut à viro non libenter. Tum verò illa egregia ac præclara mater palam exultare

exsultare lætitiâ, ac triumphare gaudio cœpit, Diff. I.
 victrix filiæ, non libidinis, itaque diutiùs suspicionebus obscuris lædi formam suam noluît, letum illum genialem, quem biennio ante filiæ suæ nubenti straverat, in eâdem domo sibi ornari & sterni, expulsâ atque exturbatâ filiâ jubet, nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis autoribus, funestis omnibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam in omni vitâ inauditum ! O libidinem effrænatam, atque indomitam ! O audaciam singularem ! perfregit atque prostravit omnia cupiditate atque furore, vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. *In Or. pro A. Cluen. hab.*

Antonium hominem nequam & contamina- Antonii.
 tum, id est, effeminatedum appellat. *De ejus libid.*
Vid. Orat. 44. Philip. 2.

Quâm multis istum *Verrem* ingenuis, quâm *verris.*
 multis matribus-familiâs in illâ terrâ atque impurâ legatione vim attulisse existimatis ? Ec-
 quo in oppido pedem posuit, ubi plura stupro-
 rum, flagitorumque suorum, quâm adventûs
 sui vestigia reliquit ? Unum consideretur, quo
Philodami hospitis filiam per comitem *Rubrium*
 vi abripere tentavit. Et cùm ob hoc cives om-
 nes ad eam domum, in quâ iste diversabatur,
 incendendam sarmenta afferrent, iisque quo-
 rundam intercessione ex istâ flammâ evolâsse,
 coram *Nerone* *Philodamum* & filiam accusavit,
 quòd capitis falsò damnati. *Plura nefaria.*
Ibid. Aet. 3. in Verrem, Orat. 6.

Alexander Pheræus propter pellicatûs suspicione- Alexandri
 onem ab uxore interfactus est. *Offic. 2.* Pheræi.

Catilina exemplum est profusæ libidinis. *Vid. Catilina.*
Orat. I. contr. Catil.

Dist. I.

*Da, si habes, huic morbo Remedia.**Remedia sunt : Rei amatoriæ consideratio,
Laboris continuatio, & Loci mutatio.**Cicero.*

1. Contem- Sic igitur affecto hæc adhibenda curatio est, ut
ptus rei & illud quod cupiat ostendat, quæm leve, quæm
amata. contemnendum, quæm nihil sit omnino, quæm
facilè vel aliunde vel alio modo perfici, vel om-
nino negligi possit. Abducendus est nonnu-
quani ad alia studia, solicitudines, curas, nego-
cia. *Tusc. 4.*

2. Loci mu- Loci denique mutatione, tanquani ægroti non
tatio. convalescentes, curandus est. Maxime autem
admonendus est, quantus sit furor amoris. Nam
suspiciones, inimicitiæ, inducæ, bellum, pax
rursum, &c. Hæc inconstantia mutabilitasque
mentis, quem non ipsa pravitate deterreat?
Tusc. quest. lib. 4.

Non enim pudendo, sed non faciendo id quod
non decet, impudentiæ nomen effugere debe-
mus. *lib. I. de Orat.*

O B S E R V A T I O.

Libidinis vox, frequenter à Cicerone usurpatum
pro cupiditate, & appetitione honestū seu voluntate,
sæpius pro contumaciâ; quartum significacionum
neutra hic quadrat, sed specialissimè in hoc loco pro
amore illegitimo accipitur.

CAPUT VI.

De Parsimoniâ.

*Primam temperantiae speciem ita vidi-
mus: jam quid sit altera ejus species,
Parsimonia, exponas.*

Parsimonia est Temperantia in pecuniis, putà non tantùm custodiendis, sed etiam acquirendis.

Cicero.

Toto hoc genere de quærendâ, de collocandâ pecuniâ, etiam de tuendâ, commodiùs à quibusdam ad medium *Janum* sedentibus, quâm ab ulla philosophis, ullâ in scholâ disputatur; sunt tamen ea cognoscenda; pertinent enim ad utilitatem. *Offic. lib. 2.*

Parsimonia est magnum vestigal. 5. Paradox.

Sapientia est pecuniae quærendæ intelligentia. 1. de Invent.

Quæ Causæ dantur?

Efficientes sunt Natura, Necessitas, Favor, Amor, Artifia, Bellum, Lex, Agricultura.

Materia est pecunia, id est, omne id, cuius estimationem metitur nummus.

Cicero.

Si considerare volumus, quanta sit in hominis naturâ excellentia & dignitas, intelligimus *1. Natura*, quâm sit honestum parcè, continenter, &c. vivere. *Offic. 1.*

Naturales divitias, dixit frugi ille *Piso*, parabiles esse, quod parvo natura esset contenta. *2. de Fin.*

Pecuniae

1. Dist. 1.
2. Necessi-
tas.
3. Favor.

4. Hæredi-
tas.

Bellum.

5. Artes.

6. Merca-
tura.

7. Agricul-
tura.

Pecuniæ subsidium est necessarium. Rerum autem omnium, nec aptius est quicquam ad opes tuendas quam diligi; nihil alienius, quam timeri. *Offic. 2.*

Locupletibus ad sua vel tuenda vel recuperanda non ob sit invidia. *Offic. 2.*

Privata nulla sunt naturâ, sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt; aut victoriâ, ut qui bello potiti sunt; aut lege, aut pactione, conditione, sorte. *Offic. I.*

Quibus autem artibus, aut prudentia major inest, aut non mediocris utilitas quæritur: ut Medicina, ut Architectura, ut doctrina rerum honestarum, hæ sunt iis, quorum ordini convenient, honesta. *in calce lib. I. Offic.*

Mercatura autem, si tenuis est, sordida putanda est; si magna & copiosa, multa undique apportans, multisque sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda, atque etiam si satiata quæstu, vel contenta potius, ut sæpe ex alio in portum, ex ipso portu se in agros possessionesque contulerit, videtur jure optimè laudari. *Ibid.*

Omnium autem rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est Agriculturâ melius, nihil uberiorius, nihil dulcior, nihil homine libero dignius. *Offic. I. sub finem.*

Res familiaris quæri debet his rebus, quibus abest turpitudo; conservari autem diligentia & parsimonia, iis denique etiam rebus augeri. *lib. 2. Offic.*

De Formâ & Fine quid sentis?

Forma est, ut honestè comparet illa & tueatur, & hujus gratiâ etiam dimitiat.

Finis, ut ad usum vitæ necessarium comparet viatum & amictum, &c.

Cicero.

Cicero. Bene autem parta sit res familiaris, non omni ratione exaggerata, nullo neque turpi quæstu neque odio; augeatur autem ratio-
ne, diligentia; nec libidini potius & luxuriae, quæ liberalitati & beneficentiae pareat. *Offic. I.*

Pecuniae quærendæ non solum ratio est, sed etiam collocandæ. *Offic. 2.*

Hanc enim ob causam, ut sua tuerentur, Repub. civitatēsque constitutæ sunt. Nam etsi, duce natura, congregabantur homines, tamen, spe custodiæ rerum suarum, urbium præsidia quæ-
siverunt. *Offic. 2.*

Habenda est etiam ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere, flagitiosum est; sed ita, ut illiberalitatis, avaritiaeque absit suspicio. *Offic. 2.*

A *Catone* cùm quæreretur quid maximè in re familiari expediret, respondit: Bene pascere; Quid secundum? Satis bene pascere; Quid tertium? Bene vestire; Quid quartum? Arare: Fœnerari autem esse hominem occidere. *Ibid.*

Expetuntur divitiæ tum ad usus vitae necessarios, tum ad perfruendas voluptates. *Offic. I.*

Quod cæteri propter liberos pecuniae cupido-
res solent esse, ille *Oppianicus Vitricus A. Cluenti* propter pecuniam liberos amittere jucundum esse duxit. *pro A. Cluent.*

Quænam Effecta sunt hujus virtutis?

Benevolentiam conciliat, Reipub. ac Privatæ
commodat, Valetudini prodest.

Cicero.

Nulla autem re conciliare facilius Benevo-
lentiani multitudinis possunt ii, qui Reipublicæ
præsunt, quæ abstinentiæ & continentiæ. *Offic. 2.*

Neque solum officio, quod hominum generi utilitas:
universo cultura agrorum est salutaris, sed dele-
statione & saturitate, copiâque rerum omnium,

D

quæ

Diff. 1. quæ ad victum hominum, cultumque Deorum pertinent. *de Senect.*

Atque etiam omnes qui Rempublicam gubernant, consulere debebunt, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessariæ. Quarum qualis apparatio fieri debeat, non est necesse disputare.

Offic. 2.

Si enim alicui necessitas obvenerit, danda est opera, ut omnes intelligent necessitati parendum. *Ibid.*

Divitias autem *Diogenes* censet, eam non naturâ vim hærere, quasi duces sint ad voluptatem & ad valetudinem, sed etiam in eâ contineant.

De Subjectis & Adjunctis quæ habes?

Subjecta ex *Effectis* quoque colliguntur; vide-licet tam *Respub.* quam *Familiaris*.

Adjuncta sunt rerum *Affluentia*, *Laus*, *Delectatio*, *Favor*. *Cicero.*

Subjecta:
Magistratus.

Atque etiam omnes, qui Rempublicam gubernant, &c. *supr. in Effectis*. Hæc ratio, ac magnitudo animorum in majoribus nostris fuit, ut, cum in privatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viverent; in imperio atque in publicâ dignitate omnia ad gloriam, splendorēmque revocarent. Quæritur enim in re domesticâ continentia laus, in publicâ dignitatis. *Cic. pro Flacco.*

*Pater-fami-
liæ.*

Semper boni, assiduique domini referta cella vinaria, olearia & pecuniaria est, villaque tota locuples est; abundat porco, hædo, agno, gallinâ, lacte, caseo. *Offic. de Senect.*

Adjuncta: *Delectant enim magnifici apparatus, vitæque Delectatio. cultus cum elegantiâ & copiâ.*

Favor.

Nullâ autem reconciliare facilis benevolentiam possumus, quam abstinentiâ & continentiâ. *Offic. 2. supr.*

Jam

Jam Proverbii locum obtinet, HOMI-
NEM FRUGI OMNIA RECTE Laus,
FACERE. *Tusc. 4.*

Laudat *Africanum Panætius*, quod fuerit ab-
stinens.

Tantum *Paulus* in ærarium pecuniae invexit,
ut finem fecerit tributorum. *Offic. 2.*
Comparata & exempla hæc suppeditat. *Offic. 2.*

Cicer.

Valere malis, quam dives esse. *Offic. 2.*

Ut Tauris naturâ datum est, ut pro vitulis similes
contra leones summâ vi impetûque contendant;
sic ii qui valent opibus, atque id facere possunt
ad servandum genus humanum, naturam imi-
tentur. *3. de Fin.*

Ommes sunt in Rege virtutes, sed præcipue Exemplum
singularis & admiranda frugalitas. Etsi hoc ver- *Dejotari,*
bo suo Reges laudari non solere, est tamen illa
privata laus; non solùm Tetrarcha nobilis, sed
optimus Pater-familiâs, & diligentissimus Agri-
cola, & Pecuarius est habitus. *pro Dejotaro.*

Neque verò *Atticus*, minus ille vir bonus Pa- *Aliud*
ter-familiâs habitus est, quam *Civis*. Nam cum *Attici*,
esset pecuniosus, nemo illo fuit minus emax,
minus ædificator, neque tamen non in primis
bene habitavit; omnibûsque rebus optimis usus
est. Usus est familiâ, si, utilitate judicandum,
optimâ; si formâ, vix mediocri. Splendidus
erat, non sumptuosus; omni diligentia mun-
ditiam non affluentem affectabat. *In Vitâ
Attici.*

Quid victum illum Lacedæmoniorum in Phi- *Lacedæmo-*
ditiis non videmus? ubi cum Tyrannus coena- *niorum.*
visset *Dionysius*, negavit se jure illo nigro, quod
coenæ caput erat, delectatum. Tum is qui illa
coixerat, minimè mirum; condimenta enim de-

D 2 fuerunt.

Diff. 1. fuerunt. Quæ tandem? inquit ille: Labor in venatu, sudor, cursus ab Erotâ, fames, sitis. His enim rebus Lacedæmoniorum epulæ conduntur. Atque hoc non ex hominum more solum, sed etiam ex bestiis intelligi potest, quæ, ut quicquid objectum est, quod modo à naturâ non sit alienum, eo contentæ, non querunt amplius. Civitates quædam universo more doctæ, parsimoniam delectantur, ut de Lacedæmoniis paullò antè diximus. Persarum à Xenophonte virtus exponitur; quos negat ad panem adhibere quicquam præter Nasturtium. *Tusc. quæst. lib. 5.*

Perge ad Dissentanea.

Dissentanea.

Quæstus.

Oliosi.

Dissentit à parsimonia: 1. Illegitimus acquirendæ pecuniæ modus, vel etiam omnino nullus. 2. Prodigalitas. Primum improban-
tur hi quæstus, qui in odia hominum incurunt; ut porticorum, ut fœneratorum: sordidi etiam putandi sunt, qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant. Nihil enim proficiant, nisi admodum mentiantur, &c. *Offic. I.*

Fœnerari, inquit Cato, est hominem occidere.

Offic. 2.

Qui omnia metiuntur suis emolumentis & commodis, neque ea volunt præponderari ho-
nestate, hi solent in deliberando honestum cum eo quod utile putant, comparare; boni viri non
solent. *Offic. 3.*

**Comparatis
illust.**

Detrahere aliquid alteri, & hominem homi-
nis incommodo, suum augere commodum, ma-
gis est contra naturam, quam paupertas, quam
mors, quam dolor, quam cætera quæ possunt
corpori accidere, aut animo. Principio enim
humanum tollit convictum & societatem. *Offic.*

lib. 3.

**Prodigo-
rum obje-
ctu-** Prodigi sunt, qui epulis & viscerationibus &
gladiatoriis

gladiatoriis muneribus, ludorum venationūm-
que apparatu pecunias profundunt, in eas res
quācum memoriam aut brevem aut nullam sint
relicturi omnino. *Offic. 2.*

Multi patrimonia effuderunt inconsulte lar-
giendo. Sequuntur enim largitionem rapinæ.
Cùm enim dando egere cōperint, alienis bonis
manus afferre coguntur; ita cùm beneficentia
causâ benefici esse velint, non tanta studia con-
sequuntur eorum, quibus dederunt, quanta odia
corum, quibus adimerunt. *Ibid.*

Qui gratificantur cuiquam, quod obsit illi cui
prodeste velle videantur, non benefici neque
liberales, sed pernitosi assentatores esse judi-
candi sunt; etiam qui aliis nocent, ut in alios
liberales sint, in eādem sunt in justitiā. *Offic. 1.*

Non possunt non prodigè vivere, qui nostra
bona sperant, cùm effuderint sua. *Philip. 11.*

In proverbii consuetudinem venit, **L A R-
G I T I O N E M F U N D U M N O N .
H A B E R E.** *Offic. 2.*

Qui benigniores volunt esse, quām res pati-
tur, primū in eo peccant, quod injuriosi sunt
in proximum. *Offic. 1.*

C. Gracchus largitiones maximas fecit, & æra-
rium effudit. *Tusc. 3.* Exempl.

Da, si habes, huic malo Remedium.

*Si perpendas quām MAGNU M. V E-
CTIGAL SIT PARSIMONIA.*

Cicero.

Nec ita claudenda est res familiaris, ut eam
benignitas aperire non possit; nec ita reseran-
da, ut pateat omnibus. *Offic. 2.*

Cavendum etiam est, si ædifices, nè extra
modum sumptu & magnificentiā procedas.
Offic. 1.

OBSEERVATIO.

Parsimoniæ vox, hoc loco, nec generalissimè, pro omni custodiâ q̄r curâ rei alicuius, ut temporis, verborum, &c. nec specialissimè tantum, pro pecunia & continentia usurpatur; sed subalternè, quâ compagrandis q̄r custodiendis pecuniis intenta.

2. Frugalitas quoque & continentia specialiter h̄c consideratæ, ejusdem naturam exprimunt, licet aliis locis generalius pro temperantia adhibeantur.

C A P U T V I I.

De tertia Temperantia spe-
cie, Modestia.

Quid est Modestia, seu honoris studium?

FEST temperantia moderans animum, nè se nimium efferat, scilicet, plus quam par est, tribuendo, aut nimium se abjiciendo.

Cicero.

Modestia est pars temperantie, per quam pudor honestus claram & stabilem comparat auctoritatem. lib. 2. de Invent. vel,

Modestia est in animo continens moderacionem cupiditatum. lib. 3. Rhetor. ad Heren.

Quid sentis de causis hujus virtutis?

Causæ ad hanc constituendam concurrunt, Natura, Ratio, Parentes, & propria Industria.

Cicero.

Causæ ef-
ficientes.

Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque

quisque maximè gloriâ ducitur. *In Oratione pro Diſt. I. Archiâ.*

Infidet in optimo quoque Virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat & admovet. *Ibid.*

Optima autem hæreditas à parentibus traditur liberis, omnique patrimonio præstantior, gloria virtutis rerumque gestarum, cui dedecori esse nefas, & vitium judicandum est. *Offic. I.*

Meæ voluntatis causa hanc habet rationem, Forma ut non nimis concupiscendus honor; sed tamen, si deferatur, minimè aspernendus esse videatur. *lib. I 5. epist. Ep. 6.*

Modestiæ partibus utimur, si nimias libidines honoris similiūmque rerum vituperabimus. *3. ad Heren.*

Equidem primùm, ut honore dignus essem, maximè laboravi; secundò, ut existimarer; tertium mihi fuit illud, quod plerisque primum, ipse honos. *pro Cn. Plan. Orat. 31.*

Omnia ad dignitatem retuli; nec sine eâ *Effictum.* quicquam expetendum homini esse in vitâ putavi. *pro Sextio Orat. 32.*

Custos verò omnium virtutum, dedecus fugiens, & laudem maximè consequens, Verecundia est. *In partit. Orat.*

Te autem, si in oculis sis multitudinis, tamen ejus judicio stare nolim. *Tusc. 2.*

Etenim, si in promerendo, ut tibi tanti honores haberentur, fuisti omnium diligentissimus, multò majorem in honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. *lib. I. ep. ad Q. fratrem.*

De Subiecto & Adjunctis Modestiæ,
pro me quæ habes recondita.

Subiectum, circa quod, est Honor seu Gloria;

D. 4.

Subiectum

Diss. I.

Subjectum in quo, sunt excellentia ingenia, sive præclaris, sive obscuris parentibus orta.

Atque ut ad studium honoris seu gloriæ calcar addatur, ejus commendationem ex argumentis consentaneis hic subjectam intueri convenit.

Adjuncta sunt Favor, item Periculum.

Cicero.

Vix invenitur, qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. *Offic. 1.*

Quid autem est Gloria?

Gloria est consentiens laus honorum, & incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. *Tusc. 3.*

Is mihi proprius & solus honos videtur, quem sis neque majorum commendatione, neque per alterius calamitatem consecutus. *pro Rosc. Amer.*

Is denique honor mihi videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris defertur. *lib. 10. Epist. famil. 186.*

Prima igitur commendatio proficiscitur à modestiâ tum pietate in parentes, tum in suos benevolentiâ. *Offic. 2.*

Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret, ut qualis haberi vellet, talis esset. *Ibid.*

Adolescentes, qui se ad claros & sapientes viros contulerunt, quibuscum frequentes sunt, opinionem afferunt, eorum fore se similes, quos sibi-ipsi delegerunt ad initandum. *Ibid.*

Ea est profectò jucunda laus, quæ ab his proficiscitur,

Gloria.

Causa,
Merita.Modestia,
Pietas.

sciscitur, qui ipsi in laude vixerunt. *Iib. 15. Ep. Dist. 1. ad fam. Caton.*

Exiguum nobis vitæ cursum natura præscripsit, immensum gloriæ. *pro C. Rabirio.*

Summa & perfecta gloria constat ex tribus his: si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quâdam honore nos dignos putat.

Offic. 2.

Illa itaque tria, quæ proposita sunt ad gloriæ-Justitia; am omnia, justitia conficit & benevolentia. Qui igitur adipisci veram gloriam volent, justitiæ fungantur officiis. *Ibid. lib. 2. Offic.*

Et in eo vis maxima est, ut simus, hi qui haberi volumus.

Multum quoque prodest ad gloriam, si quis Majorum ab ineunte ætate caussam celebritatis habeat; gloria & nominis aut. à patre acceptam aut aliquo casu, aut fortunâ; in hunc omnium oculi conjiciuntur. *Ibid.*

Quæcunque igitur homines hominibus tribuunt ad eum augendum, atque honestandum, aut benevolentia; gratiâ faciunt, aut honoris. *Offic. lib. 2.*

Gloria in rebus administrandis adjuvat plu- *Effecta.* rim. *ibid.*

Vera gloria radices agit, atque etiam propagat. *ibid.*

Honos alit artes, omnésque incendimur ad studia gloriæ. *Tuse. lib. 1.*

Eos verò, quorum vita perspecta est in rebus honestis, & magnis, & aliquo honore affectis, observare & colere debemus. *Officiorum lib. 1.*

Honor denique iis debet esse jucundus, quo- *subjectum.* rum dignitati populum Rom. testimonium, non beneficiuni ambitioni dedit. *pro Cn. Plan.*

Diff. I.

Quorum prima artas, propter obscuritatem in hominum ignoratione versatur, hi simulac juvenes esse coeperunt, magna exspectare, & ad ea rectis studiis debent contendere. *Offic. 2.*

Perfecti homines, & excellentibus ingenii præditi, excitantur spe gloriæ, quæ habet formam honestatis. *In Cat. Majore.*

Nemo nostrum in Republicæ periculis versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur. *pro C. Rabirio.*

Fortunatos illos judico, qui remoti à studiis ambitionis, otium ac tranquillitatem vitæ secuti sunt.

Adjunctum
Favor.

Tironem, propter humanitatem & modestiam, malo salvum, quam propter usum meum, *Epist. 10. lib. 13.*

Periculum.

L. Muræna, dum ex continuis honoribus familiæ, majorumque unum ascendere dignitatis gradum conatus, venit in periculum, nè & ea quæ relata, & quæ ab ipso parta etiam amitteret. *pro L. Muræn. Orat. 23.*

Comparata & exempla hæc suppeditat *Cicero.*

Ex omnibus præmiis virtutis amplissimum est primum Gloria; quæ efficit, ut absentes laudemur. *pro Milone.*

Natura nihil præstantius habet, nihil quod magis expectat, quam Honestatem, quam LauDEM, quam Dignitatem, quam Decus. *Tusc. 2.*

T. Pomponius Atticus honores non petiit, cum ei paterent, propter vel gratiam vel dignitatem; quod neque peti more majorum, neque capi possent, conservatis Legibus. *In Kit. Pomponii Attici.*

Quæ Dissentanea?

1. Ambitio, Jactantia, Superbia, Fastus, &c.
2. Contemptus honorum.

Cicero.

Cicero.

Dist. I.

Jactatio & voluptas gestiens & se efferens insolentiū. *Tusc. 4.*

Ex copiā atque rerum omnium affluentia primò arrogantia nata est. *De Lege Agraria ad pop. contr. Rullum.*

Tales non esse putamus, ut jure laudemur, ex quo nascentur innumerabilia peccata, cùm homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis versantur erroribus. *Offic. I.*

Facillimè autem ad res injustas impellitur, ut quisque est altissimo animo & gloriæ cupido, qui locus est sanè lubricus. *Offic. I.*

Quicquid ejusmodi est, in quo non possunt plures simul excellere, in eo plerumque tanta fit contentio, ut sit difficillimum sanctam servare societatem. *Offic. I.*

Est autem molestum, quod in animis maximis splendidissimisque ingeniiis plerumque existunt honoris, imperii, potentiae, gloriæ cupiditates. *Ibid.*

Qui se omnibus anteponunt, intolerabili arrogantiā sunt. *Tusc. 4. item 4. ad Herenn.*

Deforme est de se- ipso prædicare, præsertim falsa, & cum irrisione audientium imitari Militem Gloriosum. *Offic. I.*

Miserrima est omnino ambitio, honorumque contentio. *Ibid.*

Num manus affecta rectè est, cùm in timore est, aut num quipiam membrum tumidum ac rigidum non vitiosè se habet? sic igitur inflatus ac tumidus animus in vito est. *Tusc. 31.*

Singularis homo privatus, nisi magnâ sapientiâ præditus, vix facile se regionibus officiis magnis in fortunis & copiis continet, ne dum ipsi ab

Diff. I. ab *Rullo & Rulli* similibus conquisiti. *Contr. Rull. Orat. 16.*

Curam huic morbo adhibendam petas ex *Caussis Modestiae & Adjunctis*, tum etiam *Adjuncto* hujus vitii.

C A P U T VIII.

De alterâ Virtutis ad N O S relata specie, videlicet Fortitudine.

Fortitudo est Virtus ad N O S relata, mode-
rans & componens affectus, molesta atque
ardua fugientes, & contra hos ipsos animum
confirmans. *Cicero.*

Fortitudo est animi affectio, legi summa in
perpetiendis rebus obtemperans. *Vel, ut Chry-
sippus: Est scientia perferendarum rerum;* vel
affectio animi in patiendo ac perferendo sum-
ma legi parens sine timore. *Tus. 4.*

Fortitudo est rerum magnarum appetitio, &
humilium rerum contemptio, & laborum cum
utilitatis ratione perpessio. *lib. 3. ad Heren.*

Quas Caussas lectio Ciceronis suppeditat?

Has, scilicet Naturam, virtutis stimulos, rati-
onem, malorum futurorum præmeditationem,
& cætera quæ sequuntur. *Cicero.*

Generi animantium omni est à naturâ tribu-
ta. *Caussa* est, tum, ut se, vitam, corpûsque tueatur. *Offic. 1.*
1. *Natura.* Nobis autem à naturâ partes constantiae da-
tæ sunt. *Ibid.*

Caussa autem & ratio efficiens magnos est,
cùm

cum persuasum sit, nihil nisi quod honestum sit, Dist. II.
 aut admirari, aut optare, aut expetere oportere,
 nulli neque homini, neque perturbationi animi,
 nec fortunæ succumbere, id autem ipsum cerni-
 tur, in duobus, si & solùm id quod honestum sit
 bonum judices, & ab omni perturbatione liber-
 sis. *Offic. I.*

Veri videndi cupiditati adjuncta est appeti-
 tio quædam principatus, ut nemini parere ani- Appetitus
Principatus.
 mus bene conformatus à naturâ velit, nisi præci-
 pienti, aut docenti, aut utilitatis caussâ justè &
 legitimè imperanti, ex quo animi magnitudo
 existit, humanarumque rerum contemptio. *Ib.*

Fortes non modò fortuna adjuvat, ut est in Fortuna
ratio.
 veteri proverbio, sed multò magis ratio, quæ
 quasi quibusdam præceptis confirmat vim forti-
 tudinis. *Tusc. 2.*

Neque est ulla fortitudo quæ sit rationis ex-
 pers. *Tusc. 4.*

Præmeditatio futurorum malorum lenit eo- Præmedita-
rum adventum, quæ venientia longè antè vide-
tio mali.
 ris; quia omnia mala sunt improvisa graviora.
Tusc. 3.

Omnino illud honestum, quod ex animo ex-
 celso atque magnifico quærimus, animi effici- Vis animi
Exercitatio
corporis.
 tur, non corporis viribus. Exercendum tamen
 corpus, & ita afficiendum est, ut obedire consi-
 lio rationique possit, in exsequendis negotiis, &
 in labore tolerando. *Offic. I.*

Contemnendæ sunt humanæ res, negligenda. Contem-
mors est, patibiles & labores & dolores putandi 3ptus rerum-
hæc cùm constituta sint judicio atque constanti objectacum.
sententiâ, tum est robusta ista & stabilis fortitu-
do. *Tusc. 4.*

Nam ea, quæ eximia plerisque & p̄xæ-
 clara videntur, parva ducere, eaque ratione Forma &
modus.
stabilis.

Disq. 1. stabili firmaque contemnere, fortis animi, atque magni dicendum est; & ea, quae videntur acerba ita ferre, ut nihil a statu naturae discedas, nihil a natura sapientis, robusti animi est magna-que constantiae. *Offic. I.*

Finis.

Paratum esse ad periculum & omni utilitate non suâ cupiditate impulsu, pugnare pro salute communi finis est fortis. *Offic. I.*

Fortis quis. Fortes igitur sunt & magnanimi habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. *Ibid.*

Itaque viros fortis, magnanimos, eosdem bonos & simplicis veritatis amicos, minimèque fallaces esse volumus. *Ibid.*

Quam vim Fortitudini attribuit?

Cicero.

Efficacia. Non perturbari, nec tumultuantem de gradu dejici, ut dicitur, sed praesentis animi uti consilio, nec a ratione discedere, (quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni est) percipere cogitatione futura, & aliquando ante constituere quid accidere possit in utramque partem, & quid agendum sit quum quid evenerit, nec committere aliquid ut aliquando dicendum sit, *Non putaram*, Hæc sunt opera magni animi atque excelsi, & prudentia consilioque fidentis. *Offic. I.*

*Tranquilli-
tatem com-
parere.* Magna vis est in virtutibus, eam excita, si fortitatem contempsit; jam tibi aderit princeps fortitudo, quae te animo tranquillo esse coget, ut omnia quae possunt homini evenire contemnas.

Tusc. 3.

Fortitudinis fomentis dolor mitigari solet.

2. de Fin.

Divitias contemnere, & pro nihilo ducere, est magni animi atque excelsi. *Offic. I.*

Qui magno est animo atque forti, omnia in hominem

hominem quæ cadere possunt despicer, & pro *Dist. II.* nihilo putare debet.

Atque iste vir altus, & excellens, magno animo, verè fortis, infra se omnia humana ducens, certò confidere sibi debet, & suæ virtæ, & actæ, & consequenti. *ibid. 3. de Fin.*

Quodnam Subjectum?

Externum, seu circa quod, est Labor, Periculum, &c. domi, militiaque, in quo est vir præcipue, qui tam Reipub. doctrinâ & consilio, quam qui foris in bello communi saluti consultit.

Cicero.

Lege Man. Labor in negotio, fortitudo in periculis. pro *Subjectum* circa quod.

Quæ est enim alia fortitudo, nisi animi affectio, cum in adeundo periculo, & labore ac dolore patiens, tum procul ab omni metu. *Tuscul. quæst. 5.* Labor. Periculum.

In rebus prosperis & adversis cernitur id quod excellentes animos & humana contemnentes facit. *Offic. I.*

Fortitudo in laboribus periculisque cernitur. *5. de Fin.*

Viri autem propria est maximè fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis doloris in quo-que contemptio. *Tusc. 2.* Subjectum in quo-

Pro libertate magnanimis viris, omnis debet esse contentio. *Offic. I.*

Illud autem sic est judicandum, maximas gerires magni animi ab his qui Republicam regunt, quod eorum administratio latissimè patet. Esse autem magni animi & fuisse multos etiam in vita otiosâ, aut qui investigarent, aut conarentur magna, sive suarum rerum finibus continerent, &c. *Offic. I.*

Quæ.

Dist. I.

Quæ Adjuncta?

Felicitas, Laus; item Clementia, Patientia; aliquando Odiū propter adhærentem pertinaciam; & principatūs cupiditatem adjicitur.

Cicero.

Adjuncta
Felicitas.

Virtutum compotes magno erectoque animo viventes semper sunt beati: qui omnes motus imitationesque rerum & temporum leves & imbecilles fore intelligent, si in virtutis exanien venerint. 5. de Fin.

Splendor.

Quatuor generum; ex quibus honestas officiūmque manat, splendidissimum videtur, quod animo magno elatoque humanas res despiciēte, factum est. Offic. I.

Laus.

In laudibus quæ magno animo & elato fortiter excellenterque gesta sunt, ea nescio quomodo quasi pleno ore laudamus. Hinc Rhetorum campus de Marathone, &c. Offic. I.

Clementia.

Nihil laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atque clementiā. Offic. I.

Odiū.

Inter omnes constat virorum esse fortium & magnanimorum & patientium toleranter dolorem pati. Nec verò quisquam fuit, qui eum qui ita pateretur, non laudandum putaret. Tusc. 2.

Sed illud ociosum est, quod in hâc elatione & magnitudine animi facilliniè pertinacia, & nimia cupiditas principatūs innascitur. Offic. lib. I.

Ut quisque animi magnitudine maximè excellit, ita maximè princeps vult omnium esse, vel solus esse. Offic. I.

Comparata hæc & exempla sufficiant subiecta: in speciebus babebis plura.

Cicero.

Cicero.

Diff. I.

Ut mortis metu omnis quietæ vitæ status Compar.
 perturbatur, & ut succumbere doloribus, eosq;
 humili asinu imbecillóque ferre miserum est :
 sic robustus animus & excelsus omni liber est
 curâ & angore, cum & mortem contemnit, ad
 dolores ita paratus, ut meminerit maximos mor-
 te finiri, parvos multa habere intervalla requie-
 tis, mediocrum nos esse dominos ; ut, si tole-
 rabiles sunt, feramus, si mindas, æquo animo è
 vitâ, cum ea non placeat, tanquam ex theatro
 exeamus. 1. de Fin.

Intelligendum est autem, cum quatuor sint
 genera, ex quibus honestas officiumque mana-
 ret, splendidissimum videri, quod animo mag-
 no elatique humanas res res despiciente factum
 sit. Offic. I.

Sunt ergo (probat illud antea exemplis) do-
 mesticæ fortitudines non inferiores militaribus,
 in quibus plus etiam, quam in his, operæ studiique
 ponendum est. Quare expetenda quidem
 magis est decernendi ratio, quam decertandi
 fortitudo. Offic. I.

Hinc noster Coclæs ; hinc Decii ; hinc Cn. V. P.
 Scipiones, innumerabilésque alii, maximeque ipse
 populus Romanus excellit. Offic. I. in Orat. 27.
 ad Quirites, post redditum. Vide aliud exemplum in
 Fin.

Quæ sunt Dissentanea ?

Timor, Ignavia, Metus, Desperatio, &c. in
 defectu sunt : in excessu est Audacia, Malitia,
 Insidiaz.

Cicero.

Quarum rerum præsentia sumus in ægritudi-
 ne, easdem, & impendentes & venientes time-
 mus ; ita sit, ut fortitudini ægritudo repu-
 gnet.

Dissentanea
 conjuncta
 in uno sub-
 jecto.

Dist. 1.
Verissimile
autem est
est in quem
cadit ægri-
tudo.

Timor.

Pigritia.

Desperatio.

Metus.

Dolor.

Ægritudo.

Metus.

Effcta.

Adjuncta.
Turpitudo.
Compara-
tio.

Exemplum.

gnet. Verisimile autem est, in quem cadit ægritudo, in eundem cadere timorem, & infractiōnem animi, & demissionem; quæ in quem cadunt, in eundem cadit, ut serviat, & victum se quandoque fateatur; quæ qui recipit, recipiat idem necesse est timiditatem & ignaviam.

Tusc. 3.

Timor est metus mali appropinquantis. *Tusc. 4.*

Pigritia est metus consequentis laboris. *Ibid.*

Desperatio est ægritudo sine ullâ rerum exspētatione mediorum: *Tusc. 4.*

Metus est opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur. *Ibid.*

Dolor est ægritudo crucians. *Ægritudo* est animi adversante ratione contractio. *Tusc. 4.*

Sunt qui, invidiæ metu, ea quæ sentiant, non audent dicere. *Offic. I.*

Nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diurna. *Offic. 2.*

Illud vide, nè timendo magis timere cogare. *lib. 9. ep. ad Brut. epist. 20.*

Plus est in metuendo mali, quam in eo ipso quod timetur. *lib. 4. epist. ad Torq.*

Sub metum *Subiecta* sunt *Pigritia*, *Pudor*, *Terror*, *Timor*, *Pavor*, *Exanimatio*, *Conturbatio*, *Formido*. *Tusc. 4.*

Turpe est viro debilitari dolore, frangi, succumbere. 2. *de Fin.*

Ut enim fit in prælio, ut ignavus miles ac timidus simul ac viderit hostem, abjecto scuto fugiat, quum possit, ob eamque cauſam pereat, nonnunquam etiam integro corpore, cum ei qui steterit, nihil tale eveniat: sic qui doloris speciem ferre non possunt, abjiciunt se, atque ita afflitti atque exanimati jacent. *Tusc. 3.*

*Si quisquam est timidus in periculis, magnis-
que*

que rebus, semp̄que magis adversos rerum exitus metuens, quām sperans secundos, is ego sum: Et si hoc vitium est, eo me non carere confiteor, ait de se *Cic. epist. I 4. lib. 6. ad fam.*

Dist. I.

Nunquam omnino periculi fugā committen- *In excessu*
dum est, ut imbellis timidique videamur. Sed est audacia.
fugiendum etiam illud est, nē offeramus nos
periculis sine causā, quo nihil potest esse stultius. *Offic. I.*

Temere autem se periculis objicere, immanc quoddam est, & belluarum simile. *Ibid.*

Ea animi elatio, quæ cernitur in periculis & laboribus, si justitiā vacat, pugnatque non pro salute communi, sed pro suis commodis, in vitio est. Quocirca, nemo qui Fortitudinis laudem consecutus est, insidiis & malitiā laudem & gloriam adeptus est. *Offic. I.*

Præclarum igitur *Platonis* illud; *Animus*, in- *Tess. Plas.*
quit, paratus ad periculum, si suā cupiditate,
non utilitate communi impellitur, audaciz̄ po-
tiū nomen, quām fortitudinis habet. *Ibid.*

Nihil est temeritatis furpius, nec quicquam *Adjunctum*
tam indignum sapientis gravitate & constantiā, *Temeritatis*
quām aut falsum sentire, aut non satis cognitum *per compa-*
sine ullā dubitatione defendere. *lib. I. de Nat. minorem.*
Deorum.

Nihil est gravitate sapientis, errore, levitate,
temeritate disjunctius. *Acad. quest. lib. 4.*

In tranquillo tempestatem adversam optare ^{2.} *Similium*
dementis est; subvenire autem indigenti, quā-
vis ratione sapientis est. *Offic. I.*

Hominem longè audacissimum nuper habui- *Exemplum*
mus in civitate, *C. Fimbriam*, & quod inter om-
nes constat, nisi inter eos, qui ipsi quoque insa-
niunt, insanissimum. Is cùm curāset in funere
C. Marii, ut *Q. Scævola* vulneraretur, vir sanctis-
simus

Dist. 1. simus atque ornatissimus nostræ civitatis, diem *Scævola* dixit, posteaquani comperit eam posse vivere; cùm ab eo quereretur, quid tandem accusatus esset eum, quem pro dignitate nè laudare quidem quisquam commodè posset, aīunt hominem (ut erat furiosus) respondisse, quòd non totum telum corpore recepisset. Quo populus Romanus nihil vidit indignius, &c. *Orat. pro Sexto Amerino.*

Talis quoque *Catilina*. *Vid. in Orat. Catil.*

Suntne huic morbo Remedia?

Sunt: 1. Stabile judicium in rebus formidolosis. 2. Dissipatarum animi partium collectio; finis item meditatio; subiecti amolitio; exemplorum copia, &c.

Cicero.

2. Duo extrema viae videanda. *Fortitudo est conservatio stabilis judicii, &c.* *suprad vide.*

Illud considerandum est, nè aut temere desperet ob ignaviam; aut nimis confidat, propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis priusquam aggrediare; adhibenda est præparatio diligens. *Offic. I.*

2. Imperium in nos. *Totum in eo est, ut tibi imperes. Tusc. 2.*

3. Meditatio. *Nos id videamus, quid in nobis esse debet, ut, quicquid accideret, fortiter & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus. Ep. 10. lib. 19. ad Atticum.*

1. Subiecti. *Vir natus ad gloriam, nullam animi partem tam mollem habebit, quam non meditatione & ratione corroboret. Tusc. 2.*

2. Finis. *Pungat dolor vel fodiat sané: si nudus es, da jugulum; si tectus Vulcaniis armis, id est, fortitudine, resiste. Ibid.*

Robustus animus meminerit maximos luctus morte finiri, parvos multa habere intervalla requietis,

requietis, &c. Vide suprà in Comparatis. Ex *Dist. 1.*
1. de Fin.

Ad ferendum igitur dolorem placidè & seda- 3 Honesti.
 tè, plurimùm proficit, tota pectore, ut dicitur,
 cogitare, quàm id honestum sit ; sumus enim
 naturà studiosissimi appetentissimique honesta-
 tis ; cuius, si quasi lumen aliquod aspicerimus,
 nihil est, quod, ut eo potiamur, non parati simus
 & ferre & perpeti. *Tusc. 2.*

Levat dolorem communis quasi legis & hu- Exemplum
 manæ conditionis recordatio. *Epist. 6. lib. 6. ad*
famil.

Fulgentes gladios hostium videbant, cùm in
 aciem eorum irruerant. His levabat omnium
 vulnerum metum nobilitas mortis & gloria.
 Num tu ingenuisse *Epaminondam* putas, quum
 unà cum sanguine vitam effluere sentiret. Im-
 perantem enim patriam Lacedæmoniis relin-
 quebat, quàm acceperat servientem. *Tusc. 1.*

Irratis autem subtrahendi sunt ii. in quos im-
 petum conantur facere, dum se ipsi colligant.
 Quid autem est aliud se-ipsum colligere, quàm
 dissipatas animi partes rursum in suum locum
 congerere. Aut rogandi sunt, si quam habent
 ulciscendi vim, differant in tempus aliud, dum
 defervescat ira. *Tusc. 4.*

*Aliud Re-
 medium.*

Ex quo illud laudatur *Architæ*, qui cùm villi-
 co factus esset iratior, Quo te modo, inquit, ac-
 cepissem? nisi iratus essem. *Ibid.*

CAPUT IX.

De Distinctione Fortitudinis,
eiusq; gradibus.

Quomodo distinguitur Fortitudo?

Ratione objecti, in publicam & privatam; illa
in togatam seu domesticam, & bellicam.

Cicero.

Privata fortitudinis tranquillitatem experentes, à negotiis publicis exempla se removerunt, ad otium perfugerunt; in his & seu subiecta nobilissimi Philosophi longeque Principes: & quidem homines severi & graves. Quapropter & his forsitan concedendum Rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt. Ex his etiam, qui aut valerudinis imbecillitate, aut aliquâ graviore causâ impediti à Repub. recesserunt: *Offic. I.*

Illud autem sic est judicandum, esse magni animi, & fuisse etiam multos in vita otiosâ, qui aut investigarent, aut conarentur magna quædam, sèque suarum rerum finibus continerent, aut interjecti inter Philosophos & eos qui Rempublicam administrarent, delectarentur re suâ familiari. *Offic. I.*

Compara. Sed & facilior, tutior, & minus aliis gravis
tio utrius- aut molesta est vita otiosorum; fructuosior au-
tem hominum generi, & ad claritatem amplitu-
dinemque aptior eorum, qui se ad Rempubli-
cam & res magnas gerendas accommodârint. *Ib.*
His,

His, qui habent à naturâ adjumenta rerum gerendarum, abjectâ omni cunctatione, capessenda est Respub. Capessentibus autem Rempub. nihilominus quām Philosophis magnificentia & despicientia adhibenda est rerum humanarum, & tranquillitas animi, atque securitas. Quæcò faciliòra sunt Philosophis, quò minùs patent in eorum vitâ, quæ fortunâ ferunt *Offic. I.*

Diff. I.

Publicæ

fortitudinis

subiecta.

Verè autem si volumus judicare, multæ res existiterunt urbanæ, maiores, clariorésque quām bellicæ; Parva enim sunt foris arma, nisi est consilium domi. Ut alios omittam, nobis Remp. gerentibus, Nónne togæ arma cessere? Neque enim in Repub. periculum fuit gravius unquam, nec odium majus. Itaque consiliis diligentiaque nostrâ celeriter de manibus audacissimorum ci-vium delapsa arma ipsa ceciderunt. Sunt ergò domesticæ fortitudines non inferiores militari-bus. Quare expetenda quidem magis decernendi ra-tio, quām decertandi fortitudo. *Offic. I.*

Togatæ &
bellicæ for-
titudinis
comparatio,

De Bellicâ Fortitudine.

Cicero.

Cùm itaque tempus, necessitudóque postulat, decertandum manu est, & mors servituti turpi-tudinique anteponenda est. Bellum autem sus-cipiatur, ut nihil aliud nisi pax quæsita vide-atur. Fortis autem hic est præsentis uti animi consilio, nec à ratione discedere, percipere co-gitatione futura, & aliquantò antè constituere quid accidere possit in utramque partem. *Offic. I.*

Effecum
seu officium
fortis.

De evertendis diripiendisque urbibus valdè illud considerandum est, nè quid temere, nè quid crudeliter fiat: Rebus autem agitatis pu-nire fontes, multitudinem conservare in omni fortunâ

Dist. I. omni fortunâ recta atque honesta retinere.
Ibid.

Promptiores debemus esse ad nostra pericula, quâm ad communia, dimicaréque paratiùs de honore & gloriâ, quâm de cæteris commodis.

Ibid.

**Dissentane-
um I.** Temerè autem in acie versari, & manu cum hoste configere, immane quoddam & belluarum simile est. Nunquam periculi fugâ committendum est, ut imbelles timidique videaniur, sed videndum etiam illud, nè periculis nos offerramus sine caussâ, quo nihil potest esse stultius.

Ibid. Offic. lib.

Inventi multi sunt, qui non modò pecuniam, sed vitam etiam profundere pro patriâ parati essent. *Ibid.*

Exemplum Hujus (bellicæ laudis) gloriæ *Cæsar* socium habes neminem, totum hoc quantumque est, quod certè maximum est, totum, inquam, tuum est. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes. Sed tamen ea vicisti, quæ & naturam & conditionem, ut vinci possent, habeant. Verùm animum vincere, iracundiam cohibere, victoram temperare, adversarium nobilitate, virtute præstantem extollere; hæc qui faciat, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico. Itaque, (*Cæsar!*) bellicæ tuæ laudes celebrabuntur, illæ quidem, non solum nostris, sed pænc omnium gentium literis atque linguis. Nulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet. *pro M. Marcello.*

O B S E R V A T I O.

Distributiones istæ, quia sunt rerum subiectarum

ex

ex quibus & aliæ formari possent innata, tñi non usque adeò in arte, legitima possint haberi; distinctio-
ni tamen gratiâ Ciceronem autorem hic sequi pla-
cuit.

*Neque distincta argumentorum genera de singulis
partibus subjecimus, quæ aliâ de arte belli gerendi, de
Repub. & œconomicâ administrandâ singulare con-
scribuntur libelli. Gradus autem Fortitudinis da-
mus, quibus ad cacumen, quasi hujus virtutis perve-
nire licet.*

Quinam igitur sunt Gradus?

Fiducia & Magnanimitas; Patientia & Con-
stantia: 1. Enim sperando meliora. 2. Susci-
piendo ardua. 3. Sustinendo suscepta. 4. Per-
severando in susceptis, Fortitudinis integra est
magnificentia.

Quid est Fiducia?

*Fiducia est, quæ animum rerum bonarum spe
erigit.*

Cicero.

*Fortitudo est considerata periculorum suscep-
tio, & laborum perpessio.*

*Eius partes, Magnificentia, Fidentia, Patien-
tia, Perseverantia. 2. de Invent.*

*Quid Fortitudini, comitib[us]que ejus, magni-
tudini animi, gravitati, patientiæ respondebis?*
Tusc. 2.

*Fidentia est, per quam magnis & honestis in
rebus multam ipse animus in se fiducia certa
cum spe collocavit.* *2. de Invent.*

*Si Fidentia, id est, firma animi confisio, sci-
entia est quædam & opinio gravis non temere
assentiens; Merus quoque est diffidentia ex-
spectu & impendentis mali.* *Tusc. 4.*

*Spes est exspectatio boni. Ibid. Spes sola in spes
miseris confortatur.* *Orat. 23. contr. Cat. 4.*

E

Qui

Dif. I. Qui fortis, idem est fidens; qui autem est fidens, is profectò non extimescit. *Tusc. 3.*

Quæ Dissentanea?

Diffidentia, seu Desperatio, & Confidentia.

Cicero.

Diffidentia. Fidentiæ contraria est *Diffidentia*, & eâ re vi-
tium est. Audacia fidentiæ finitima est. *lib. 2.*
de Invent.

Desperatio. *Desperatio* est ægritudo sine ullâ rerum exspe-
ctatione meliorum. *Tusc. 4.*

Confidentia. *Confidentia* malâ loquendi consuetudine in vi-
tio est posita. *Tusc. 2.*

Quasi verò idem possit in judicio improbitas,
quod in vitio confidentia. *Pro A. Cecinn.*

Remedium Confidentiæ.

Panatius ait, *Africanum* dicere solitum, ut E-
quos propter crebras contentiones præliorum,
ferocitate exsultantes, domitoribus tradere so-
leant, ut his facilioribus possint uti: Sic homi-
nes secundis rebus effrænatos, sibi præfidentes,
tanquam in gyrum rationis & doctrinæ, duci
oportere, ut perspicerent rerum humanarum
imbecillitatem, varietatēmque fortunæ. *Offic.*
lib. 1.

O B S E R V A T I O.

Fiducia, licet eâdem nobis veniat significatione,
quâ Ciceroni Fidentia; aliquando tamen ab illo
aliter, quod hîc attingendum, & ab aliis usurpatum.
Fiduciam enim dicunt Contractum, quod fidem alte-
rius secuti, rem ei aliquam, simulandi tantum causâ,
mancipamus, i.e. ut eam statim nobis mancipet; hinc,
pro Pignore, quod creditori mancipatur, Fiduciam
apud Ciceronem usurpari videmus. *Orat. 24.* quæ
est pro Flacco, & 3. pro R. Comædo;

Quid

Quid est Magnanimitas?

Est virtus, quæ ad ardua suscipiendum excitat magno & invicto animo.

Cicero.

Magnificentia est rerum magnarum & excelsarum, cum animi amplâ quâdam & splendidâ propositione agitatio atque administratio. *lib. 2. de Invent.*

Nemo magnus sine aliquo afflato divino. 2. *Can. de Nat. Deor.*

Magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed *Effectum* qui propulsant injuriam. *Offic. I.*

Qui magno est animo, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, infra se omnia humana dicit. 3. *de Fin.*

Sapiens virtus & *magnificentia*, in quâ *gravitas* & *autoritas* est, plûs proficit ad *misericordiam* commovendam, quam *humilitas* & *obsequatio*. 1. *de Invent.*

Magnus animus duabus rebus cernitur, qua- *Subiectum* rum *una* in rerum externarum despiciendi potitur: *altera*, ut cum ita sit animo affectus, ut dixi, res gestas magnas, illas quidem & maximè utiles, sed & vehementer arduas, plenâsque laborum & periculorum, tum *vitæ*, tum *aliarum* causâ rerum, quæ ad usum pertinent. *Offic. I.*

Hæc tuenda principibus, vel capitis periculo defendenda, *Religiones*, *Auspicia*, &c. harum rerum tot atque tantarum esse defensorem & patronum, est magni animi, magni ingenii, magnæque constantiæ. *Orat. pro Pub. Sexti.*

Homines magno erectoque animo viventes *Adjunctum* semper sunt beati. 5. *de Fin.*

Ista, si *gravis*, *brevis*; (*scil. dolor*) si *longus*, *levis*; *dicta* sunt *virtutis*, *magnitudinis* *animi*, *patientiæ*. 2. *de Fin.*

*Diff. s.
Exempla.*

1.
2.
3.
4.

Telamon ait, *Ego, cum genui, moriturum sci-
vi: & Anaxagoras, nunciatâ filii morte, fertur
dixisse, Sciebam me genuisse mortalem.* *Tusc. 2.*

Hâc virtute Catilinam Cicero urbe ejecit. *Vid.
in Orat. Catil.*

Lacanas matronas, traditum est, occisis filiis,
vulnera inspicere consueville. Quâ ex gente, il-
lud etiam ad nos præclarum dimanavit. Mater
filium in prælio imperfectum audiens, Idcirco,
inquit, genueram, ut morte pro patriâ fortiter
occumbere non dubitaret. Quâm magna illa
Cornelia vox Romanæ, quæ duodecimo jam fœ-
tu omisso, cum *Tiberium* & *Cajum* filios interfe-
tos spectavisset, nullo timore perculta, nullo
dolore confecta; Nunquam, inquit, ego me
non felicem dixerim, quæ *Gracchos* pepererim.
Consol. Tull.

Dissentaneum quodnam?

Pusillanimitas, quæ nullâ fiduciâ erecta, in re-
bus arduis suscipiendis, animum abjicit, & malis
succumbit.

*Gradus quasi ad hanc primarii sunt, Timidi-
tas & Ignavia.*

Cicero.

*Qui doloris speciem ferre non possunt, abji-
ciunt se, atque ita afflicti atque exanimati ja-
cent.* *Tusc. 1.*

Malus custos diuturnitatis metus. *Offic. 1.*

Timor non diuturnus magister est officii.
Philip.

*Pigritiam deficiunt malum consequentis la-
boris.* *Tusc. 4.*

Omnis autem ratio vacare debet negligentiâ.
Offic. 1.

*Ambrociata, cum nihil ei accidisset adversi, è
muro se in mare abjecit, lecto *Platonis* libro.*

Lacedæmoniis

Metus.

Timor.

Pigritia.

Exempla.

Lacedæmoniis (à *Callicratide*) plaga medio-
cris fuit ; illa pestifera, quâ cùm *Cleombrotus* in-
vidiam timens temere cum *Epaminondâ* confli-
xisset, Lacedæmoniorum opes corruerunt.
Offic. I.

Diff. 2.

OBSERVATIONES.

1. *Magnanimitas* μεγαλοψυχία tribuitur :
1. Omni virtuti, cùm magno animi cupiditatem virtu-
tis reprimit. 2. Fortitudini. 3. Etiam virtuti quæ
magnis in honoribus modum observat.

2. *Hoc loco rectè ad Fortitudinem refertur, &c. in
Specie causa efficiens dicitur.*

Cicero eam aliquando magnificentiam appellat, non cùm significatione, quâ in loco de benefi-
centiâ adhibetur, (ut in *Orat. pro L. Muræna* aït :
Populus Romanus publicam magnificentiam di-
ligit, non amat profusas epulas) sed prout hic
est magnanimitas definita, & aliâs itâ ab eodem
nominatur. *Orat. pro L. Flacco.* Est hæc ratio ac
magnitudo animarum, &c.

Duos jam Gradus superavimus ; restat, ut
ad reliquos duos cognoscendos de-
ducas ?

Reliqui duo Gradus sunt *Patientia*, & *Constan-
tia* ?

Quid Patientia ?

Patientia est virtus, molesta & ardua susti-
nens.

Causæ ejus sunt, Meditatio necessitudinis,
præstantiæ, communis mali, exemplorum, &c.
Optima item conscientia, consuetudo, contem-
ptus rei sustinendæ, &c. tempus.

Cicero.

Quæ venientibus malis obstat feritudo ; quæ Patientia
E 3. quod

Diff. IV. quod jam adeſt tolerat & perfert, patientia nominatur. *In part. Orat.*

Patientia est honestatis aut utilitatis causâ rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpessio. *lib. 2. de Invent.*

Caſſa alia **confiderat** Nec tam graviter nos casus feramus, quos **tio**; item, nullo consilio vitare possumus. *lib. 4. Epift. ad 1. Necesſita. famil.*

tis. Tolerabilius feret incommodeum, qui cognoverit necesse esse homini tale aliquid accidere. *Tusc. q. lib. 4.*

Hæc cogitatio, quid patientiâ, quid fortitudine, quid magnitudine animi dignum sit, non solum animum comprimit, sed ipsum etiam dolorem, nescio quo pacto, mitiorem facit. Totum igitur in eo est, ut tibi imperes. *Tusc. 2.*

Ad ferendum igitur dolorem placide & sedate, plurimum proficit toto pectore, ut dicitur, cogitare, quâm id honestum sit. Honestatis enim si quasi lumen aliquod aspicerimus, nihil est, quod, ut eo potiamur, non parati sumus & ferre & perpeti. *Tusc. 2.*

Cum cogitarem hæc mali mihi tecum, & cum quibusdam esse communia, ut cum frangerem jam ipse me, cogeremque illa ferre toleranter; habebam quò confugerem, ubi conquiescerem, ubi curas doloresque deponerem. *Ep. 6. lib. 4. ad famil.*

**3. Com-
munisca-
mitatis &** Non recusandum quò minùs eâ, quâ nati sumus, conditione vivamus, & eventis aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. *lib. 5. epift. ad famil. ep. 15.*

conditionis. Nec hoc prætermittendum esse duxi, te ut hortarer, ut & hominem & virum te esse meminisses, id est, ut communem incertumque casum, quem nec vitare quisquam nostrum ullo pacto potest;

potes, sapienter ferres, & dolori fortiter ac fortunæ resisteres, cogitarésque multis fortissimis viris, injustis judiciis tales casus accidisse. *Epist.lib.ad fam.*

Dist. I.

Est autem utilis ad persuadendum ea quæ acciderunt ferri & posse & oportere, enumeratio eorum quæ tulerunt. *Tusc. 4.*

Vacare culpâ maximum solatium. *Epist.lib.*

Conscientia rectæ voluntatis, maxima est consolatio.

Alia causa
est optima
conscientia.

Simus eâ mente, quam ratio & veritas præscribit, ut nihil in vitâ nobis præstandum, præter culpam, putemus, eaque cùm careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus.

Ep. I.lib. 6.

Consuetudinis etiam hîc magna vis est. Quis *Consuetudo* mediocris gladiator ingemuit? Quis vultum item, mutavit unquam? Quis non modò stetit, verùm etiam decubuit turpiter? Quis cùm decubuisset, ferrum recipere jussus, collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. *Tusc. 2.*

Consuetudo enim laborum perpetuâ dolum efficit faciliorem, & ipse labor quasi calidum obducit dolo. *Ibid.lib. 2.*

Omninóq; omnes clari nobilitatique labores, *Contem-* contemnendo etiam fiunt tolerabiliores. *Tusc. ptus.* *quæst.lib. 2.*

Nullus dolor, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. *Epist. 5.lib. 4.ad fam.*

Patientia dolorum in omni genere se æquabiliter præbeat. Multi enim vulnera exceperunt fortiter, & tulerunt; dolorem morbi ferre non possunt; neq; enim illum quem facile tulerant, ratione & sapientiâ tulerunt, sed studio potius & gloriâ. *Tusc. 2. sub fin.*

Officium
Patientia.

Diff. I.

Dicunt Græci voluptuarii sapientem, etiam si in *Phalaridis* tauro, succensis ignibus, torreatur, dictum eum tamen, suave illud esse, tantam vim virtutis esse voluerunt. *Orat. 27. quæ est in Pisonem.*

Subiectum.

Vir bonus statuit omnem cruciatum perferre, intolerabili dolore cruciari potius, quam ut aut officium prodat, aut fidem. *Acad. q. lib. 4.*

Adjunctum.

Inter omnes constat virorum esse fortium, magnanimorum, patientium & humana vincientium toleranter dolorem pati. Nec verò quisquam fuit, qui cum qui ita pateretur non laudandum putaret. *Tusc. 2.*

Exemplum
Posidonii.

Solebat narrare *Pompeius*, se audire voluisse *Posidonium*; sed cum audiret eum graviter esse ægrum, quod vehementer ejus artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum vivere. Quem cum vidisset, molestèque se dixisset ferre, quod eum non posset audire: at ille, Tu verò, inquit, potes; nec committam, ut dolor corporis efficiat, ut frustra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat, cum graviter & copiosè disputasset, cumque quasi faces ei doloris admoventur, sepe dixisse; Nihil agis, dolor, quamvis sis molestus, nunquam te confitebor malum. *Tusc. 1.*

Spartano-
rum pueri.

Spartæ pueri ad aram ita verberibus accipiuntur, ut multus è visceribus sanguis exeat, quorum non modò nemo exclamavit unquam, sed nè ingemuit quidem. Quid ergò pueri hoc possunt? Viri non poterunt? & mos valet, ratio non valebit? *Tusc. 2.*

Zenonis.

Xeno proponatnr *Eleates*, qui perpessus est omnia, potius quam conscius delendæ tyrannidis indicaret. *Tusc. 3.*

Ulyss. 1.

Ulysses domi contumelias servorum ancillarumque

rūmque pertulit, ut ad id aliquando quod cupi-
ebat perveniret. *Offic. I.*

Quid adversatur?

Impatientia, quæ molesta non sustinet, sed ex
desperatione, malâ conscientiâ, honoris con-
temptu, publicique commodi negligentia orta,
summæ calamitatis cauſa est.

Cicero.

Calamus Indus indoctus ac barbarus, in radici-
bus Caucasi natus, suâ voluntate vivus combu-
stus est. Nos, si pes condoluit, si dens, facit totum *Impatiens*
dolere corpus, ferre non possumus. *Opinio* est tia^z cauſa,
quædam effeminate, quâ cùm liqueſcimus, flui-
mus mollitiâ, apis aculeum sine clamore ferre
non possumus. *Tusc. 3.*

Ad opinionem mali, si hæc accesserit, oportet
rectum esse, & ad officium pertinere, ferre
illud ægrè, quod acciderit: tum denique effici-
tur illa gravis ægritudinis perturbatio.

Hinc sunt muliebres lacerationes genarum, ^{Effeda.}
pectoris, capitis, femorum percussionses. Hinc
ille *Agamemnon Homericus*, & idem *Accianus*,
scindens dolore identidem intonsam comam, in quo ^{Testimon.}
facetum illud *Bionis* perinde stultissimum, regem nium,
in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio
mæror levaretur. *Ibid. Tusc. 3.*

Quid Remedium huic malo applicas?

Cauſas præcipuas patientiæ antea proposi-
tas; item præstantis naturæ, & honestatis con-
siderationem, & impatientiæ vanitatem, &c.

Cicero.

Ad ferendum ejus dolorem placide & sedatè, ^{1. Consider-}
plurimum proficit toto pectori, ut dicitur, co-ratio hone-
gitare, quâm id honestum sit. *Tusc. 2.* ^{statis.}

Quid est autem quod plus valeat ad dolorem ^{2. Impati-}
ponen- ^{entia-ingredi-}
latis.

E. 5.

Diss. I. ponendum, quām cūm intellectum est nihil profici, & frustrā suscep̄tum esse. *Tusc. 3.*

Humanæ
conditionis
naturæ.

Continet autem sedationem animi in conspe-
ctu humano posita natura, quæ, quò facilius ex-
pressa cernatur, explicanda est ratione conmu-
nis conditio, lēxque vitæ.

Itaque non sine causa cūm *Orestēm* fabulam
diceret *Euripides*, primos tres versus dicitur re-
vocāsse *Socrates*:

Neque tam terribilis ulla fandi ratio est,
Neq; fors, neq; ira cœlitum, invectum malum
Quod non natura humana patiendo ferat.

Testimo-
nium.

O B S E R V A T I O :

Quod hīc de dolore comprimendo, idem ad impatientiam tollendam referatur, quia impatientia est dolor, eo, quo debebat ferri moda, non sublatus, aut saltē oppressus.

Quid est Constantia?

Constantia seu perseverantia, est fortitudo in sustinēndis adversis perseverans.

Cicero.

Definitio.

Perseverantia est in ratione bene consideratā stabilis & perpetua permanētia. 2. de Invent.

Constantem enim volumus quendam sedatum, gravem, humana omnia prementem, illum esse, quem magnanimum & fortē virū dicimus.

Tusc. 4.

Nobis à naturā Constantiæ, Moderationis, &c. partes sunt datæ. Offic. I.

Neque enim ita generati sumus à naturā, ut ad jocundū facti esse videamur; sed ad severitatem potius, & quædam studia grayiora & majo- ria. Offic. I.

Caūtia :
Natura.

Qui

Qui ad naturæ suæ non vitiosæ genus, consilium vivendi omne contulerit, is constantiam teneat, id enim maximè decet, nisi se errâsse intellexerit in diligendo vitæ genere; quod si acciderit facienda morum institutorumque mutatio. *Offic. I.*

Efficiendum est autem, ut appetitus rationi obediat, eamque neque præcurrant, nec propter pigritiam aut ignaviam deforant, sintque tranquilli, &c. ex quâ elucebit omnis constantia. *Ib.*

Adhibetur Reipub. causâ severitas, sine quâ civitas administrari non potest. *Offic. I.*

Qui restiterint, existunt sæpe superiores. *Effectum.*
Tusculum. 2. *Subiectum.*

Nihil est autem quod tam deceat, quam in omni re gerendâ consilioque capiendo, servare constantiam. *Offic. I.*

Audivi ex majoribus natu *Xenocratem* quidem per *exam-*
severissimum philosophum, ob eamque rem ipsum.
magnum clarumque fuisse. *Adjunctum.*

Crassus in eo prælio quod cum Parthis com- Aliud
misit, occiso filio tantopere absfuit, ut doleret, *Crassus*
ut etiam exercitum increpaverit, quod unius
militis jacturâ tempore commoverentur, horta-
tusque sit, ut patriæ virtutis memores pro Re-
pub. fortiter dimicarent, filii mortui ultiōnem
sibi uni relinquerent. *In Consol.* Quid *Brutos,*
Marcellos, Lepidos enumerem? Summam in fili-
orum, uxorum, funeribus virtutem & constan-
tiam non sibi solum, sed generi nominique Ro-
mano gloriosam fore putaverunt. *Ibid.*

Catoni autem cum incredibilem natura tribu- *Catoni.*
isse gravitatem eamque ipse, perpetua constan-
tia roborasset, semp̄que in proposito suscep-
toque consilio permanisset, moriendum po-
tius

Dif. I. tias quam tyranni vultus aspiciendus fuit.
Offic. I.

Quid opponitur huic Virtuti?

Inconstantia, seu levitas, tum quoque pertinacia.

Cicero.

Definitio.

*Stultitiam censuerunt inconstantiam sanitatem
vacantem. Tusc. 3.*

*Inconstans est, quod ab eodem de eadem re
diversè dicitur. lib. I. de Invent.*

Subiectum.

*In quem autem cadit agitudo, verisimile est
in eundem cadere timorem, infractionem animi
& demissionem, & servitutem. Tusc. 3.*

*Hoc imperita multitudine vitiosissimum est,
varietas & inconstantia, & crebra tanquam tem-
pestatum, sic & sententiarum commutatio. in
Orat. pro domo suâ. quæ est ratio.*

**Compara-
tio.**

*Nihil est tam molle, tam tenerum, tam aut
fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos
sensusque civium. Orat. pro Annio Milone, que
est 28.*

Exemplum.

*Senectutem omnes optant, eandem accusant
adepsi; tanta est inconstantia, stultitia, atque
perversitas. In Cat. Maiore.*

*Pompeius solet aliud. sentire & loqui: neque
tardum valet ingenio, ut non appareat, quid ve-
lit. Ep. I. lib. 8. ad fam.*

*Magna mihi varietas voluntatis & dissimilitu-
do, opinionis & judicii. Q. Fratris mei depon-
tata est ex literis. Epist. I 4. lib. I. ad Attic.*

Transum de Virtute ad NO S. relatâ.

Dissimilito

Distinctio Secunda

LIBRI SECUNDI.

De Virtute ad ALIOS relatâ.

CAPUT I.

De Justitiâ in genere, ejusq; Distinctione.

De Virtute ad NOS relatâ haecenius.

Quid est Virtus ad. ALIOS relatâ?

Æc facit nos, rationem sequentes, honestè vivere cum aliis.

Quid huic nomen est?

Justitia, quæ est virtus suum, cuique tribuens: Idque vel nullâ debiti aut meriti habitâ ratione, vel respectu meriti.

Hinc distributio ejus in tribuentem, vel retribuentem.

Tribuens est, quæ simpliciter, &c non ratione meriti seu accepit, quod cuique debetur, tribuit.

Quæ.

Dist. 2.

Quæ sunt ista hoc modo alteri tribuenda?

Tria sunt quasi capita, quæ honestas, & naturæ ordo, non alterius meritum, requirunt: scil. 1. Amor. & Favor. 2. Cultus studia & officia. 3. In dictis & factis convenientia.

Cicero.

Definitio-
nes.

Tertiò vertitur virtus in hoc, scil. iis, quibus-
cum congregamur, uti moderate & scienter;
quorum studiis ea, quæ natura desiderat, ex-
pleta cumulatâque habeamus. Offic. 2.

Justitia est habitus animi, communi utilitate
conservatâ, suam cuique tribuens dignitatem.
Eius initium est à naturâ profectum. lib. 2. de
Invent.

Quæ animi affectio suum cuique tribuens, at-
que hanc, quam dico, societatem conjunctionis
humanæ, munificè & æquè tuens justitia. 5. de
Finibus.

Causa est
1. Natura.

Sed quoniam non nobis solùm nati sumus, sed
ortus nostri partem patria vendicat, &c. in hoc
debemus naturam ducem sequi, communes utili-
tates in medium afferre, mutatione officiorum,
dando, accipiendo. Offic. 1.

Eadem natura, vi rationis, hominem conci-
liat homini, & ad orationis, & ad vitæ societa-
tem: ingeneratque in primis præcipuum quen-
dam amorem, impellitque, ut hominum cœtus
celebrari inter se, & sibi obedire velint. Offic. 1.

2. Repta
ratio.

Nihil potest esse æquabile, quod non à rectâ
ratione proficiscatur. Tusc. 2.

Effectum
Justitiae.

Ut sapientiam, temperantiam, fortitudinem,
copulatas esse dixi; sic de Justitiâ judicandum;
quæ non modò nunquam nocet quicquam, sed
semper agit aliquid, tum vi suâ atque naturâ
quod tranquillet animos, tum spe nihil earum
rerum.

terum defuturum, quas natura non depravata *Dist. 2.*
desiderat. *1. de Fin.*

Ex lumine virtutis exاردescit five amor, five
amicitia.

Justitiae tanta vis est, ut nec illi quidem qui subiectum
maleficio & scelere pascuntur, possint sine ullâ
particulâ Justitiae vivere. *Offic. 2.*

Justitiae sunt adjuncta, Pietas, Liberalitas, Be-
nignitas, Comitas, quæque sunt generis ejus-
dem; atque hæc Justitiae ita propria sunt, ut
sint reliquarum virtutum communia. *5. de
Finibus.*

Gloria regi-factorum plerumque comes est.
Tusc. 2.

In omni autem honesto, de quo loquimur, Compan-
nihil est tam illustre, nec quod latius pateat, tio-
quàm conjunctio inter homines hominum, &
quasi quædam societas & communicatio utilita-
tum, & ipsa charitas generis humani. *5. de Fini-*

*Hæc enim virtus omnium est domina & regi-
na virtutum. Offic. 3.*

Q. B. S. E. R. V. A. T. I. O. N. E. S.

1. *Virtus ad ALIOS relata, non dicitur quæsi*
nen sit ejus qui eam exercet aut possidet, sed quod in
alio subiecto maximè declaretur, id ipsum, pro ejus
naturâ & conditione, juvando & promovendo.

2. *Hæc. Virtus autem venit generali nomine Justi-
tiae, quæ non tantum in conversatione & contractibus*
æquum quod est, peragit, sed etiam amore, studio, &
verbis id quod alteri, honestatis caussâ necessitatî jun-
ctâ, debetur, tribuit.

3. *Idque vel per honestatem tantum, vel etiam pro-
prie exhibita servitia. Quod igitur dictum Justi-
tiam.*

Dist. 2. *tiam tribuentem, cuique quod debetur tribuere, non ita acceptandum, quasi cum retribuente in hoc concurrat, sed debitum hic quod positum, opponitur merito: sic proprius singularem in studiis adhibitam industriam doctos propter egregia, & singularia in Rempub. etiam alienam benefacta, viros clarissimos, et si id nobis non commodet, amare & colere naturae stimulos impelli-
mur, &c.*

CAPUT II.

De Benevolentia.

*Ex tribus ipsis alteri tribuendis, pri-
mum definias.*

Primum est Justitia, in amore consistens, quae digno unumquemque amore prosequitur.

Species hujus Justitiae sunt Benevolentia, & Beneficentia, Misericordia & Clementia.

Quid est Benevolentia?

Est: Justitia alteri bene cupiens; dicitur & Ciceroni Charitas, Amor, Favor.

Causae ejus sunt; Natura, Amor, Beneficium acceptum, Opinio de bonis moribus, & aliis virtutibus, Consuetudo, Oratio benigna, Abstinentia & Continentia.

Efecta ejus sunt; Opes, Potentiam, Amici-
am inter homines comparare, vitam quoque munire.

Cicero.

*Quod cum perspicuum sit Benevolentiam
esse magnam, metu imbecillum; sequitur, ut
differamus, quibus rebus possimus, facile eam,
quam*

quā volumus adipisci, cum honore & fide *Diff. 2.*
charitatem. *Offic. 2.*

Quamobrem hoc quidem ipsi intelligamus à Causis: naturā gigni sensum diligendi, & benevolentiae ^{Natura} charitatē, factā significatione probitatis. *de Amicitiā.*

Amor, ex quo amicitia est nominata, princeps ^{2.} Amor. est ad benevolentiam conjungendam. *Ibid.*

Ac benevolentiae præcepta videamus, quæ ^{3.} Beneficiis capitur maximē. Secundo autem beneficā voluntate benevolentia movetur, etiamsi res non suppetit. *Offic. 2.*

Vehementer autem amor multitudinis com- ^{4.} Opinio
movetur ipsā famā & opinione liberalitatis be- de virtutib.
nevolentiae, iustitiae, fidei, omniūque earum quo lucen- bus in ali.
virtutum, quæ pertinent ad mansuetudinem tibus,
morum ac facilitatem. Quia ipsas in quibus has
virtutes esse temur, à naturā ipsā diligere cogi-
mur. *Ibid.*

Confirmatur amor & beneficio accepto & stu- ^{5.} Confusio
dio perspecto & conseruidine adjunctā, quibus tudo.
rebus ad illum primum motum animi & amoris
adhibitis, admirabilis quedam exardecit bene-
volentiae magnitudo. *de Amicitiā.*

Opinione fortasse nonnullā, quæ de meis mo-
ribus habebat, me dilexit, auxit benevolentiam
consuetudo. *Ibid.*

Oratio benigna multitudinis animos ad bene- ^{6.} Oratio
volentiam allicit. *Offic. 2.* benignas.

Nullā autem re conciliare facilis benevolen- ^{7.} Conti.
tiam multitudinis possunt ii qui Reipub. præ- nentia.
sunt, quām abstinentiā & continentiā. *Ibid.*

Quod ad opes & potentiam valet plurimū, ^{8.} Effecta.
id amplectamur; ut merus absit, charitas reti-
neatur; ita facile quæ volumus & privatis in
rebus & in Repub. consequemur. *Offic. 2.*

Sanguinis.

Dist. 2. Sanguinis conjunctio & benevolentia devin-
cit charitatem hominis. *Offic. I.*

Exempla. *Torquatus* consecutus est laudem & charita-
tem, quae sunt vitae sine metu degendae praesidia
firmissima. *lib. I. de Fin.*

Hac nos adolescentes benevolentiam senes illos
L. Paulum, M. Catonem, C. Gallum, T. Gracchum di-
leximus. *de Amic.*

*Quae sunt Subjecta & Adjuncta Be-
nevolentiae?*

Subjectum est Homo virtutis & probitatis stu-
diosus, etiam si eum non viderimus.

Adjunctum Perpetuitas & constantia. *Cicero.*
Subjectum. Evidem nihil tam proprium hominis existi-
mo, quam non modo beneficio, sed etiam bene-
volentiae significationem alligari. *Orat. 3 I. qua
est pro Plancio.*

Quippe propter virtutem & probitatem, eos
etiam quos nunquam vidimus, quodammodo
diligimus. *Quis est qui C. Fabricii, M. Curii* cum
charitate & benevolentia memoriam non usur-
pet, quos nunquam vidimus? *de Amic.*

Adjunctum. Benevolentia fidelis est vel ad perpetuita-
tem. *Offic. 2.*

Benevolentiam non adolescentorum ardo-
re quodam amoris, sed stabilitate potius & con-
stantia judicemus. *Offic. I.*

Quid oppugnat eam?

Malevolentia, Invidia, Odium, Livor, Merus.
Cicero.

*Malevolen-
tia defini.* *Malevolentia* est voluptas ex malo alterius,
sine emolumento suo. *Tusc. 4.* dicitur *cmχαρ-
κανία.*

Malevoli homines (latè enim patet hoc vi-
tium, & est in multis) conantur alienare volun-
tatem meam. *Ep. 6. lib. 3.*

Quidam,

Quidam, ut certo sensu, & verè judicent de *Diff. 2.* nobis, malevolentia & livore impediuntur. *In Effedum.* *Epist. quadam ad Brutum.*

Malevolentia autem hominum facit, ut nonnulla durius quam à te facta sunt, proferantur. *Epist. 27. lib. 11. ad fam.*

Invidentiam esse dicunt, ægritudinem suscep- *Invidentia* ptam propter alterius res secundas, quæ nihil definitio noceant invidenti. *Tusc. 4.*

Ab invidendo autem invidentia rectè dici potest. *Motatio.* *Invidia* nomen ductum à nimis intuendo alterius fortunam.

Præclarè Accius: Ut enim videre, sic invidere florem, quam flori rectius dicitur. Nos consuetudine prohibemur: Poëta jus suum tenuit, & dixit audaciūs. *Tusc. 3.*

Invidia tum est, cum invidetur. *Ibid.*

Invident autem homines maximè paribus aut *Subiectum.* inferioribus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent evolasse. *lib. 2. de Orat.*

Semper dignitatis judex est, qui aut invidet, aut favet. *Orat. pro Cn. Plan.*

Est hujus seculi labes quædam & macula virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis infringere. *Orat. 36. pro. Corn. Balb.*

Nihil est homini tam timendum quam invidia, nihil innocent tam optandum quam æquum judicium. *pro A. Cluent.*

Odium est ira inveterata.

Si, quod ipsis qui audiunt pernitiosum aut in- *Causa.* tile sit, id factum augeas, odium creator. *lib. 2. de Orat.*

Externi isti mores usque ad sanguinem invitare solent odium. *Orat. 41. pro Lig.*

Odium.

Dist. 2.

Odium mihi fuit cum Clodio, quod pernitio-
sum patriæ civem fore putabam, qui turpissimā
libidine incensus duas res sanctissimas, religio-
nem & pudicitiam uno scelere violasset. *Orat.*
36. de provinc. consul.

Subiectum.

Quem metuunt oderunt; quem quisque odit
perisse expetit. Multorum autem odii nullæ
Adjunctum opes possunt obfistere. **M A L U S** (enim)
E S T C U S T O S D I U T U R N I T A-
T I S M E T U S. Qui se metui volunt, à
quibus metuuntur, eosdem metuant ipsi necesse
est. Exemplo sit *Dionysius*. *Offic. 2.*

Nee verò ulla vis imperii tanta est, quæ, pre-
mente metu, possit esse diuturna. *Ibid.*

Exemplum
Alexandri
Pheras.

Quid *Alexandrum Pheraum* quo animo vixisse
arbitramur? qui (ut scriptum legimus) cùm
uxorem *Thebem* admodum diligeret, ramen ad
eam ex epulis in cubiculam veniens, barbarum,
& eum quidem, ut scriptum est, compunctum
notis *Threicis*, disticto gladio, subebat ante-
ire, præmittensque de stipatoribus suis, qui
perscrutarentur arculas mulieres, & ut quod
in vestimentis occultaretur telum exquirerent.
O miserrime! qui fideliores & barbarum & sti-
gmaticum putaret, quam conjugem: nec eum
sefellit opinio. Ab eâ enim est ipse propter pel-
licatus suspicione interfactus. *Ibid.*

Phalaridis.

Testis est *Phalaris*, cuius est præter cæteros
nobilitata crudelitas, qui non ex insidiis inte-
riit, ut is, quem modò dixi, nec à paucis, ut hic
nostrar, sed in quem universa Agrigentinorum
multitudo impetum fecit. *Ibid.* Vide plura.

Quæ huic malo Remedia?

Omnia illa amovere, spernere, precibus, tem-
poribus, communi utilitate, &c. mitigare.

Cicero.

Cicerio.

Dist. 2.

Malevolentiae hominum in me si poteris, occurre; si non poteris hoc consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterrere possunt. *Ep. 11. lib. 11. ad fam.* Remedias.

Est enim hominis magni atque sapientis libidinem, odium, metum, invidiam, cupiditatem omnes amovere. *Orat. pro A. Client.*

Si mihi invidia maximè impenderet, tamen hoc animo semper fui, ut invidiam, virtute partam, gloriam, non invidiam putarem. *Orat. contr. Cat. I.*

Odium vel precibus mitigari potest, vel temporibus Reipub. communique utilitate deponi, vel difficultate ulciscendi teneri; vel vetustate sedari. *Orat. 27. ad Quir. post reditum.*

CAPUT III.

De Beneficentiâ seu Liberalitate.

Quid est Beneficentia?

ES T Justitia alteri benefaciens.

Caussa proxima est (ut patet ex præced. cap.) benevolentia, impellens utilitas & necessitas, tum etiam aliorum exempla.

Materia (si quæ danda) est omne id quod alteri commodatur, sive pecunia fiat, sive consilio & operâ.

Forma & **F**inis, ut demus quibus, quando, quantum, & unde ex honesti præscripto est datum.

Reliques

Diff. 2. Reliquos inventionis qui occurrent hic locos ad marginem notatos videbis.

Cicero.

Deinceps de Beneficiâ ac Liberalitate est dicendum. *Offic. 1.*

Justitiae, in quâ virtutis splendor est maximus, conjuncta est Beneficentia, quam eandem benignitatem vel liberalitatem appellari licet. *Ibid.*

Descriptio. *Liberales sunt, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimunt, aut æs alienum suscipiunt amicorum caussâ, aut in filiarum collocatione adjuvant, aut opitulantur in re quærendâ vel augendâ.*

Causæ. *Causa igitur largitionis est, si aut necesse est, aut utile, in his autem ipsis mediocritatis regula est optima. *Offic. 2.**

*Qui virtute & industriâ benefici erunt, quò pluribus profuerunt, eò plures ad benignè faciendum adjutores habebunt. *Offic. 2.**

Materia multiplex. *Quicquid sine detimento potest commodari, id tribuatur cuique vel ignoto. Ex quo sunt illa communia; non prohibere aquam profluentem, pati ab igne ignem capere, si quis velit, consilium fidele deliberanti dare, quæ sunt his utilia quod accipiunt, danti non molesta. *Offic. 1.**

*Nam aut operâ benefit indigentibus, aut pecuniâ; in utroque inest gratificandi liberalis voluntas. *Offic. 2.**

Quæ autem operâ, non largitione beneficia dantur, tum in Rempub. tum in singulos cives conferuntur; nam in jure cavere, consilio juvare, atque hoc scientiæ genere prodesse quæ plurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. Hæc igitur opera grata multis,

multis, & ad beneficiis adstringendos homines *Dist. 2.*
accommodata. *Offic. 2.*

Atque huic arti finitima est dicendi gravior
facultas, & gravior, & ornatior. Quid enim elo-
quentiā laudabilius & præstabilius, vel admira-
tione audientium, vel spe indigentium, vel eo-
rum qui defensi sunt gratiā? Huic à majoribus
nostris est in totā dignitare principatus datus,
talis igitur hominis beneficia latè patent, &c.
Ibid. lib. 2.

Philosophia nobis illustranda est, ut si occu-
pati profuimus aliquando civibus nostris, etiam
prosimus, si possimus, otiosi. *Tusc. 1.*

Videndum est *primum*, nè obsit benignitas & Modus &
his ipsis, quibus videtur benignè fieri & cæte- *Forma.*
ris; *Deinde*, nè major sit liberalitas quam facul-
tas; *Tum*, ut pro dignitate cuique tribuatur.
Id enim est *Justitiæ* fundamentum, ad quam re-
feruntur hæc omnia. Videndum est igitur, ut
cā liberalitate utamur quæ prospicit amicis, noceat
nemini. Nihil enim est liberale, quod non idem
sit *justum*. *Offic. 1.*

Nec ità claudenda res familiaris, ut eam beni-
gnitas aperire non possit; nec ità reseranda, ut
pateat omnibus; modus adhibetur, isque refe-
ratur ad facultates. *Offic. 2.*

In his (enim) mediocritatis regula optima
est. *Ibid.*

Sed quoniam copiæ parvæ sunt singulorum;
eorum autem, qui his egeant, infinita multitu-
do, vulgaris liberalitas referenda est ad illum
Ennii finem; nihilominus, ut ipsi luceat, ut fa- *Finis.*
cultas sit, quam in nostros simus liberales. *Offic.*
lib. 1.

Quanquam

Dist. 2.
Effectum.

Quanquam omnis virtus nos ad se allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse videatur, ramen justitia & liberalitas id maximè efficit. *Offic. 1.*

Largitio, quæ fit ex re familiari, solum ipsum benignitatis exhaust: atque operâ, id est, virtute & industriâ benefici & liberales erunt, primùm quo pluribus profuerunt, eò plures ad benignè faciendum adjutores habebunt. *Offic. 2.*

Est liberale officium, serere beneficium, ut metere possis fructum. *Orat. 27. ad Quirit.* *antequam venit in exsilio.*

Subiectum
Homo &

Nihil est tam proprium homini, quam non tantum beneficio, sed etiam benevolentiaz significatione alligari. *Orat. 31. pro Cn. Plan.*

Plura effecta, ut cavere, juvare, prodesse Reipub. gratiam comparare, captos liberare, &c. colligat B.L. ex datâ descriptione hujus virtutis, ut etiam ex causis ejusdem suprà p. opositis.

Maximè
quidem in-
digens.

In collocando beneficio, si cætera paria sint, hoc maximè officii est, ut quisque maximè opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. *Offic. 1.*

Alia causa est ejus, qui calamitate premitur, & ejus, qui res meliores quærunt, nullis suis rebus adversis. Propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate. In his tamen quodd se adjuvare volent, non ut nè affligantur, sed in altiorem gradum ascendant, restricti nullo modo esse debemus. *Offic. 2.*

Si in eos quos speramus nobis profuturos non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui jam profuerunt. *Offic. 1.*

Adjunctum

Quod autem tributum est bone viro, & grato, in eo tum ex ipso fructus est, tum etiam ex cæteris. Temeritate enim remotâ, gratissima est liberalitas. *Offic. 2.*

Quis

Quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi altus aut doctus est, cum gratâ recordatione in mente versetur? *Orat. 31. pro Cn. Planc.*

Est non modo liberale, sed etiam paullulum fructuosum nonnunquam de suo jure decadere. *Compara-
tio.*
Posse liberalitate uti non spoliante se patrimonio, nimirum est pecuniae fructus maximus. *Offic. 2.*

Ut in cæteris non solùm ratio habenda sùi, sed etiam aliorum: sic in domo clari hominis in quam & hospites multi recipiendi, &c. adhibenda est cura laxitatis. *Offic. 1.*

Rectè etiam à *Theophrasto* est laudata hospitalitas. Est enim, ut mihi videtur, valdè decorum, patere domos hominum illustrium illustribus hospitibus, idque etiam Reipub. est ornamento, homines externos, hoc liberalitatis genere in urbe nostrâ non egere. *Offic. 2.*

Quanquam quod præsens, tanquam in manu Exempla datur, jucundius est; tamen hæc in posterum specialia gratiora sunt, *Theatra, Porticus, nova Tem-
pla, &c.* *Offic. 3.* per Comp.

Quodnam Beneficentiae oppositum?

Maleficientia & Illiberalitas; & hæc communi nomine dicitur *Avaritia*, nullâ ratione alteri benefaciens; sed ad id faciendum pigritus, prohibénsque: illa quicquid agit, etiam si prodesse velle videatur, obest.

Hujus caussæ sunt *Temeritas, Stultitia, Assen-
tatio.*

Illius luxuries, magnificorum apparatus delectatio, rerum appetentia. *Cicero.*

Qui gratificantur cuiquam quod obsit illi
F cui

Diff. 2.
Maleficen-
tiae descri-
ptio.

cui prodeesse velle videantur, non benefici, neque liberales, sed pernitosi assentatores judicandi sunt. *Offic. 1.*

Multi faciunt multa, temeritate quâdam, sine judicio, vel modo, in omnes, vel repentinio quodam, quasi vento, impetu animi incitati. *Ibid.*

Videre etiam licet quosdam non tam naturâ liberales, quam gloriâ ductos. *Ibid.*

Qui civium dicunt rationem esse habendam, exterorum negant, hi dirimunt communem generis humani societatem; quam sublatâ, Beneficentia, Liberalitas, Bonitas, Justitia, funditus tolluntur. *Offic. 3.*

Est autem *Avaritia* opinio vehemens de pecunia, quasi valde expetenda sit, inhærens & penitus insita. *Tusc. 4.*

Cùm est concupita pecunia, promanat in venas, & inhæret in visceribus illud malum, exsistitque morbus & agrotatio quædam, quæ avelli inveterata non potest, eique morbo nomen est *Avaritia*. *Ibid.*

Ex luxuriâ existat avaritia necesse est. *Orat. 2. pro S. Rosc.*

Delectant etiam magnifici apparatus, vitaque cultus cum elegantiâ & copiâ: quibus rebus effectum est, ut infinita pecunia cupiditas esset. *Offic. 1.*

Quanam Effecta hujus vitii?

Injuriam inferre, omnia violare, multa mala introducere, bonos mores corrumpere, mentem ipsam obstrictam tenere, &c.

Cicero.

Maximam partem ad injuriam faciendam aggrediuntur nonnulli, ut adipiscantur ea, quæ concu-

concupierunt; in quo vitio latissime patet avaritia. *Offic. I.* Dist. 2.

Nullum officium tam sanctum est, atque solenne, quod non avaritia comminuere atque violare soleat. *Orat. I. pro Quint.*

Nemo habet tam firmum præsidium, quod avaritia non infregerit atque debilitaverit. *In Vatin.*

Magno malo est hominibus avaritia; idcirco, quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniae cupiditatem. *2. ad Heren.*

Dux res sunt quæ homines maximè impellunt ad maleficium, luxuries & avaritia. *Ibid.*

Ex luxuriâ exsistat avaritia necesse est, ex avaritiâ erumpat audacia, unde omnia scelerâ atque flagitia. *Orat. 2. pro S. Rosc.*

Corrupti sunt depravatique mores admiratiōne divitiarum. *Offic. 2.*

Avaritia insatiabilis immensa & incredibilia potest; ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. *In Vatin.*

De Subjecta & Adjuncta.

Subjectum, circa quod, sunt magnifici apparatus, pecunia, & res aliae. In quo sunt exteris, senes, piratae, prædones, gloriæ cupidi.

Adjuncta sunt; vituperari, non satiari, cruciari, &c.

Cicero.

Delectant etiam magnifici apparatus, &c. *supr.* *Subjectum*, Pecunia cum est concupita, &c. *supr.* *supr.*

Qui exterorum rationem habendam esse negant, hi dirimunt communem generis humani societatem, &c. *supr.*

Avaritia senilis vituperanda; potest enim

Diff. 2. quicquam esse absurdius, quām quō minus viæ restat, eò plus viatici querere? *In Cat. Majore.*

In quibusdam neque pecuniæ modus est, neq; cupiditatum; quos nulla præda, nunquam improbè parta minuit, sed auget potius atque inflamat. *1. de Fin.*

Adjuncta.

Avaritia senilis vituperanda. *supr.*

Nunquam expletur nec satiatur cupiditatis sitis: neque solùm ea, quæ habent, libidine augendi cronicantur, sed etiam amittendi metu. *1. Paradox.*

Tu dies noctesq; cruciaris; cui nec satis est, quod est, & id ipsum, quod habes, ut non diuturnum futurum sit times. *2. Parad.*

Comparata.

*Comp. im-
parium.*

Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam quām mors, quām paupertas, quām dolor, &c. tollit enim convictum humānum & societatem. *Offic. 3.*

Nullum est vitium tetrius, quām avaritia, præsertim in principibus & rempub. gubernantibus. Habere enim quæstui rempub. non modò turpe est, sed sceleratum & nefarium. *Offic. 2.*

Maximum malum est avaritia; multos enim magnis incommodis afficit pecuniæ cupiditas. *1. de Invent.*

Similium.

Ut si unumquodque membrum sensum hunc haberet, ut posse putaret se valere, si proximi membra valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esset: sic si unusquisque rapiat ad se commoda aliorum, detrahaturque quod cuique possit, emolumenti sui gratiâ, societas hominum communítasq; everetur necesse est. *Offic. 3.*

Exemplum

Exemplum avaritiæ est *Verres*, sic, quod omnia verrat, dictus. *Orat. 2. in Verrem.* *Dist. 2.*

Sylla trium pestiferorum vitiorum luxuriæ, Exempla. avaritiæ, crudelitatis magister fuit. *3. de fin. sub fin.*

Cap. IV.

De Misericordiâ.

Quid est Misericordia?

EST *Justitia* bene cupiens, & condolens afflictis. *Causa* est *natura*, & *injuria* vel *calamitas* alterius. *Finis*, ad opem ferendam, & calamitates sublevandas; & hinc ipsa *Effeta*, levare miseriis oppressos. *Subiectum*, vir bonus & sapiens. *Adiunctum* ejus est, quod gratissima & admirabilis. *Contrarium* ejus est immisericordia, & durities, quæ nullâ commoventur calamitate.

Cicero.

Misericordia est ægritudo ex miseriâ alterius *Definitio.* *injuriâ* laborantis. *Nemo n. parricidæ* aut pro-ditoris supplicio, misericordiâ cōmovetur. *Tus. 4.*

Veteres Academicī etiam à naturâ utiliter *Causæ* ef-dicebant permotiones istas animis nostris datas, *siciens na-metum, cavendi causâ, misericordiam ægritudi-nemque clementiæ.* *Acad. quest. lib. 4.* *tura.*

Ego has partes lenitatis & misericordiæ, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter. *pro L. Muræn.*

Misericordia data ad opem ferendam & cala-nitates hominum indignorum sublevandas. *T. 4.* *Finis.*

Ego, cùm hoc suscepisse, non solum justiâ, *Effeta.* sed etiam misericordiâ adductus, ut levarem mi-seriis perditas civitatem, & perditas maximè per magistratus suos. *Ep. 8. lib. 3 ad Attic.*

Hæc nova sit ratio vincendi, & misericordiâ & liberalitate nos muniamus. *Ep. 8. l. 9. ad Attic.*

Dif. 2. **Nostri illi à Platone & Aristotele moderati & Subiectum.** temperati aīunt, viri boni esse misereri, apud Sapientem valere aliquando gratiam, esse apud hominem constantem ignoscendi locum. *Orat. pro L. Mur.*

Adjunctum
per exemplum.

Nullis de virtutibus tuis, *Cæsar*, plurimis nec gravior nec admirabilior misericordia est: homines ad deos nullā ratione propius accedunt, quām salute hominibus dandā. *Orat. 32. pro Lig.*

Zeno dixit, Sapientem nunquam cuiquam delicta ignoscere, neminem misericordem, nisi stultum & levem, misereri esse flagitium. *Orat. 23. pro L. Mur. an.*

Contrà in lib. de Invent. offendit Cic. ipsum im- misericordem superbum, & si possit inimi- cum esse.

CA P U T V.

De Clementiâ.

Quid est Clementia?

Clementia, seu Mansuetudo, est justitia santi- bus ultiōnem remittens aut moderans.

Cicero.

Clementia est, per quam animi temere in odium alicujus incitati, comitate retinentur. *lib. 2. de Invent.*

Lenitas est justitia, in moderatione animad- vertendi; lenitatem mollitia animi imitatur. *in partit.*

Causa:
Supplex
Oratio.

**Consuetu-
dinis com-
memoratio.** *Veniebat ad me Andronicus multis cum la- crymis supplex, ut se defenderem, & se meum condiscipulum in pueritâ, familiarem in ado- lescentiâ,*

lescentiâ, collegam in præturâ committitorabat Diss. 2.
fuisse, &c. quibus ego rebus, judices, itâ flecte-
bar animo, atque frangebar, ut etiam ex me-
moriâ, quas ipse mihi fecerat, insidias depone-
rem. *in Orat. pro Scylla.*

Autoritate tuâ inflammati vicimus omnes, *Effectum.*
cùm abstinentiâ, tum justitiâ, facilitate, cle-
mentiâ. *Epist. 21. lib. 5. ad Atticum.*

Partâ victoriâ, conservandi etiam sunt hi, qui *Subiectum.*
non crudeles in bello, nec immanes fuerunt; ut
majores nostri *Æquos, Tusculanos, Volscos,* in ci-
vitatem etiam acceperunt. *Offic. I.*

Cùm his, quos vi deviceris, consulendum est;
tum hi, qui, armis positis, ad Imperatorum fi-
dem confugiunt, licet murum aries percusserit,
recipiendi sunt. *Ibid.*

Omnibus est amori pietas & clementia. *lib. Adjunctum*
15. Ep. 19. ad fam. per comp.

Nihil est laudabilius, nihil magno & præcla-
ro viro dignius placabilitate atque clementiâ.
Offic. I.

In hac apud nostros tanta justitia culta est, ut *Exempla.*
hi, qui civitates aut nationes devictas bello in-
fidem cepissent, eorum patroni essent, more ma-
jorum. *Offic. I.*

Cato, qui dum in me turpiter fuit malevolus, *Ciceronius*
dedit integritatis, justitiae, clementiae, fidei,
mihi testimonium. *lib. 7. Epist. ad Att. ep. 2.*

Hæc tua justitia & lenitas animi florescet: *Casaris.*
cùm enim ipsius victoriæ conditione, jure om-
nes victi occidissemus, clementiae tuæ judicio,
Cæsar, conservati sumus. *pro M. Marcell.*

Nihil habes, nec fortunâ majus, quam ut pos-
sis, nec naturâ tuâ mellius, quam ut velis con-
servare, quam-plurimos. *Orat. pro Lig.*

Cognitâ clementiâ tuâ, quis eam non probet
F 4 victoriam,

Diff. 2. victoriam, in quā occiderit nemo nisi armatus?
Orat. pro Q. Lig.

Opposita hujus virtutis sunt nimia seu inanis
Clementia & Crudelitas.

Cicero.

Ita probanda est Mansuetudo atque Clementia, ut adhibetur Reipub. causā severitas, sine quā administrari civitas non potest. *Offic. I.*

Salutaris severitas vincit inanem speciem clementiæ; quod si clementes esse volumus, nuncquam deerunt bella civilia. *Ep. 2. l. 1. ad Brut.*

Sceleris poenam prætermittere, eti in reliquis rebus tolerabile; in hoc bello est periculoseum. *Ibid. epist. 15.*

De evertendis autem diripiendisque urbibus illud considerandum est, nè quid temere, nè quid crudeliter fiat. *Offic. I.*

Nec audiendi, qui graviter irascendum inimicis putant. *Ibid.*

Tyranno-
rum adjun-
cta. Hæc est tyrannorum vita, nimirum, in quā nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis benevolentia potest esse fiducia: omnia semper suspecta atque sollicita, nullus locus amicitiæ. *lib. de Amic.*

Sublato tyranno tyrannida manere video.
Ep. 1. lib. 1. ad Attic.

Testis est Phalaris, cuius præter cæteros nobilitata crudelitas. *Offic. 2.*

Exempla.
Demorit. Video Callisthenem doctum hominem, comitem Alexandri, ab Alexandro esse necatum; Demetrium & ex repub. Athenis, quam optimè digresserat, & ex doctrinâ nobilem, in eodem isto Aegypti regno, aspide ad corpus admoto, vitâ esse privatum. *Orat. 39. quæ est pro C. Rabirio.*

Duo de quadraginta annos tyrannus Syracusanorum

sanorum fuit *Dionysius*. De hoc homine à bonis *Dif. 2.*
autribus accepimus, fuisse eum maleficum na- *Dionysii*
turā, & injustum, quicūm abundaret & æquali- *tyranni*
um familiaritatibus & consuetudine propin- *effecta &*
quorum, credebat eorum nemini ; sed feris *adjunctas*
barbaris corporis custodiam committebat. Ita,
propter injustam dominatūs cupiditatem, in
carcerem quodammodo ipse se incluserat. Nè
tonsori collum committeret, tondere filias suas
docuit ; & tamen ab iis, cùm jam essent adultæ,
ferrum removit, instituitque ut candardibus
juglandium putaminibus barbam sibi & capil-
lum adurerent. Ad uxores sic noctu adventita-
bat, ut omnia perscrutaretur anté. Cùm com-
munibus suggestis consistere non auderet, con-
cionari ex turri altâ solebat. Pilâ ludens, ado-
lescentulo, quem amabat, tradidisse gladium
dicitur. Hic, cùm familiaris quidam jocans di-
xisset : huic quidem certè vitam tuam commis-
tis, arrississimque adolescens, utrumque jussit in-
terfici. Sic distrahuntur in contrarias partes
impotentium cupiditates. *Damocli* monstravit
quām beatus esset, ex eo, quòd in regio ornatu-
collocatum, fulgentem gladium è lacunaq; setâ
equinâ appensum demitti jussit, ut inimineret
istius beati cervicibus. *Tusc. q. lib. 5.*

Plura invenies Offic. 2. Item lib. 3. & Orat. 53. &
Item 37. in Pis...

CAPUT VI.

De Obedientia.

Adbuc primum Justitiae tribuentis membrum vidimus; secundum porro quid sit exponas.

Hoc membrum Justitiae consistit in cultu seu studio & officiis, quibus alios prosequimur; ideoque metum honestum & quandam subiecti-
onis rationem circumferre hic cultus videtur.

Quotuplex est hic cultus?

Triplex: est enim Obedientia, Reverentia, & Pietatis.

Obedientia est Justitia imperantis mandata exsequens.

Cicero.

Causa: Natura ingenerat præcipuum quendam amo-
Obedientia: rem in eos qui procreari sunt, impellitque, ut
Natura: hominum coetus & celebrari inter se, & sibi o-
bedire velint, ob easque caussas studeant parare
ca, quæ suppeditent ad cultum & ad viatum,
&c. *Offic. I.*

Menovolentia. Subjiciunt se homines imperio alterius & po-
Beneficia. testati, pluribus de caussis. Ducuntur enim aut
Spes utili-
**tatis, mo-
tus.** Benevolentia, aut Beneficiorum magnitudine,
aut Dignitatis præstantia, aut Spe sibi id utile
futurum, aut metu ne vi parere cogantur. *lib.
2. Offic.*

Non solum ut obtemperent obediæntque
(magistratibus) sed etiam ut eos colant & dili-
gent, præscribimus. *lib. de Leg.*

Efficiendum.

Efficiendum autem est, ut appetitus rationi *Diff. 2.*
obediant: nam qui longius evagantur, & tan- *Forma.*
quam exsultantes non satis à ratione retinentur,
hi relinquunt & abſciunt obedientiam, nec ra-
tioni parent, cui subiecti sunt lege naturæ. *Offic.*
lib. I.

Legum ministri Magistratus, Legum inter- *Finis.*
pretes Judices; Legum denique idcirco omnes
servi sumus, ut liberi esse possimus. *Orat. pro A.*
Cluentio.

Homo naturæ obediens, homini nocere non *Effetum.*
potest. *Offic. 2.*

Nemini parere animus bene informatus à na- *Subiectum.*
turâ vult, nisi præcipienti, aut docenti, aut
utilitatis causâ, justè & legitimè imperanti; ex
quo animi magnitudo existit, humanarumque
rerum contemplatio. *Offic. I.*

Non libertate solùm, sed omnibus præmiis *Adjunctum.*
dignissimi sunt, qui Domini caput defendunt.
Quod enim præmium satis magnum tam bene-
volis, tam bonis, tam fidelibus servis, propter
quos Dominus vivit? *Orat. pro F. Milone.*

Si tyrannidem occupare, si patriam prodere *Exemplum.*
conabitur pater, filebitne filius? in dō verò ob- *fidium.*
scrabit patrem, nè id faciat; si nihil proficiet,
accusabit, minabitur etiam. Ad extremum, si
ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salu-
tem anteponet saluti patris, &c. *Offic. lib. 3.*

C A P U T V I I.

De Reverentiâ & Pietate.

Quid est Reverentia?

Reverentia, seu observantia est justitia debito honore superiorem colens.

Causæ ejus sunt, Naturæ stimuli, Rationis dictamen, & ipsa Honestas.

Effectum ex defin. patet.

Subiectum in quo, sunt juniores præcipue, & subditi; circa quod, senes & superiores.

Adjunctum, Laus & Gloria.

Dissentanea, sunt Honoris simulatio & Irreverentia.

Cicero.

Observantia est, per quam homines aliquâ dignitate antecedentes, cultu quodam & honore dignantur. lib. 2. ad Heren.

Observantia est jus, quod naturæ quædam vis affert, per quam aut ætate aut sapientiâ, aut honore, aut aliquâ dignitate antecedentes reveremur & colimus. lib. 2. de Invent.

Nobis à naturâ verecundiæ partes sunt datæ, eadémque natura docet, quemadmodum nos adversus homines geramus. Adhibenda est igitur quædam reverentia adversus homines, & optimi cujusque & reliquorum. Offic. I.

Quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri atq; doctores, cui non locus ille mutus ubi altus aut doctus est, cum gratâ recordatione in mente versetur?
Orat. pro Flaco.

Eos, quorum vita perspecta est in rebus honestis, bene meritos ac merentes, aliquo hono-

re

Observantia.

Causæ: Naturæ.

Offic. I.

Honestas.

re aut imperio affectos, observandos & colendos *Dist. 2.*
esse honestas flagitat. *Offic. 2.*

Est autem adolescentis majores natu vereri, *subiectum.*
ex hisque diligere optimos & probatissimos,
quorum consilio arque autoritate nitatur, *Offic.*
lib. 1.

Quid est Pietas?

Est justitia Patriæ, Parentibus, & aliis Cog-
natis debitum cultum exhibens.

Causæ sunt, vis innata, doctrina, exempla, &c.

Effæta, viam ad cœlum sternere, patriæ com-
modo esse, injurias tacere, ferre, & onera ma-
xima subire.

Subiectum ex defin. notum.

Adiunctum, Dei favor & benedictio, laus, &c.

Dissentanea, vultu etiam lacerare seu offendere,
mortem parentibus offerre, &c.

Cicero.

Quid est Pietas, nisi voluntas grata in paren- *Pietatis de-*
tes. *Orat. pro Cn. Planc.* *finitio.*

Pietas est, per quam sanguine conjunctis, pa-
triæ benevolis officium & diligens tribuitur
cultus. *lib. 2. de Invent.*

Pietatem quædam innata vis affert. *Est au-* *Causa.*
tem pietas quæ erga patriam aut parentes aut
alios sanguine conjunctos officiuni conservare
monet. *Ibid.*

Meo judicio, pietas est fundamentum omni- *Effeatum.*
um virtutum. *Orat. pro Planc.*

Sed *Scipio*, ut ayus tuus, & ego qui te genui,
justitiam cole & pietatem, quæ cùm sit magna
in parentibus & propinquis, tum in patriâ ma- *Aliud.*
xima est, quia ea vita via est in cœlum. *In Som.*
Scipionis.

Ipsi patriæ conductit pios, habere cives in pa-
rentes. *Offic. 3.*

Non.

Difst. 2. Non modò reticere homines parentum injurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. *Orat. pro A. Cluent.*

Subiectum. Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares; sed omnes omnium charitates patria una complexa est, pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. *Offic. lib. I.*

Adjunctum. Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moveri, cum *Q. Metellum* tam piè lugere videatis. *de Orat.*

Comparat. Si contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit, principes sunt patriæ, & parentes, quorum beneficiis maximè obligati sumus, &c. *Offic. I.*

Pietas & charitas & bonitas quasi idem valere videntur. *In part. Orat.*

Exempl. Virgines. Exemplum pietatis in patriam sunt virgines Athenis regis *Erichthei* filiae, quæ mortem pro patriâ contempnisse dicuntur. *Vid. Orat. pro P. Sestio.*

2. Filii Sacerdotis Argia. Argia & Sacerdotis Cleobis & Biton filii, cum matrem ad Solemne & statum sacrificium curru vehi jus esset, satiis longè ab oppido ad fanum, morarenturque jumenta; tunc juvenes ii, quos modò nominavi, veste positâ, corpora oleo perunxerunt, ad jugum accesserunt. Ità sacerdos advecta in fanum, cum currus esset ductus à filiis, precata Deum dicitur, ut illis præmium daret pro pietate quod maximum homini dari posset à Deo; post epulatos cum matre adolescentes somno se dedisse, manè invenros esse mortuos. *Tusc. q. lib. I.*

Dissentia. nea. Si id quod præclarè à sapientibus dicitur, Virtus sepe luditur pietas, quod supplicium satiis acre reperitur in eum, qui mortem obtulerit parenti,

parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, *Dist. 2.*
jura divina atque humana cogebant. *Orat. pro*
Rosc. Amer.

Caput VIII.

De Veracitate & Fide.

Quomodo describis tertium & ultimum *Justitia & tribuentis membrum?*

ES T, & dicitur *Justitia*, quæ in externâ conuersatione consistit, & dictis vel factis suum cuique tribuit.

Aristotelis dicuntur *Virtutes ὁμιλητικαὶ*, quod convictum & consuetudinem hominum attingunt, ut sunt *Veritas & Fides, Humanitas, & Urbanitas.*

Quid est Veritas?

Veritas seu Veracitas est *Justitia*, rem sicuti est, efferens, seu alteri annuncians.

Cicero.

Veritas est per quam immutata ea quæ sunt, *Veritatis* aut antea fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. *descriptio.* lib. 2. *de Invent.*

Veritatis cultores sunt *fraudis inimici, simplices & aperti, nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant.* *Offic. I.*

Quod verum, simplex, sincerumque est, id Causa: Naturæ. *naturâ homini accommodatissimum est.* *Offic. I. Sensus.*

Non est judicium Veritatis in sensibus, licet ab aliis oriantur. *Acad. q. I.*

Qui maximè perspicit, quid in quâque re verissimum sit, quique acutissimè & celerrimè potest & videre & explicare rationem, is prudenterissimus.

Difst. 2. tñssimus & sapientissimus ritè haberi solet. *Offic. lib. 1.*

Vis.

Est interdum ità perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit; tamen est adhibenda interdum vis veritati, ut eruatur. *pro Quint. Orat.*

**Item aliae
Caussæ.**

Pueritia, somnus, imprudentia, violencia, infania ejus generis sunt, ex quibus sèpissimè verum auditur. *In Topicis.*

Artes.

Astrologia, Geometria, Dialectica, Jus Civile, hæ omnes artes in veri investigatione versantur. *Offic. 1.*

Effeta.

O magna vis veritatis! quæ contra hominum ingenia, calliditates, solertiam, contraque fictas omnium insidias facilè se-ipsam defendit. *Orat. pro M. Cæl.*

Tantam semper potentiam veritas habuit, ut nullis machinis, aut cuiusquam hominis ingenio, aut arte subverti potuerit. Et licet nullum in caussis patronum aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. *Ex Orat. in Vatin.*

Veritas odium parit. *In Læli.*

Subiectum.

Homini propria est veri inquisitio atque investigatione. *Offic. 1.*

Sapienti materia quam tractet, & in quâ veretur, subiecta est veritas. *Ibid.*

Adjunctum

Multorum improbitate, depresso veritas emergit, & innocentæ defensio interclusa, respirat. *Orat. pro Cluent.*

Testimoniū.

Democritus in profundo veritatem demersam, opinionibus & institutis omnia terreri, omnia tenebris circumfusa esse dixit. *Acad. quest. lib. 1.*

Naturam etiam accusa, quæ in profundo veritatem abstrusit. *Acad. quest. lib. 4.*

Juramentum seu *Jus jurandum*
huc referendum.

Cicero.

Cicero.

Diff. 2.

Jusjurandum est affirmatio religiosa. *Offic. 3.* Jusjurandum
Cùm jurato dicenda sententia sit, meninerit ^{dum.}
se Deum adhibere testem, id est, ut arbitror
mentem suam, quâ homini nihil dedit ipse Deus
divinius. *Offic. 3.*

Est enim Jusjurandum affirmatio religiosa.
quod autem affirmatè, quasi D E O teste pro-
niiseris, id tenendum est. *Offic. 3.*

Nullum enim vinculum ad adstringendam fi- Comparata
denu Jurejurando majores arctius esse volue-
runt. *Ibid.*

Pomponius ex Jurejurando dato Tito Torquato
patrem ejus *Manlium* missum fecit. *Offic. 3. sub*
finem.

T. Pomponius Atticus mendacium neque dice. Exemplum.
bat neque pati poterat. Itaque ejus comitas non
sine severitate, neque gravitas sine facilitate. In
Vit. Attici.

Quid est Fides?

Est Justitia promissa servans

Causæ ejus sunt justitia, & prudentia: item
jusjurandum, ut patet in exemplo *Pomponii.*

Efecta, Rempub. conservare, fraudes tollere.
Subiecta sunt, omnes societates, contractus,
emptions, venditiones, tutelæ, &c. Item pru-
dentes & boni.

Adjunctum, præstantia, dignitas, utilitas, &c.

Cicero.

Fundamentum justitiae est *Fides*, id est, dicto-
rum factorumque constantia & veritas. *Offic. 1.*

Credimus, quia fiat quod dictum est, appella- Notatio-
tam fidem. *Ibid.*

Fides autem ut habeatur, duabus rebus effici *Causæ.*
solet. Si existimabimur adepti conjunctam.
cum.

Diff. 2. cum Justitiâ prudentiam. Nam & his fidem habemus, quos plus intelligere quam nos arbitramur, quosque & futura prospicere credimus, &c. Justis autem & fidis hominibus, i.e. bonis ita fides habetur, ut nulla in his sit fraudis injuriaque suspicio. *Offic. 2.*

Quamobrem intelligentiae Justitia conjuncta, quantum volet habebit ad faciendam fidem virium. *Ibid.*

Effe&ta.

Nec enim ulla res vehementius Remp. contineat quam *Fides*, quae nulla esse potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum. Fraudandi enim spe sublatâ, solvendi necessitas est consecuta. *Offic. 2.*

Subiectum.

Q. Scævola fidei bonæ nomen existimabat manare latissimè, idque versari in tutelis, societatis, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, quibus vita societas continetur. *Ib. 3. Offic.*

*Exemplum
in Regulo.*

Atque etiam si quid singuli temporibus ad ducti, hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda; ut primo Punico Bello *Regulus* captus à Poenis, cum de captivis commutandis Romam missus esset, jurassetque se redditurum; primum, ut venit, captivos non reddendos in Senatu censuit. *Deinde*, cum retineretur ab amicis & à propinquis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere. *Offic. 1.*

Est autem jus bellicum fidésque juris-jurandi saepe hosti servanda. Quod enim juratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id servandum est: quod aliter, id si non feceris, nullum perjurium est: ut si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, nè si juratus quidem id non feceris? Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communi-

Diff. 2.

nis hostis omnium. Cùm hoc nec fides esse debet, nec ius-jurandum commune. Non enim falsum jurare pejerare est, sed quod ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere perjurium est. Scitè *Euripides*: Juravi lingua, mentem injuratam gero.

Offic. 3.

Ergò & promissa non facienda nonnunquam, neque semper deposita reddenda sunt. Si gladium quis apud te sanx mentis deposituerit, bellum inferat patriæ, reddesne depositum? Non credo, facies enim contra Rempub. quæ debet esse charissima. Sic multa, quæ naturâ honesta videntur esse, temporibus fiant non honesta. Facere promissa, stare conventis, reddere deposita, communitatâ utilitate fiant non honesta.

Offic. 3.

Fidei tanta vis est, ut eam in capitolio vicinam Jovi Roniam esse voluerunt. Offic. 3. Adjuncta
Dignitas

Nam Fides à *Marco Emilio Scauro* conservata, idque eam ob caussam, ut illam qui habeant (habent autem omnes boni) Deos ipsos in animis suis locatos putent. lib. 1. de Lig.

Quàm illud aureum! Inter bonos bene agier oportet, & sine fraudatione. *Q. Scævola* *F* maximus summam vim esse dicebat in iis arbitriis in quibus adderetur, ex fide bona. Offic. 3.

Quænam vitia hæcse virtutes oppugnant?

Mendacium, Simulatio, Crimen falsi, Frans, Perfidia, Dolus malus, Perjurium, Promissa contra utilitatem & honestatem.

Mendacium, aliud verbis quàm res est profert.

Perfidia, rem ritè promissam, non præstat.

Cicero.

Qui semel à veritate deflexit, hic non majore religione ad perjurium quàm mendacium perduci.

Diff. 2. duci consuevit. Quid interest inter perjurum & mendacem ? qui mentiri solet, pejerare consuevit. *Orat. pro Rosc. Comæd.*

Causa per-jurii. Qui hoc sibi sumunt, nullam esse fidem, quæ infideli data sit, videant nè quæratur latebra perjuro. *Offic. 3.*

Non ex libidine aut similitate, aut levitate testium causæ honestorum hominum ponderari solent. *Orat. pro Syllâ.*

Dolus ma-lus. Dolus malus simulatione & dissimulatione continetur. *Offic. 3.*

Scimus Romæ solutione impeditâ fidem concidisse. Non possunt enim unâ in civitate multum atque fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem auferant, trahant. *Orat. pro Lege Man.*

Forma seu Modus. Apertè adulantem nemo videt, nisi qui admodum excors; nam adversando etiam assentitur. *de Amic.*

Plinis. Si qui ob emolumenatum suum cupidinis aliquid dicere videntur, iis credere non convenit. *Orat. pro M. Font.*

In virum bonum non cadit mentiri emolumenti sui causâ. *Offic. 3.*

Fraudis Effecta. Quod ex animi tui sententiâ juraveris, sicut verbis concipitur, more nostro id non facere perjurium est. *Offic. 3.*

Fraus distringit, non dissolvit injurium. Fuit igitur stulta calliditas perversè imitata prudenter, in illo scilicet, qui jurisjurandi fraudem invenerat.

Exemplum Adstrictus enim, unâ cum decem, jurejurando se Româ redditum, cum postea *Hannibal*is permisso exisset è castris, rediit paullò post, quod se oblitum nescio quid diceret. Deinde, egressus è castris, jurejurando se solutum putabat: & erat verbis,

verbis, re non erat. Semper autem in fide, quod *Dist. 2.*
senseris, non quid dixeris, cogitandum. *Offic.*

1. & 3.

Ementiuntur saepe homines in eos quos odesubje&um.
runt. *In partit. Orat.*

Sordidi putantur, qui mercantur a mercato-
ribus, quod statim vendant: nihil enim profici-
unt, nisi admodum mentiantur. *Offic. I.*

In scenâ, id est, concione fictis & adumbratis
plurimum loci est. *de Amic.*

Offensio negligentiae est in rebus susceptis: *Perfidia*
perfidiae in receptis. *lib. 2 de Orat.* *Subje&um.*

Quæ poena a Diis immortalibus perjuro hæc *Adjuncta*,
mendaci constituta est. Non enim ex pactione *Pœna*,
verborum, quibus jusjurandum comprehenditur, sed ex perfidiâ ac malitiâ (per quam infidiæ
tenduntur alicui) Dii immortales hominibus
irasci & succensere consueverunt. *Orat. pro. Q.*
Rosc.

Non placuit majoribus nostris astus. *Offic. 3.*

Deforme est de se ipso prædicare falsa, præ- *Deformitas*
fertim & cum irrisione audientium imitari mili-
tem gloriosuni. *Offic. I.*

Ut enim pulcerrimum est vera videre; sic *Turpitudo*.
pro veris probare falsa turpissimum. *Acad. quæst.*

lib. 4.

Autoritatem nullam debemus, nec fidem
commentitiis rebus adjungere. *de Divin. lib. 2.*

Ubi semel quis pejeraverit, ei credi postea
etiamsi per plures deos juret, non oportet. *Orat.*
pro C. Rabir.

In credendo ero cautus, nam occultandi ra- *Periculum.*
tio tum difficilis, tum periculosa est. *Epist. 10. lib.*
10. ad Attic.

Quo quis versutior & callidior, hoc invisior *Comparata*
&

Diff. 2. & suspectior, detractâ opinione probitatis.
Offic. 2.

Æquè perfidiosum & nefandum est, fidem frangere, quæ continet vitam, & pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit, & socium fallere, qui se in negotio conjunxit. *Orat. pro Ros. Com.*

Si diligere potuisses, potius telis tibi Galorum, quām perjuriis intereundum esset. *Orat. pro Fonteio.*

Nōnne ut ignis in aquam conjectus continuò restinguitur & refrigeratur: sic referens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur. *Orat. pro Rosc. Comæd.*

Exempla.

Hoc dico de toto genere Græcorum; tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, &c. testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit; totiusque hujus rei, quæ sit vis, ignorat. *pro Flac.*

C. Marius cùm à spe consulatū longè abesset, *Q. Metellum*, cuius legatus erat, summum virum, cùm ab eo Imperatore Romani missus esset, apud pop. Romanum criminatus est, bellum illud ducere; si se consulem fecissent, brevi tempore aut vivum aut mortuum Jugurtham se in potestatem pop. Romani redacturum. Itaque factus est ille quidem consul; sed à fide justitiæque discessit, qui optimum & gravissimum cívem, cuius legatus, & à quo missus esset, in invidiā falso crimine adduxerat. *Offic. 3.*

Agamemnon, cùm devovisset Diana, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolavit *Iphigeniam*, quā nihil erat eo quidem anno natum pulcrius. Promissum' potius non faciendum, quām tam tetrum facinus admittendum

dum fuit. *Ibid. Offic. 3. ubi plura Exempla. Lib. 1. Dist. 2. in Verrem, Orat. 6.* Aliud exemplum in ipso Verre.

Da, si habes, huic morbo opponenda Re-
media.

Remedia, præter alia, hæc adhibeantur.

Rationem sequere, insidias prohibentem & simulationes; mendacium ex rebus contrahendis, fraudem à Jurejurando tolle; promissum tetri facinoris nè facito; legibus prohibeto, prudens erga callidos, non crudelis erga perfidos, cautus in omnibus esto, vitam integrum colito.

Cicero.

Ratio postulat, nè quid insidiosè, nè quid si-
mulate, nè quid fallaciter fiat. *Officiorum*
lib. 3.

Tollendum est ex rebus contrahendis omne
mendacium. *Ibid.*

Promissum potius non faciendum, quam te-
trum facinus admittendum. *Ibid.*

Quod si Aquilonia definitio vera est, ex omni
vitâ simulatio dissimulatioque tollenda est, & in
judiciis fide bonâ agatur. *Ibid.*

Atque dolus malus etiam legibus erat vindicatus, ut tutela xii tabulis, circumscriptio a-
dolescentium lege Latoriâ. *Ibid.*

Quamvis blanda vanitas apud ipsos valet, qui
illam allestant & invitant, tamen etiam gravio-
res, constitutioresque admonendi, ut animad-
vertant, nè callidâ assentatione capiantur. Aper-
tè enim adulando neminem videt, &c. *Lib. de*
Amicitia.

In credendo ero cautus. *Epist. 10. lib. 10.*

Sic ulciscar singula genera: malos cives Rem-
publicam bene gerendo; perfidos amicos nihil
credendo;

Dist. 2. credendo ; atque omnia cavendo. In Orat. ad Quirit. post redditum.

Ut ignis in aquam conjectus continuò restinguitur : sic referens falsum crimen in purissimam vitam collatum, &c. *supr. in Orat. pro Rosc.*

O B S E R V A T.

1. *Ethnicam de Jurejurando Ciceronis sententiam ex Offic. lib. 3. suprà adductam, ex Christianorum Scholâ exterminandam cum nostris statuimus Theologis. Non enim illud Euripidis, (Juravi lingua, nientem injuratam gero) hic locum habebit inter veræ Religionis socios : quibus utique verbis promissa & Jurejurando confirmata, si absque Legum divinarum violatione fiant (ut illud prædonibus pactum pro capite pretium afferre) sunt servanda ; etiamsi res familiaris indè aliquid detrimenti patiatur. Error igitur hic Ethnicorum nobis declinandus.*

2. *Fidei vocabulum ejusque usus longè hic aliis quam in doctrinâ Christianâ ; quod patet : aliis quoque quam in Logicis, ubi effectum est argumentationis ; quò Cicero respicit in Init. partit. cum ait : Fides fit argumentis, quæ ducuntur ex locis aut in re-ipsâ insitîs aut assumptis. Imò & aliis in vitâ communî vocis hujus est usus ; quando videlicet nos alteri laudem veritatis & fidei tribuimus, nihil omnino de illius virtute & constantia ambigentes. Quo significatu etiam hic ab ipso Cicerone in Causis Fidei, ut & Ad uncto declarando est usurpatum.*

C A P U T

CAPUT IX.

De Humanitate & Urbanitate.

Quid est Humanitas?

EST Justitia jucundè & amicè cum aliis conversans.

Causa impellens datur hīc Necessitas; *Adjuvans*, Comitas; *Forma* quasi, est Morum facilitas & Mansuetudo. *Finis*, Pax, Concordia, Optimum honestum. *Efecta* sunt, Favorem multitudinis conciliare, Societatem vitæ conservare, &c. *Subiectum*, Virtute nobilitati, aliisque regendis præfecti, in primis hāc virtute sint ornati. *Huic Adjunctum*, Laus, Favor & Amor.

Cicero.

Ac meā quidem sententiā, omnis ratio insti- *Causa*
tutioque vitæ adjumenta hominum desiderat, in primisque ut habeas, quibuscum possis famili-
ares conferre sermones, quod est difficile, nisi
speciem boni viri præteferas. *Offic. 2.*

Est aliqua laus Humanitatis. *pro L. Muran.*

Quia nulla vitæ pars officio carere potest.
Offic. 1.

Difficile est dictu quantopere conciliet animos hominum comitas affabilitasque sermonis. Exstant epistolæ & *Philippi* ad *Alexandrum*, & *Antipatri* ad *Cassandrum*, & *Antigoni* ad *Philippum*, trium prudentissimorum, (sic enim accepimus) quibus præcipiunt, ut oratione benignâ multitudinis animos ad benevolentiam allicant, militésque blandè appellando, sermone deliniant.
Offic. 2.

Diff. 2. In obsequio (quoniam *Terentiano* verbo libenter utimur) comitas adsit; assentatio, ritiorum adjutrix procul amoveatur. *In Lælio.*

In bonis fortunæ summa laus est non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecuniâ, non se prætulisse aliis propter abundantiam fortunæ; ut opes & copiæ non superbiam videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. 2. *de Orat.*

Modus & Finis. Adjungenda est etiam facilitas in audiendo, forma quasi lenitas in discernendo, &c. Quibus nuper *Cn. Octavius* jucundissimus fuit. *Epist. I. ad Q. Frat. lib. I.*

Atque ut circumspiciamus omnia quæ populo grata & jucunda sunt, nihil tam populare quam pacem, quam concordiam, quam otium reperiemus. *Orat. 15. & 16. de Leg. Agr. contra Rullum.*

Vehementer autem amor multitudinis commovetur ipsâ famâ & opinione liberalitatis, iustitiae, fidei, omniūque earum virtutum quæ pertinent ad mansuetudinem morum ac facilitatem. *Offic. 2.*

Subjectum. Qui plus propter virtutem nobilitatēmque possunt, eò minùs quantum possunt debent ostendere. *pro Quint.*

Recte præcipere videntur qui monent, Quantò superiores sumus, tantò nos submissius geramus; ac in rebus prosperis & ad voluntatem fluentibus, superbiam magnopere, fastidium, arrogantiā fugiamus. *Offic. I.*

Si te fors *Afris*, aut *Hispanis*, aut *Gallis* præficiasset barbaris hominibus, tamen esset humanitatis (tuæ) consulere eorum commodis! Cùn ergò ei generi hominum præsumus non modò in quâ ipsa sit, sed etiam à quo ad nos pervenisse

nisse putetur humanitas, certè iis etiam *Dist. 2.*
eam potissimum tribuere debemus à quibus ac-
cepimus. *Epist. lib. I. ad Quint frat. ep. I.*

Quodnam hic Oppositum?

Inhumanitas, morositas; item adulatio, &c.

Cicero.

Quod si quis eā asperitate est & immanitate
naturæ, ut congressus societatemque hominum
fugiat atque oderit: qualem fuisse Athenis *Ti-*
monem nescio quem accepimus, tamen is pati
non possit, ut non acquirat aliquem apud quem
evomat virus acerbitatis suæ. *in Lælio.*

Sic habendum est, nullam pestem esse majo- *Adulatio-*
rem quam adulationem, blanditiam, assentatio- *nis compo-*
nem. *Quamvis enim* hoc multis nominibus vi- *& subiecta;*
tium est notandum, levium hominum atque fal-
laciū ad voluptatem loquentium, nihil ad ve-
ritatem. *Ibid.*

Cùm autem omnium rerum simulatio est vi- *Simulatio-*
tiosa (tollit enim judicium veri, idque adulte- *nis Effec-*
rat) tum amicitiae rcpugnat maximē. *Ibid.* *ctum,*

Atque ut in secundissimis rebus utendum est
confilio amicorum, iisdemque temporibus ca-
vendum, nè assentatoribus patefaciamus aures,
nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est.
Offic. I.

Morosi sunt qui amant. *In Ep. q. ad fam.*

At sunt morosi anxi, iracundi & difficiles Morosi qui;
senes. *In Cat. Maj.*

Cavendum & illud, nè, si irascamur aut intem-
pestivè accendentibus, aut imprudenter rogan-
tibus, in morositatem inutilem & odiosam inci-
damus. *Offic. I.*

O B S E R V A T.

*Inhumanitatem hoc loco non crudelitatem aut inclem-
tiam, supra mansuetudini & clementia & oppositam,
dici; quo sensu etiam in Orat. pro Deiot. eam im-
pudentem, crudelem, immoderatam nuncupat Cicero.
Sed morum in conversatione amicâ inconvenientem at-
que agrestem morositatem denotare, est observandum.
Hinc est illud Offic. I.*

Tanta vis est, inquit Cic. *ibid.* & loci & tem-
poris, ut si quis, cum causam sit acturus, in iti-
nere aut in ambulatione secum ipse meditetur,
aut si quid aliud attentius cogiter, non repre-
hendatur. At hoc idem si in convivio faciat, in-
humanus videatur inscitiâ temporis. Eosdem
derelictos ab humanitate homines. *lib. I. ad
Heren.* — inopes humanitatis & inurbanos
(*lib. de Orat.*) appellat.

*De Urbanitate tandem ultimâ ulti-
mi Justitiæ tribuentis membra par-
ticulâ, quæ habes recondita, prome-*

*Urbanitas est Justitia, in jocis & seriis deco-
rûm observans.*

Natura est Causa efficiens,

*Materia desumitur ab Apologis, Narrationi-
bus. Vitia item hominum, ut & deformitas
corporis satis bellam ad jocandum materiem
præbent.*

*Modus & Forma requirit, ut nè quid insulse,
nè quid perridiculè fiat; jocus non scurrilis aut
mimicus, nec profusus, sed faceta omnia sint at-
que ingenua. Quod tum fit, cum temporis, loci
personarum, ut & gravitatis ratio habetur.*

*Finis, ut ad quietem & refectionem referan-
tur omnia.*

Effectum,

Effe<um, multum etiam in causis proficere, *Dist. 2.* benevolentiam conciliare, tristitiam mitigare, relaxare severitatem, dissolvere res odiosas.

Subje<um in quo, sunt qui in hoc genere, naturâ & exercitatione magis quam arte juvantur, quales Græci, Siculi, Rhodii, &c. ab Autore *infra* citantur.

Subje<um circa quod, sunt adversarii, stulti homines, item neque odio magno, neque maximâ misericordiâ digni.

Adjuncta sunt suavitas, utilitas, difficultas, & delinquendi proclivitas.

Comparata & exempla vide inferiùs *subjecta.*

Cicero.

Urbanitas virtus est, ut rectè putant Stoïci. *Definitio.* *lib. 3. ep. 6. ad Fam.*

Jocatio est oratio, quæ ex aliquâ re risum pudenter & liberalem potest comparare. *lib. 3. ad Heren.*

Genus jocandi elegans, urbanum, ingeniosum, facetum est, si jocus tempore fiat, ac remisso animo homine dignus. *Offic. I.*

Duo sunt genera facetiarnm: Alterum æqua- *Distribu:io.* biliter in omni sermone fusum; Alterum per- acutum & breve. Alterum genus facetiarnm re tractatur, alterum dicto. *lib. 2. de Orat.*

Natura fingit homines & creat imitatores & *Causæ:* narratores facetos, & vultu adjuvante & voce & *1. Efficiens* ipso genere sermonis. *Ibid.* *natura.*

Materies omnis ridicolorum est in istis vitiis, *2. Materies.* quæ sunt in vitâ hominum, neque charorum, neque calamitosorum, neque eorum quæ ob facinus ad supplicium rapiendi videntur. Est etiam deformitatis & corporis vitiorum satîs bella materies ad jocandum. *Ibid.*

Ad genus jocandi æquabiliter in omni ser-

Diss. 2. mone fusum transscribimus narrationes, apolo-
gos. Est etiam aliquid ex similitudine, quod
aut collationem habet, aut tanquam imaginem.
Ibid.

Hoc cum est venustissimum, cum in altercati-
one arripitur ab adversario verbuni, & ex eo in
cum ipsum aliquid qui lacescit, infligitur. 2.de
Orat.

Libandus est etiam ex omni genere urbani-
tatis, facetiarum quidam lepos, quo tanquam
sale perspergatur omnis oratio. *Ibid.*

Est etiam satis bella materies ad jocandum.
Forma. sed querimus idem quod in cæteris rebus ma-
xime querendum quatenus. In quo illud non
modò præcipitur ne quid insulse, sed etiam si
quid perridiculè possis; vitandum est oratori
utrumque, ne aut scurrilis jocus sit, aut mimi-
cus. *Ibid.lib.2.de Orat.*

Ipsum genus jocandi non profusum nec im-
modestum, sed ingenuum & facetum esse de-
bet. *Offic. I.*

In ipso joco aliquid probi ingenii lumen elu-
ceat. *Ibid.*

Si erit sermo in jocatione leniter tremibun-
dâ voce cum parvâ significatione risus, sine ullâ
suspitione nimiae cachinnationis, leviter oport-
ebit à sermone serio torquere ad liberalem jo-
cum, vocem. *ad Heren.lib.3.*

Urbana etiam dissimulatio, cum alia dicuntur
ac sentias. 2.de *Orat.*

Sæpius etiam falsa quæ fieri non possunt
optantur. *Ibid.*

Haberi autem dixi rationem oportere homi-
num, temporis, ne quid jocus de gravitate de-
cerperet. *Ibid.*

Finis. Ludo tamen & joco, uti illis quidem licet,
sed

sed sicut somno & quietibus, tum, cùm gravibus *Diss. 2.*
seriisque rebus satisficerius. *Offic. 1.*

Multum in caussis persæpe lepore & facetiis *Effeta.*
profici vidi. *lib. 2 de Orat.*

Assentior tibi & multum facetias prodesse
sæpe, & eas arte nullo modo posse tradi.
Ibid.

Huic generi asperguntur sales, qui in dicen-
do nimium quantum valent. *Ibid.*

Oratoris planè est, risum movere, vel quod
ipsa hilaritas benevolentiam conciliat, ei per
quem excitata est, vel quòd admirantur omnes
acumen, maximièque quòd tristitiam ac severi-
tatem mitigat & relaxat, odiosasque res sæpe
quas argumentis dilui non facilè est, joco risuq;
dissolvit. *Ibid. lib. 2. de Orat.*

Inveni ridicula & salsa multa Græcorum;
nam & Siculi in eo genere & Rhodii & Byzan-
tii & præter cæteros Attici excellunt: sed qui
eius rei rationem quandam conati sunt, arièm-
que tradere sic insulsi exstiterunt, ut nihil aliud
eorum nisi ipsa insulsitas rideatur. *Ibid.*

Valdè hæc ridentur & hercule omnia quæ à
prudentibus, quasi per dissimulationem non in-
telligendi, subabsurdè falsèque dicuntur. Ex
quo genere est etiam non videri intelligere
quid intelligas. *Ibid.*

Ea facilliniè luduntur quæ neque odio mag-
no, neque misericordiâ maximiâ digna sunt.
Ibid.

Nos quomodo utamur cùm opus sit quæri-
mus: ut in adversarium, & maximè si ejus stul-
titia poterit agitari in testem stultum, cupidum,
levem, si facilè homines audituri videbuntur.
Ibid.

Suavis est & vehementer sæpe utilis jo-
G 4 cus

Dift. 2. *cus & facetiæ, quæ etiam si alia omnia arte tradi possunt, naturæ sunt proptia certè, neque ullam artem desiderant.* *Ibid. 2. de Orat.*

Adjuncta: *Suavitas.* *Nullum genus est joci quo non ex eodem severa & gravia sumantur.* *Ibid.*

Utilitas. *Hominibus facetis & dicacibus est difficilissimum habere hominum rationem & temporum, & ea quæ occurant, cùm falsissimè dici possint, tenere.* *Ibid.*

Difficultas. *Vultus quidem, quò severior & tristior, hoc illa quoque quæ dicuntur falsiora videri solent.* *Ibid.*

Comparata *Ex his autem nihil magis ridetur, quàm quod est præter exspectationem.* *Ibid.*

Ut pueris non omnem licentiam ludendi damus, sed eam, quæ ab ipsis honestis actionibus non sit aliena: sic in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. *Offic. lib. I.*

Exempla: *1. Maximi.* *Salinatori Maximus cum Tarento amissso, arcem Liviū retinuisset, multaque ex eā præclarā fecisset, cùm aliquot post annos Maximus id oppidum recepisset, rogarētque eum Salinator, ut meminisset operā suā se Tarentum recepisse; Quid ni, inquit, meminerim? nunquam ego recepisseni, nisi perdidisses.* *Ibid. 2. de Orat.*

2. Nasica. *Nasica cùm ad Poëtam Ennium venisset, ei que ab ostio quærenti, Ennium ancilla dixisset domi non esse: Nasica sensit illam domini jussu dixisse, & illum intus esse; paucis post diebus cùm ad Nasicam venisset Ennius, & eum à januā quæreret, exclamat Nasica, se domi non esse: Tum Ennius, Quid ego non cognosco vocem, inquit, tuam? Hic Nasica: Homo es impudens; ego, cùm te quærerem, ancillæ tuæ credidi te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?* *Ibid.*

3. Catulus. *Sic Catulus dixit cūdami oratori malo, qui cūm.*

cum in Epilogo se misericordiam movisse putaret, postquam assedit, rogavit hunc, Videretur ne misericordiam movisse? Ac magnam quidem, inquit, neminem enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit. *Ibid.*

Lepidus, cum cæteris in campo excentibus, ^{4. Lepidi, &} in herbâ ipse recubuisset; Vellem hoc esse, in- ^{alterum.} quit, laborare. *Ibid.*

Erat in *L. Crasso* & *L. Philippo* multus lepos, major etiam magisque de industriâ in *C. Cæsare* *L. filio*. De Græcis autem dulcem & facetum festivique sermonis atque in omni oratione simulatorem *Socratem* accepimus. *Offic. I.*

Crasso nihil statuo fieri perfectius; erat summa gravitas, erat cum gravitate junctus facetiarum & urbanitatis oratorius non scurrilis lepos. *lib. de Claris Orat.*

In *C. Cæsare* mihi videtur fuisse specimen humanitatis, salis, suavitatis, leporis. *Tusc. q. l. 5.*

Da Oppositum.

Oppositum Urbanitatis est *Rusticitas*, *Scurrilitas*, &c.

Cicero.

Alterum quoque genus est jocandi, sed illi- ^{Descriptio} berale, petulans, flagitosum, obscœnum, nè li- bero quidem dignum, si rerum turpitudini ad- hibetur verborum obscœnitas. *Offic. I.*

Temporis ratio & ipsius dicacitatis modera- ^{Scurr.} tio, temperantia, & raritas dictorum distinguer Oratorem à Scurrâ. *2. de Orat.*

Maledictio autem nihil habet propositi præ- ter contumeliam, quæ si petulantius jactatur, convitum; si facetiùs, urbanitas nominatur.

In Orat. pro Cæl.

Ridiculo utendum, nec nimis frequenti, nè ^{Descriptio} scurrile sit; nec subobscœno, nè mimicum; ^{ex contra-} ^{rijs collig-} nec gitur.

Dist. 2. nec perulanti, nè improbum; nec in calamitatem, nè inhumanum; nec in facinus, nè odiū locum risus occupet. *lib. 2. de Orat.*

Parcet amicitiis & dignitatibus, vitabit insanabiles, contumeliis tantummodo adversarios figet, nec eos tamen semper, nec omnes, nec omni modo. *Ibid.*

Vetus est de Scurrâ, Multò facilius divitem, quām patremfamiliās fieri posse. *Orat. I. pro Quint.*

Scurrilis dicacitas magnopere fugienda. Scurræ enim est risum querere, qui est meā sententiā vel tenuissimus ingenii fructus. *lib. 2. de Orat.*

Scurra, exhausto pudore, putat se nihil habere, quod de existimatione perdat. *lib. I. ad Heren.*

C A P. X.

De Justitiâ propriè sic dictâ.

Partibus Justitiæ tribuentis ita expositis, restat ut de retribuente ex merito agamus.

Quid est igitur Justitia retribuens?

Justitia retribuens est, quæ unicuique à quo accepit, retribuit meritum.

Quotuplex?

Triplex: 1. *Justitia propriè seu specialiter sic dicta.* 2. *Gratitudo.* 3. *Amicitia.*

Quid est Justitia specialiter sic dicta?

Est Justitia, quæ in conversatione & contratribus quod æquum est, retribuit.

Causæ

Causæ sunt : Natura, Necessitas, Societatis *Dist.2.*
humanæ coalitio, Reges, Imperatores, &c.

Modus & *Forma* constat, æqualitas & facilitas, si in rebus omnibus ut & dictis ac conveniis, constantia & veritas servetur.

Finis : ut tum se-ipsam, tum societatem in honore & gloriâ conservet.

Hinc *Effecta* : Rempublicam conservare, benevolentiam conciliare, cum fide & autoritate, ut & admiratione.

Subiectum : Ementes, vendentes, etiam solitarii & in agro degentes.

Adjuncta ejus præclara & magnifica.

Cicero.

Justitia est, quæ suum cuique tribuit. *lib.3.* *Causæ* :
de *Nat. Deor.* *Natura.*

Placet Stoïcis, quæ in terris gignuntur, ad *Imitatio.*
usum hominum omnia creari. Homines autem
hominum causâ esse generatos, ut ipsi inter se
alii aliis prodesse possint. In hoc naturam debe-
mus ducem sequi, & communes utilitates in
medium afferre, mutatione officiorum, &c.
Offic. I.

Apud Majores nostros servandæ *Justitiæ Congrega-*
causâ, videntur olim benè morati reges consti-*tio homi-*
tuti. Nam cùm premeretur initio multitudo ab
his, qui majores opes habebant, ad unum ali-
quem configiebant virtute præstantem, qui
cùm prohiberet injuriâ tenuiores æquitate con-
stituendâ, summos cum infimis pari jure retine-
bat. Eadémque constituendarum legum fuit
causâ, quæ Regum. Jus enim semper quæ-*Reges.*
simum est æquabile : neque enim aliter eslet
Jus. Offic. 2.

Hominum

Diff. 2.

Forma.

Hominum enim societas & communitas justitiam procreavit. Fundamentum justitiae fides est; dictorum conventorumque constantia & veritas. *Offic. lib. 1.*

Convenit autem tum in dando munificum esse, tum in exigendo non acerbum, in omnique re contrahendâ, vendendo, emendo, conducendo, locando, in vicinitatibus & confiniis æquum & facilem, multa multis de jure suo concedentem, à litibus verò, quantum liceat, abhorrentem. *Offic. 2.*

Tollendum est igitur in rebus contrahendis omne mendacium, non licitatem venditor, nec qui contrà, si licet, emptor opponet. *Offic. lib. 3.*

Pisca.

Omni igitur ratione colenda & retinenda justitia, tum ipsa propter se; (nam aliter justitia non esset) tum propter amplificationem honoris & gloriæ. *Offic. lib. 2.*

Huic virtuti proposita est ea necessitas, ut societas hominum conjunctioque servetur. *Offic. 1.*

Ex Justitiâ boni viri nominantur. *Ibid.*

Effecta.

Justitiae *primum* munus est, ut nè cui quis noceat; *deinde*, ut communibus pro communibus utatur, privatis autem ut suis. *Offic. 1.*

Alia effecta:

i. Rempub.
continere;
conciliare

Nec enim ulla res vehementius Rempub. continent quam fides, quæ nulla esse potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum. *Offic. 2.*

Benevolen-

Fidem, Au-

toritatem.

Tria itaque illa quæ proposita sunt ad gloriam, omnia justitia conficit, & benevolentiam, quod prodesse vult plurimis; & ob eandem caussam, fidem & admirationem, quod eas res spernit & negligit, ad quas plerique inflammatis cupiditate ducuntur. *Ibid.*

Subjectum

Agricola.

Solitario homini, atque in agro degenti, opinio justitiae necessaria est, eoque etiam magis, quod,

quòd, si eam non habebunt, injusti habebuntur, *Diff. 2.*
nullis præsidiis septi, multis afficiuntur injuriis.

Atque his etiam qui vendunt, emunt, condu- *Mercatores,*
cunt, locant, contrahendisque negotiis impli- *contrahen-*
cantur, justitia ad rem gerendam necessaria est. *locantes,*
Cujus tanta vis est, ut nè illi quidem qui male- *conducen-*
ficio & scelere pascuntur, possint sine ullâ parti- *tes.*
culâ Justitiæ vivere. *Offic. 2.*

Quocirca bene præcipiunt, qui vetant quic-
quiam facere, quod dubites æquum sit an ini-
quum. *Æquitas enim lucet per se, dubitatio Splendor.*
autem cogitationem significat injuriæ. *Offic. 1.*

Justis autem & fidis hominibus, id est, bonis,
itâ fides habetur, ut nulla sit in his fraudis in-
juriæque suspicio. *Offic. 2.*

Cùm tanta vis Justitiæ sit, ut etiam latronum *Compar.*
opes firmet atque augeat, quantam ejus vim in-
ter Leges & Judicia & Constituta Reipub. fore
putamus? *Offic. 2.*

Q. quidem *Scævola Publici* filius, cùm postu- *Exemplum*
lâsse, ut sibi fundus, cuius emptor erat, semel
indicaretur, idque venditor itâ fecisset, dixit se
pluris æstimare, addidit centrum millia. *Offic. 3.*

Etiam leges latronum esse dicuntur, quibus
pâreant, quas observent. Itaque propter æqua-
bilem prædæ partitionem, & *Bargulus Illyricus*
latro magnas opes habuit, & multò majores *Vi-*
riatus Lusitanus, cui quidem exercitus nostri im-
peratoresque cesserunt; *C. Lælius*, is, qui sapi-
ens usurpatur, fregit & comminuit, ferocitaté-
que ejus itâ repressit, ut facile bellum reliquis
traderet. *Offic. 2.*

Opponitur Justitiæ *Injustitia*, in quâ *fraus, do-*
lus malus, injuriæ, & alia ejusmodi in conversa-
tione & contractibus cernuntur maximè.

Cicero.

Dist. 2.

Cicero.

Injustitiæ duo sunt genera: unum eorum, qui inferunt; alterum, qui ab his, quibus inferunt, non propulsant injuriam. *Offic. I.*

Causa in-
juriae.1. Generis.
2. Causa est
avaritiae.3. Calum-
niae.4. Peccata ab-
sentia, vel
ignoratio.2. Generi
Injustitiae.

Fraus.

Simulatio.

Exemplum.

Illæ injuriæ, quæ nocendi causâ de industriâ inferuntur, sâpe à metu proficiscuntur, &c. Maximam autem partem ad injuriam faciendam aggrediuntur nonnulli, ut adipiscantur ea quæ concupierunt, in quo vitio latissimè patet avaritia. *Offic. I.*

Existunt sâpe injuriæ calumniâ quâdam & nimis callidâ, sed malitiosâ juris interpretatio-
ne; ex quo illud, **S U M M U M J U S S U M-
M A S Æ P E I N J U R I A**, factum est tri-
to sermone proverbium. *Offic. I.*

Quotus enim quisque reperitur, qui impuni-
tate & ignoratione omnium propositâ, abstinere
possit injuriâ? *Offic. 3.*

Sic enim cogitans: Est illud quidem hone-
stum, sed hoc expedit, res naturâ copulatas, au-
debit errore divellere; qui fons est fraudum,
maleficiorum, scelerum omnium. Is qui non
defendit injuriam, neque propulsat à suis, cùm
potest, injustè facit. *Ibid.*

Mihi etiam veræ hæreditates non honestæ
videntur, si sine malitiosis blanditiis officiorum,
non veritate, sed simulatione acquisitæ. *Ibid.*

Vendant ædes vir bonus, propter aliqua vitia,
quæ ipse nôrit, cæteri ignorent. Pestilentes sint,
& habeantur salubres, ignorentur in omnibus cu-
biculis apparere serpentes, malæ materiatæ, ru-
inæ, sed hoc præter dominum nemo sciat:
quæro, si hoc emptoribus venditor non dixerit,
ædæque vendiderit pluris multò quâm se ven-
diturum putâit, num id justè an improbè fece-
cerit?

cerit? Ille verò, inquit *Antipater*, improbè facit. Quid enim est aliud erranti viam non monstrare, si hoc non est emptorem pati ruere, & per errorem in maximam fraudem incurrere? plus etiam est quā viam non monstrare. *Offic.* lib. 3.

Hoc autem genus celandi (ut & illud de frumentario illo Rhodio *vide Ibid.*) quale sit, & cuius hominis quis non videt? Certè non aperi, non simplicis est, non ingenui, non justi, non viri boni; versuti potius, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. *Ibid.*

Quod si vituperandi sunt qui reticuerunt, quid de his existimandum est, qui *Orationis* vanitatem adhibuerunt? *C. Cannius ex illis. Vid. Ibid.*

Cum triginta dierum essent cum hoste pactæ induciæ, alter noctu populabatur agros, quod dierum essent pactæ, non noctium induciæ. *Offic. lib. 2.*

C A P. XI.

De Gratitudine.

Quid est Gratitudo?

FEST Justitia pro beneficio vicissim bene
cupiens aut bene faciens.

Cicero.

Definitio.

Gratia est Justitia, in quâ amicitarum & officiorum alterius memoria, & alterius remunerandi voluntas continetur. *lib. 2. de Invent.*

Gratia est, quæ in memoriâ & remuneratione officiorum & honorum, & amicitarum observantiam tenet. *Ibid.*

Modus in
gratitudine
observanda

In referendâ autem gratiâ magna cura adhibenda est; nullum enim officium referendâ gratiâ magis necessarium est. *Offic. 2.*

In referendâ gratiâ, si modò *Hesiodo* credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multò afferunt, quam acceperunt: Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui jam profuerunt. *Offic. 1.*

Hesiodi & illud laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere jubet, quæ acceperis, aut etiam cumulatiore, si possis. *lib. de Clar. Orat.*

Cui Gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habenda tamen est, quantam maximam animi nostri capere possunt. *Phil. 3.*

Demus nécne in nostrâ potestate est, non reddere viro hono non licet, si modò id facere possit sine injuriâ. *Offic. 1.*

Beneficium.

Beneficium & gratia sunt vincula concordiae. *Dist. 2.*
lib. 2. de Fin. Effectum.

Leve est onus beneficij gratia. *pro Cn. Planc.*

Gratiam qui reddit, habet; & qui habet, dis-
 solvit. *Orat. ad Quir. post redit.* Idem *pro Planc.* & *Subiectum.*
Offic. 2.

Non solus gratus debet esse, qui accepit be-
 neficia; verum etiam is, cui fuit potestas bene-
 faciendi. *de Provinc. Consul.*

Ulciscendæ injuriæ facilior ratio, quam be- Adjuncta.
 neficij remunerandi. *Orat. ad Quir. antequam iret
 in Exil.*

Cum omnibus virtutibus affectum me esse cu-
 piám, tamen nihil est quod malim, quam me
 gratum esse & videri. Hæc una virtus non so-
 lùm maxima, sed etiam mater virtutum omni-
 um reliquarum. *Orat. pro Cn. Planc.*

Quis est nostrum liberaliter educatus, cuī
 non educatores, cui non magistri sui atque do-
 ctores, cui non locus ille mutus, ubi altus aur-
 doctus est, cum gratâ recordatione in mente
 versetur? cujus opes tantæ esse possunt, aut un-
 quam fuerunt, quæ sine multorum animorum
 officiis stare possint? quæ certè, sublatâ memo-
 riâ & gratiâ, nulla exstare possint. *Orat. pro Cn.
 Planc.*

Illuc transferenda tota mea vita est, ut bene
 de me meritis referam gratiam. *Orat. in Senatu
 habita post redit.*

Contrarium est Ingratitudo, vitium immane &
 serum atque noxiun.

Cicero.

Nihil porrò tam inhumanum, tam immane,
 tam serum, quam committere, ut beneficio non
 dicam indignus, sed vixius etiam fateare. *Orat.
 pro Cn. Planc.*

Nec

Dist. 2. Nec gratia videtur deberi ei, qui commodi subiectum, sui sui caussâ commodârit. *lib. 2. de Fin.*

Ut iis qui imprudenter læserunt, ignosci convenit; itâ iis qui necessariò profuerunt, haberi gratiam non oportet. *lib. 1. de Invent.*

Adjunctam Immemorem beneficij omnes oderunt, eâmque injuriam in deterrendâ liberalitate sibi etiam fieri, eumque qui faciat, communem hostem tenuiorum putant. *Offic. 2.*

Exempla Romanor. Non convenit enim, cùm ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, vos ad referendam gratiam esse tardiores. *Orat. ad Quirit. antequam in exilium iret.*

Gracie. Quis clarior in Graciâ *Themistocle*? quis potentior? qui cùm imperator bello Persico servitute Graciâ liberâsse, propterque invidiam in exilium missus, ingratæ patriæ invidiam non tulit, quam ferre debuit. Fecit idem quod viginti annis antè apud nos fecerat *Coriolanus*. His adjutor contra patriam inventus est nemo: itaque mortem uterque sibi concivit. *In Lælio, seu de Amic.*

O B S E R V A T I O.

Gratitudinem à Benevolentia & Beneficentia eatenus distinctam volumus, quatenus antecedens in nos collatum beneficium seu aliquod meritum respicit; quo remoto, removetnr & nomen Gratitudinis, idque exinde quod, cùm ex amore tantum, nullâ habitâ ratione meriti, bene- cupit aut facit alicui, homo benevolus aut beneficus dicitur. Benefici enim liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam, inquit in *Lælio Cic.* (neque enim beneficium fœneratur) sed naturâ propensi ad liberalitatem sumus. Atque itâ quid discriminis sit inter Gratitudinem & Beneficentiam, est perspicuum.

C A P U T

Caput XII, & Ult.

De Amicitia.

EST autem *Amicitia*, *Justitia* amantem
credamans.

Causæ sunt: *Natura*, *Virtus*, *Ratio*, *Benevolentia*, *Convenientia* studiorum & voluntatis; *consensus* & *societas* consiliorum; *apertum pectus* videre & ostendere; id est, *nihil fictum* aut *simulatum* suscipere, sed amicum per se ad *honestatem*, *fidem*, & *utilitatem* retinendam amare *toto pectore*, *idem velle* & *nolle*. In his *causæ* *efficients*, *procreantes*, *conservantes*; *Forma* etiam & *Finis*, uti ex *adjuncto Cicer. textu* pleniū videre est, comprehenduntur.

Hinc *Effeta*; *nil nisi rectum* & *honestum pectere* aut *efficere*; *res secundas augere*, *adversas imminuere*, *iacentem erigere*, *vitam denique ipsam reddere jucundam* & *felicem*: *proprium enim officium ejus est*, *Odium*, *Suspicionem*, *Elationem*, *Avaritiam*, *Insidias*, *Calumnias*, *Tristitiam* & *Metum* cum aliis homini adversantibus *propulsare*.

Subiectum sunt boni, id est, *virtutis amantes* & *cultores*, *cujusque etiam generis* & *ætatis*.

Ad unda: *Gloria*, *Laus*, *Utilitas*.

Cicer.

EST autem *Amicitia* *nihil aliud nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia & charitate summa consensio*. lib. de. Amic.

Sive

Dist. 2. Sive amor sive amicitia, utrumque dictum est ab *amando*. Amare autem, nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere, quem ames, nullâ indigenitiâ, nullâ utilitate quæsitâ, quæ tanien ipsa efflorescit ex amicitiâ, etiamsi tu eam minùs secutus sis. *Ibid.*

Nihil aliud est amare, à quo nomen amicitiæ ductum est, nisi velle bonis aliquem affici quâm plurimis, etiamsi ad se ex iis nihil redeat. *lib. 2. de Fin.*

Amicus quis. Est enim amicus, qui est tanquam alter idem. Näm in homine fit natura, qui se diligit; & alterum acquirit, cuius animum cum suo commisceat, ut efficiat penè unum ex duobus. *de Amic. seu in Lælio.*

Causæ: 1. Natura. A naturâ mihi videtur potius, quâm ab imbecillitate orta amicitia, & applicatione magis animi, cum quodam sensu amandi, quâm cogitatione, quantum illa res utilitatis esset habitura. *Ibid.*

Omnium verum quas ad beatè vivendum natura paravit, nihil est majus amicitiâ, nihil uberiorius, nihil jucundius. *Ibid.*

Amicitia non sub dubiâ utilitatis ratione effici solet, sed ipsa ex se oritur, & suâ sponte nascitur. *lib. 2. de Fin.*

2. Virtus. Ipsa Virtus amicitiam gignit & continet. Nec sine virtute amicitia ullo modo esse potest. Nihil enim amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum: quippe cùm propter virtutem & probitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus. *Ibid.*

Cùm autem contrahat virtus amicitiam, (ut supra dixi) si qua significatio virtutis eluceat, ad quam se similis animus applicet & adjungat, id

id cùm contingit, amor ibi exoriatur, necesse *Dist. 2.*
est. *in Lælio.*

Ratio ipsa monet amicitias comparare ; qui- *3. Ratio-*
bus partis conservatur animus, & à spe parien-
darum voluptatum sejungi non potest. *lib. 1. de*
Fin.

Hoc quidem constat, ut opinor, bonis inter *4. Benevo-*
bonos quasi necessariam benevolentiam esse, *lentia.*
quæ est amicitiæ fons à naturâ constitutus. *in*
Lælio.

Amicitia non sub dubiâ utilitatis ratione ef-
fici solet, sed ipsa ex se oritur, & suâ sponte na-
scitur. *lib. 2. de Fin.*

In quibus sunt eadem studia, eædem volun- *5. Eadem*
tates, in his fit, ut æquè quisque altero delecte-
tur ac se-*ipso* ; efficiturque id, quod *Pythagoras* *studia, vo-*
vult in amicitiâ, ut unus fiat ex pluribus. *Offic.* *luntas ea-*
dem.
lib. 1.

Quod si etiam illud addimus, quod rectè addi
potest, nihil est, quod ad se rem ullam & tam
alliciat, tam attrahat, quæ ad amicitiam simi-
litudo : conceditur profectò verum esse ut bo-
nos boni diligent, adsciscantque sibi quasi pro-
pinquitate conjunctos atque naturâ. *in Lælio.*

Neque est ullum certius amicitiæ vinculum, sas consili-
quæ consensus & societas consiliorum & vo- *6. Consen-*
luntatum. *Orat. pro Planc.* *orum.*

Firmamentum autem stabilitatis constantiæ-
que est ejus, quam in amicitiâ quærimus, fides.
Nihil enim stabile est quod infidum est. *in Lælio.*

Accedat huc suavitas quædam oportet ser-
monum atque morum, haud quaquam medio-
cre condimentum amicitiæ. *Ibid.*

Nec verò ipsam amicitiam tueri possumus,
nisi æquè amicos ac nos ipsos diligamus. *lib. 1.*
de Fin.

Dis. 2.

In amicitiâ, nisi (ut dicitur) apertum pectus
videas, tuumque ostendas, nihil fidum, nihil
exploratum habeas, nè amare quidem aut ama-
ri possis, cùm id quâm verè fiat ignores. *in
Lælio.*

Est in amicitiâ necessarium, ut alter
In his mo- nihilo sese plus quâm alterum diligat. *lib.*
dus & for- *1. de Leg.*
ma amici-
tia.

Est enim boni viri hæc duo tenere in amici-
tiâ: *Primum*, nè quid fictum sit, neve simula-
tum. *Deinde*, non solum oblatas ab aliquo cri-
minaciones depellere, sed nè ipsum quidem esse
suspiciosum. *Ibid.*

Non est sancta amicitiâ, nisi ipse amicus per
se ametur toto pectore, ut dicitur: qui quidem
amandus est desperatis emolumentis & fructi-
bus. *lib. 1. de Leg.*

Atque in omni re considerandum est, & quid
postules ab amico, & quid patiare à te impetra-
ri. *in Lælio.*

Hæc igitur prima lex amicitiæ sanciatur, ut
ab amicis honesta petamus, amicorum caussâ
honesta faciamus, nec exspectemus quidem
dum rogemur. *Ibid.*

Cùm autem in amicitiâ quæ honesta non sunt
postulantur, religio & fides anteponantur ami-
citiae. *Offic. 2.*

Vetus est lex illa justæ veræque amicitiæ, ut
idem amici semper velint, &c. *Orat. pro Cn.
Planc.*

Sed maximum est in amicitiâ superiorem esse
parem inferiori; sâpe enim quædam excellen-
tiæ sunt, qualis erat *Scipionis* in nostro (ut itâ
dicam) grege, &c. *Vid. ibid. exempl. in
Lælio.*

Me-ipsum

Me-ipsum ames oportere, non mea, si veri amici futurum sumus. *1. de Fin.* *Dist. 2.*

Eodem modo erga amicum affecti sumus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos benevolentia, illorum erga nos benevolentiae pariter, æqualiterque respondeat. *in Lælio.*

Quoniam res humanæ fragiles caducæque *Finis.* sunt, semper aliqui acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate enim benevolentiaque sublatâ, est & omnis vitæ sublata jucunditas. *Ibid. in Lælio.*

Hinc in aliâ re magis est utilis. Idcirco amicitiae comparantur, ut commune comniendum mutuis officiis gubernetur. *Orat. pro Rosc. Amer.*

Amicitia colenda est, quod sine eâ tutò, sine metu vivi non possit nec jucundè quidem. *lib. 2. de Fin.*

Quamobrem ipsi intelligamus, à naturâ *Finis.* digni sensum diligendi & Benevolentiae charitatem, factâ significatione probitatis, quam qui appetiverunt, applicant fese & propiis admovent, ut usu ejus quem diligere cœperunt, fruantur, & moribus; sintque parentes in amore & æquales, propensiorésque ad bene merendum, quam ad reposendum. *in Lælio.*

Nec tamen amicitiam, spe mercedis aducti, sed quod omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Nam quanquam utilitates multæ & magnæ eam consecutæ sunt: non sunt tamen ab earum spe, caussæ diligendi profectæ. *Ibid.*

Veritas in amicitiâ & fides retineatur. *Ibid.*

Hæc igitur prima lex in amicitiâ sanciatur, ut

Dist. 2. ut neq; rogemus res turpes, nec faciamus rogati. *Effectum & officium a-* Honestum igitur petamus, amicorum causa honesta faciamus, neque exspectemus quidem dum rogemur; sed studium semper adsit, cunctatio absit, consilium verum dare gaudemus liberè. Plurimum valeat bene suadentium autoritas, eaque adhibetur ad monendum, non modò apertè, sed etiam acriter, si res postulabit, & autoritati adhibitæ pareatur. *Ib. in Læl.*

Consilium dare.

Monere, Objurgare.

Nam & monendi amici sèpe sunt, & objurgandi, & hæc accipienda amicè, cùm benevolè fiunt. Omnis igitur hæc in re habenda ratio & diligentia est, primùm ut monitio acerbitate, deinde ut objurgatio contumeliâ careat. *Ibid.*

Neque solum colent se, inter se ac diligent, sed etiam verebuntur; nam maximum ornementum amicitiæ tollit, qui ex cå tollit verecundiam. *Ibid.*

Virtutem promovere.

Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est, non vitiorum comes; ut quoniam solitaria non possit virtus ad ea quæ summa sunt pervenire, conjuncta & sociata cum alterâ pervenires. *Ib.*

Vitam sustentare.

Sine studio & ardore quodam amoris, in vitâ nihil quicquam fit egregium. *lib. 4. de Orat.*

Sine amicorum benevolentia, neque in adversâ neque in secundâ fortunâ quisquam vivere potest. *Epist. lib. 1. ad fam.*

Jucundam reddere.

Nullo modo fine amicitiâ firmam & perpetuam jucunditatem vitæ tenere possumus, &c. *lib. 1. de Fin.*

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur. *Orat. pro Rose, Amer.*

Est honestius, de amicorum pecunia laborare, quam de suâ. *Epist. lib. 13. ad fam.*

Multi vitam neglexerunt, ut eos, qui his chaires,

riores, quām ipsi sibi essent, liberarent. *In part.* *Diss. 22*
Orat.

Effecta

conjuncta

Et secundas res splendidiores facit amicitia, & adversas partiens communicansque leviores. Cūmque plurimas & maximas commoditates amicitia contineat, tamen illa nimurum præstat omnibus, quod bonâ spe præluceat in posterum. Nec debilitari animos aut cadere patitur, verum etiam jam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sū. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod difficilius dictu est, mortui vivunt. *In Lælio, seu de Amic.*

Una omnino Cautio est atque una provisio, ut subiectum, nè nimis citò diligere incipiamus, nève indig- *et Digni.*
 nos. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa, cur diligentur. *Ibid.*

Cūm autem contrahat Virtus amicitiam, si qua virtutis significatio virtutis eluceat, ad quam se similis studio, animus applicet & adjungat, id cūm contingit, amor ibi exoriatur necesse est. *Ibid.*

Sunt igitur firmi & stabiles, constantes cli- *Constantes*
 gendi; cuius generis est magna penuria; & judicare difficile sanè, nisi expertum. Experi-
 endum autem in ipsâ amicitia. *Ibid.*

Sed hoc primò sentio, nisi in bonis amicitiam *Bonis*, esse non posse. *Ibid.*

Bonos boni diligant, adsciscantque sibi quasi propinquitate conjunctos atque naturâ, &c. *Ibid.*

Simplicem præterea & communem & consen- *Simplices*
 tientem, & qui rebus iisdem moveatur, eligi par *Fideles.*
 est: quæ omnia pertinent ad fidelitatem. Ne-
 que enim fidum potest esse multiplex, ingenu-
 um & tortuosum.

Dist. 2.

Par est autem, primùm ipsum esse virum bonum, tum alterum similem suī quærere. *in Læl. seu de Amic.*

In quibus sunt eadem studia, eadem voluntates, in his sit, ut æquè quisque altero delectetur ac se-ipso. *Offic. I.*

Ut quisque sibi plurimum confidit, & ut quisque maximè virtute & sapientiâ sic muntrus est, ut nullo egeat: ita in amicitiis expetendis colendisque maximè excellit. *in Lælio.*

Omnis genitatis & ætatis. De amicitiâ omnes ad unum idem sentiunt, & ii, qui se ad Rempub. contulerunt, & ii, qui rerum cognitione doctrinâque delectantur; & ii, qui suum negotium gerunt otiosé: postremò ii, qui se toto tradiderunt voluptatibus, sine amicitiâ vitam esse nullam sentiunt, si modò velint aliquâ ex parte liberaliter vivere. Serpit enim, nescio quomodo, per omnium vitam amicitia, nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem suī. *Ibid. in Lælio.*

Adjuncta sunt: Quia natura mutari non potest, idcirco veræ amicitiæ sempiternæ sunt. *Ibid.*

4. Constantia. Amicitiarum sua cuique permanet stabilis & certa possessio. *Ibid.*

2. Jucunditas. Si autem in ejusmodi amicitias ignari, casu aliquo, inciderint, nè existimant ita se alligatos, ut ab amicis in magnâ re aliquâ in Rempub. peccantibus non discedant. Diligi & charum esse jucundum: propterea quod tutiorem vitam, voluptatem efficit pleniorum. *lib. I. de Fin.*

3. Utilitas. Laus & charitas sunt vitæ sine metu degendæ præsidia firmissima. *Ibid.*

Amicitia plurimas res continet: quoquod ter verteris, præstò est: nullo loco excluditur, nunquam intempestiva, nunquam molesta est. Itaque

que non aquâ, non igni, non aëre (ut aîunt) pluribus locis utimur, quam amicitiâ. *in Lælio.* Dist. 2.

Hæc est, inquam, societas in quâ omnia insunt, quæ putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas animi atque jucunditas; ut cùm hæc adsint, beata vita sit, & sine his esse non possit. *Ibid.*

Ipsa utilitas efflorescit ex amicitiâ, etiamsi tu eam minus secutus sis. *Ibid.*

Amicos optimam & pulcherrimam vitæ (ut ita dicam) supellectilem quis non paret? *Ibid.*

Non facile dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit. *lib. 8. ad Fam.* Adjuvâ signa & notæ.

Amicus certus in re incertâ cernitur. *in Lælio.*

Tamen hæc duo levitatis & infirmitatis plerosque convincunt; aut si in bonis rebus contemnunt, aut si in malis deserunt. Qui igitur utrâque in re gravem, constantem, stabilem se in amicitiâ præstiterit, hunc ex maximè raro hominum genere judicare debemus & penè divino. *in Lælio.*

Si loca, si fama, si urbes, si gymnasia, Comparata si cāmpum, si canes, si equos, si ludicra in quantitate exerceendi aut venandi consuetudine ad amicu- re solemus: quantò id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & justius? *lib. 1. de Fin.*

Est ea jucundissima amicitia quam similitudo Ex Caus. morum conjugavit. *Offic. 1.*

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis; nihil enim est tam naturæ aptum, tam 2. Effectis. H 2 conveniens,

Dif. 2. conveniens, ad res vel secundas, vel adversas.
in *Lælio*.

3. Subiectis Cæteræ res quæ expertuntur opportinæ sunt singulæ ferè singulis; divitiæ, ut utare; opes, ut colare; honores, ut laudere; voluptates, ut gaudeas; valetudo, ut dolore careas, & numeribus fungare corporis. Amicitia plurimas res continet, quoquò te verteris, præstò est, nullo loco excluditur; nunquam intempestiva, nunquam molesta, &c. *supr. in Læl.*

4. Adjunctis Maximum est bonum amicitia, plurimæ sunt delectationes in eâ. *1. de Invent.*

Amicitiâ nihil est uberior. *Epist. lib. 3. ad fam.*
Veterima quæque (ut ea vina quæ veteratatem ferunt) esse debent suavissima: verumque illud est, quod vulgo dicitur, Multos modios salis simul edendos esse, ut Amicitiæ munus expletum sit. Novitates autem, si spem afferunt, ut tanquam in herbis non fallacibus fructus appareat, non sunt illæ quidem repudiandæ, vetustas tamen suo loco conservanda est. Maxima est vis vetustatis & consuetudinis. *In Lælio.*

Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis ejusdem, hæc amicitia nunquam anteponenda sunt. *Ibid.*

Comparata in qual. similia; Ut benefici liberalésque sumus, non ut exigamus gratiam, (neque enim beneficium sceneratur) sed naturâ propensi ad liberalitatem sumus: sic amicitiam, non spe mercedis adducti, sed quod omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendum putamus. *Ibid.*

Est igitur prudentis sustinere, ut cursum, sic imperium Benevolentiæ; quo utamur quasi aquis tentatis; sic amicitiis aliquâ parte pericitatis moribus amicorum. *Ibid.*

Ut aurum igne, sic Benevolentia fidelis pericule

periculo aliquo perspici solet. lib. 9. Ep. ad fam. Dist. 2.
Pap. P. et.

Amici novi veteribus non sunt anteponendi, *Dissimile:*
ut equis vetulis teneros anteponere solemus.
In Lælio.

Non enim amicitiarum esse debent, sicut ali-
rum rerum satietates. *Ibid.*

Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc *Exempla.*
Damoni animo inter se fuisse, ut cum eorum alteri *Diony* & *Pythia.*
fus tyrannus diem necis destinavisset, & is, qui
morti addictus esset, paucos sibi dies conimen-
dandorum suorum caussâ postulavisset, vas fa-
etus est alter ejus sistendi, ut, si ille non rever-
tisset, moriendum esset ipsi. Qui cum ad diem
se recepisset, admiratus eorum fidem tyrannus,
petivit, ut se in amicitiam tertium ascriberent.
Offic. 3.

Quid enim *Africanus* indigens mei? minimè *Africanus*
hercule: at nec ego quidem illius; sed ego & *Lælio.*
admiratione quâdam virtutis ejus, ille vicissim
opinione fortasse nonnullâ, quam de meis mo-
ribus habebat, me dilexit; auxit benevolentiam
consuetudo. *In Lælio.*

Ex omnibus seculis vix tria aut quatuor no-
minantur paria amicorum, quo in genere spera-
re video *Scipionis* amicitiam & *Lælii* notam po-
steritati fore. Evidem, ex omnibus rebus, quas
mihi aut fortuna aut natura tribuit, nihil habeo
quod cum amicitia *Scipionis* possit comparari.
In hâc mihi de Repub. fuit consensus; in hâc
rerum privatâ consilium; in eâdem requies
plena, oblectationes; nunquam illum nè minimâ
quidem offendit, quod quidem senserim. Ni-
hil audivi ex eo ipse, quod nollem; una domus
erat; idem vix, iisque communis; neque
solum militiâ, sed etiam peregrinationes rusti-
cationisque

Diss. 2. cationesque communes. Nam quid ego de studiis dicam cognoscendi semper aliquid atque discendi? in quibus remoti ab oculis populi, omne otium tempusque contrivimus, &c. *Vid. in Lælio sub fin.*

Ciceronis & Pomponii. Quod enim par amicitiae consularis fuit unquam in hac civitate conjunctius, quam fuimus inter nos, ego & *Cn. Pompeius*? *in Orat. pro domo sua.*

Quid opponit Cicero Amicitiae?

Adulationem, simulationem, & reliqua onia quæ veræ amicitiae adversari videntur.

Cicero.

Simulatio. Cùm autem omnium rerum simulatio est vitiosa (tollit enim iudicium veri, idque adulterat) tum amicitiae repugnat maximè: delet enim veritatem, sine quam nomen amicitiae valere non potest. *Ibid.*

Plerique perversè, nè dicam imprudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt: quæque ipsi non tribuunt amicis, hæc ab his desiderant. *in Lælio.*

Causa eff. Est in amicitia necessarium, ut alter nihilo se plus quam alterum diligat. Quod si tantillum intersit, jam amicitiae nomen occiderit: cuius est ea vis, ut simul atque sibi aliquid quam alteri maluerit, nulla sit. *lib. de Leg.*

Nihil minus hominis esse videtur, quam non respondere in amore iis à quibus provocere. *Ad Brutum.*

Amicitiam, si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges

ges diliguntur isto modo, quod fructus ex iis capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. *1. de Nat. Deor.* *Diff. 2.*

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus, si nulla charitas erit, quae faciat amicitiam ipsam suam sponte, vi suam, ex se, & propter se expetendam; non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. *lib. 2. de Fin.*

Odium est venenum amicitiae; sed obsequium Odium. multo molestius, quod peccatis indulgens prae-cipitem amicum ferri finit. Maxima autem cul-
pa in eo est, qui & veritatem aspernatur, & in *Fraus.* *Virtutis* fraudem obsequio impellitur. *in Latio.* *defectus.*

Difficile est amicitiam manere, si à virtute defeceris. *Ibid.*

Dispari mores, disparia studia sequuntur, Morum di-quorum dissimilitudo dissociat amicitias. Nec stantia, ob aliam caussam ullam boni improbis, improbi bonis amici esse non possunt, nisi quod tantum est inter eos, quanta maxima potest esse, morum studiorumque distantia. *Ibid.*

Hoc quidem est nimis exigue & exiliter ad Finis & calculos vocare amicitiam, ut par sit ratio acce-
ptorum & datorum. *Ibid.* *Effecta.*

Non enim tam utilitas parta per amicum, quam amici amor ipse delectat. Atque etiam mihi quidem videntur, qui utilitatis causam fin-gunt amicitias, amabilissimum nodum amicitiae dissolvere. *Ibid.*

Qui fortunis alicujus industi, amicitiam ejus secuti, hi, simul atque fortuna elapsa est, devolant omnes. Cùm enim recessit res ea, quae fuit consuetudinis caussa, nihil superest, quare possint in amicitia retineri. *4. ad Heren.*

Fidem amicorum qui laedit, oppugnat *com. Effectum.*

Diff. 2. mune omnium præsidium, &, quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem: non enim possumus per nos omnia agere. *Orat. pro Rosc. Amer.*

Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firm a civitas est, quæ non odiis atque dissidiis funditus subiectum, possit everti. Ex quo quantum bonum sit in a-
s. Ingrati. micitia judicari potest. *In Lælio.*

Amicitia inter ingratos esse non potest. *pro Planc.* Ni in bonis esse non potest, sine vir-
tute nullo modo esse potest. *Ibid.*

Scipio dicebat, si qui longiæ in amicitia pro-
vecti essent, tamen sæpe labefactari, si in hono-
ris contentionem incidissent; itaque veræ ami-
2. Pecunia & honoris citiæ difficillimè reperiuntur in his, qui in ho-
noribus, rēque publicâ versantur. Pestem enim
majorem esse nullam in amicitiis, quam in ple-
risque pecuniæ cupiditatem, in optimis quibus-
que honoris certamen & gloriæ. *Ibid.*

Non ergò erunt homines divitiis affluentes
audiendi, si quando de amicitia, quam nec usu
nec ratione habent cognitam, disputabunt. Nam
quis est, qui velit ut neque diligat quenquam,
nec ipse ab ullo diligatur, circumfluere omni-
bus copiis atque in omnium rerum abundantia
3. Tyranni. vivere? Hæc enim est tyrannorum vita; nimi-
rum, in quâ nulla fides, nulla charitas, nulla sta-
bilis benevolentia potest esse fiducia; omnia
semper suspecta atque sollicita sunt; nullus lo-
cus est amicitiæ. *Ibid.*

*4. Siqui tan-
tum utilia & fructuo-
sa appetunt.* Plerique neque in rebus humanis quicquam
bonum nōrunt, nisi quod fructuosum sit, & ami-
citas. eos tanquam pecudes. eos potissimum diligunt,
ex quibus sperant se maximum fructum captu-
ros. *Ibid.*

*5. Admoni-
tiorum im-
patiences.* Atque illud absurdum est, quòd ii scilicet qui
monentur, eam molestiam quam debent capere
non

non capiunt; eam capiunt quā debent carere: *Dif. 2.*
peccâste enim sese non anguntur, objurgari mo-
lestè ferunt; quod contrâ oportebat, delicto
dolere, objurgatione gaudere. *Ibid.*

Sic habendum est, nullam in amicitiis pestem ^{6. Leves} esse majorem, quām adulationem, blanditias, fallaces,
assentationem. Quamvis enim multis nominibus est hoc vitium notandum, levium hominum
atque fallacium, ad voluptatem loquentium
omnia, nihil ad veritatem. *Ibid. in Lælio.*

Cujus autem aures clausæ veritati sunt, ut ab ^{Adjuncta} amico verum audire nequeat, hujus salus despe- ^{Interitus}
randa est. *in Lælio.*

Assentatio, quamvis perniciosa sit, nocere ta-
men nemini potest, nisi ei qui eam recipit atque ^{Damnum} eā delectatur. Itā sit, ut ipse assentatoribus pa- ^{pœna}
tesfaciat aures suas maximè, qui ipse sibi assenti-
etur, & se maximè ipse delectet. *in Lælio.*

Violari amicitiam, apud majores nostros ne- ^{Nefas}
fas erat. *lib. 3. Ep. ad fam. App. Ful.*

Odiosum est sanè genus hominum, officia ex- ^{Odium}
probrantium, quæ meminisse debet is in quem
collata sunt, non commemorare qui contulit.
in Læl.

Nullius opes tantæ fuerunt, aut tantæ esse ^{Interitus}
possunt, quæ sine multorum amicorum officiis ^{terum &c}
stare possint. *Orat. pro Planc.*

Sine amicorum benevolentia, neque in ad- ^{Vita &c}
versâ neque in secundâ fortunâ quisquam vive-
re potest. *lib. 3. Epist. ad fam. Marcell. Cic.*

Charitate enim benevolentiaque sublatâ, om- ^{Jucunditas}
nis est è vita sublata jucunditas. *in Lælio.* ^{tis.}

Nulla in amicitiis pestis est major, quām af- ^{Co mpar}
sentatio, blanditiae, adulatio. *in Lælio.*

Nullæ sunt occultiores insidiae, quām quæ la- ^{Impensis}
tent in simulatione officii, aut in aliquo necessi-
tudinis

Diff. 2. tudinis nomine. Nam eum qui palam est adversarius, facilè cavendo vitare possis : hoc verò occultum, intestinum ac domesticum, malum non modò existit, verum etiam opprimit, antequam prospicere atque explorare poteris. *Aet. 3. in Verrem.*

Amilia.

Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vitâ tollunt ; quâ à diis immortalibus nihil melius habemus, nihil jucundius. *in Lælio.*

Ut hirundines æstivo tempore præstò sunt, frigore pulsæ recedunt : ità falsi amici sereno vitæ tempore præstò sunt, simulatque fortunæ hyemem viderint, devolant omnes. *lib. 4. ad Heren.*

Ut monere & moneri proprium est veræ amicitiaz : & alterum liberè facere, non asperé : alterum patienter accipere, non repugnanter : sic habendum, nullam in amicitiis pestem esse majorem, quam adulacionem, blanditias, assentationem. *in Lælio.*

Tib.

Scipio negabat ullam vocem inimicitorem amicitiaz potuisse reperiri, quam ejus qui dixisset, Ita amare oportere, ut aliquando esset osurus. *Ibid.*

Exempla Timonis, Tib. Gracchi vide ibident:

Remedia huic morbo quæ habet Cicero salutaria?

Remedia, tum ex superioribus, causas amicitiaz explanantibus locis, tum ex illis quæ sequuntur dictis sunt delibanda. Nam dissidia vitare, jurgia, maledicta, contumelias tolerabiles ferre, honesta utilibus præferre, &c. conservare vel etiam reparat amicitias.

Cicero.

Vitanda dissidia.

Primum danda opera est, nè qua amicorum dissidia fiant : finis talc aliquid evenerit, ut extinctæ

stinctæ potius amicitiæ, quæm oppressæ vide-
antur: iurgia, maledicta, contumelizæ, si tole-
rables erunt, ferendæ sunt: & hic honos ve-
teri amicitiæ tribuendus est, ut is in culpâ sit, si sint tole-
qui faciat, non qui patiatur injuriam. **Omnia** rabilia.
omnium horum viciorum una cautio est atque
una provisio, ut nè nimis citè diligere incipia-
mus, néve indignos. *in Lælio.*

Cùm in amicitiâ quæ honesta non sunt postu-
lantur, religio & fides anteponantur amicitiæ. **Honestæ**
Offic. 2. **quæ sunt** **præferenda.**

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ
sefellerit, ut vindicemus, missos faciamus. *A&.*
4. *in Verrem.*

Illud præcipiendum fuit, ut eam diligentiam Aliquando
adhiberemus in amicitiis præparandis, ut nè sunt dissu-
quando amare inciperemus eum, quem aliquan-
do edisse possemus. Quin etiam, si minùs feli-
cès in diligendo fulsemus, ferendum **Scipio** po-
tiùs, quæm inimicitiarum tempus cogitandum
putabat. *in Lælio.*

Amicitias quæ minùs delectant, & minùs pro-
bantur, magis decere censem sapientes sensim
dissuere, quæm repente præscindere. *Offic. lib. 1.*

Cavendum est, nè non solum amicitiæ depo-
sitæ, sed inimicitiæ etiam susceptæ videantur. Assentato-
res, adulato-
Nihil enim est turpius, quæm cum eo bellum ge-
tores vitan-
rere, quicunque familiariter vixeris. *in Lælio.* di.

Cavendum est, nè assentatoribus patefacia-
mus aures, nec adulari nos sinamus in quo fallit
facile est; tales enim nos esse putamus, ut jure
laudemur. *Offic. I. & in Lælio.*

O B S E R V A T.

1. Ampliorem hunc locum de Amicitia effecit amplissimus, qui apud Ciceron. est, campus de hac materia; nec mirum; siquidem ad hanc constituendam & conservandam totus virtutum reliquarum chorus accurrit, & sane illis praesentibus Amicitia est absolu-tissima, perfectissima, utilissima.

2. Atque hæc sunt pauca ista ex Oceano Cic. non sine labore delibata magno. Magna autem ut sunt & mutua, usque eorundem multiplex ex Praefatione & Appendice innotescens, efficiet.

E L N I S.

APPENDIX

U S U M

Hujus Libri quadruplicem exhibens.

PE I unius unicum esse finem principalem, plures autem dari subordinatos Philosophorum Scholæ statuunt, observatio asserit, & præsens hæc fructuum enarratio idem manifestabit. Principem Ethicarum præceptionum finem statuo quidem honestè vivendi rationem, omnibus appetendum; verum illo jam seposito, specialiores Ethicæ hujus meæ tractationis fines paucis attingere lubet; vide licet, ut aliis hic Liber sermonis puritate, & dicendi elegantiâ; aliis ordine inveniendi & disponendi inserviat, atque ita artes dicendi præceptia distinctas, usu conjungat, qui fructus earum est præstans, usus, Multiplicis igitur usûs ut certam habeas notitiam, illum quatuor generibus comprehendemus.

Primum Institutionis Puerilis genus quasi in vestibulo versatur, quod spectat Etymologiam,

Appendix.

Etymologiam, quæ singularum vocum proprietates interpretatur: Vocum autem proprietates ut agnoscat puer, primò docetur partes vocis, literas & syllabas, earumque affectiones. Hisce elementis probè cognitis, sequitur, ut quæ in *Etymologiâ* ulteriùs de voce *Numeri*, aut sine *Numero*; de *Nomine* aut *Verbo*, &c. sunt præcepta, ediscat; ad quæ pleniùs in teneris puerorum mentibus confirmanda autorem modò hunc, modò aliū adhibent. Quod si ex *Psalterio*, *Grammaticâ* *Philippi Melanchthonis*, *Donato*, &c. usum legendi monstrant præceptores, si ex *Solomonis* sententiis, *Æsopi* Fabulis, & aliis, voces analysi *Etymologicâ* repetunt, vocabula & phrases ex iisdem notare suos discipulos jubent; quid est quod eundem artis usum ex *Cicerone* non urgent? qui tamen tantò gratior & acceptior esse debebat, quantò reliquis est in sermone purior & elegantior? *Ciceronianæ* itaque *Etbicæ* primum primi generis usum ipsis pueris tribuo; qui postquam ut syllabis & vocibus ritè conjungendis ac enunciandis per continuam lectionem & literarum formationem sunt exercitati, nec non analyseos *Etymologicæ* formandæ modum cognoverunt, voces rerum memoriae

Appendix.

moriæ commendabunt, & de jam perce-
ptis inter se coram præceptore concer-
tabunt.

Secundum in primo hoc genere fru-
ctum eadem quidem clāssis Grammatica,
sed in secundâ ejus parte *Syntaxi* exer-
cendâ percipiet ; & nè varietas & copia
librorum turbet ingenia, idem hic qui
antè in usu Etymologico notus, ac quasi
familiaris factus est, sufficiat. Explicati-
one itaque textūs, per versionem An-
glicanam datâ, regularum Syntaxeos ex-
empla ostendat præceptor, discipuli no-
tent, plura inquirant, & mutuâ disqui-
sitione de his institutâ artis suæ axio-
mata fulciant. Lectio porrò eadē, se-
cundâ vice in usum erit adducenda per
imitationem verborum *Ciceronis*, quæ itâ
vernaculâ linguâ sunt exprimenda, ut si
non singula verba, maximam tamen eo-
rum partem ex *Cicerone* in Latinâ versio-
ne possint adhibere discipuli : possunt
aliquando imitationem propositam
priùs suis sibi occurrentibus verbis &
phrasibus conseribere, & postea eandem
verbis *Ciceronis* expressam intuiti, discre-
pantiam eò accuratiùs observent. Imita-
tio ejusmodi, modo brevior modo pro-
lixior dari potest. Unicum hic exem-
plum

Appendix.

plum sufficiat, cuius materiam pag.
13. & seqq. in loco de Vitiis in ge-
nere eorumque remediis invenies.

Anglicana Versio talis præscribatur.

Although, (my Son!) thou art
brought forth into this world by
godlike and honest parents, and straight
wate instructed with all godliness and
honestie, that thou maist seem to have
suckt in Virtue with thy nurse's milk:
yet since the sparks of nature are so soon
extinguished by ill manners, that the
light thereof doth no where appear, and
virtue it self giveth place to confirmed
naughtiness; and all people every where
prone to vice do cut asunder the nerves of
all virtue; the hope of profit enforced
mee to exhort thee, that thou bee not infe-
cted with those errors, whitch turn the
greatest parts of the minde from the
race of virtue. For thou seem' st to mee
to bee in that condition, from which no
deceit, no mischies is wanting: Wher-
unto is added, as it were, the greatest
Matter of vice, the Custom of sinning:
Pleasures, those flattering Mistresses
lead

Appendix.

lead the state: its companions threaten destruction to good men, and mollifie their mindes by pretence of profit; yea they are likely to weaken the best dispositions, wheras Punishment is wanting. Wherefore, wheras they are not expelled, by the Magistrate, out of that Cittie, in which good manners, and the best state of the Common wealth is sought for: and yet nevertheless 'tis an easie thing to bee deceived in all these, the Cvil and the Custom of stynning may easily grow, but is not easily repressed: Thou must beware least you give ear to flattering pleasures, nor suffer your self to bee deceived, under a pretence of profit, whereby the companions of it do often offend. Despise rather and contemne those, in whom men esteem there is no virtue, no force: think that Pleasure is the greatest aduersarie of virtue, the fountain of deceit, villanie, wickedness: that the actions thereof are unseemlie: the minde turmoiled and stirred up by these, can neither restrain it self, nor at all settle in what place it desire's: Finally, the sorrow thereof is great and everlasting: all which things com to pass by the contemning

Appendix.

temning of Parents, Masters, Reason. Therefore, my Son, since my care hath deserved better of you: nor is your nature wayward or contrarie; and your masters have prepared you to receiv the seeds of virtue; and you have made som progress to virtue; let philosophie, the culture of the minde, bee present with you, w draw's out vice by the root; certainly a great abatement of vices is made by these means: of which, I wish, this may bee a certain & a proper remedie, if you esteem pleasures are by them-selvs vicious, nor have anie thing natural, necessarie or profitable: if you shall judg y the same, having their rise from the roots of all evil, are utterly to bee pulled away & drawn out; and that the companions thereof with their bad affections are to bee circumcised & cut off.
Farewel.

Latina Versio per imitationem ex Cicerone deprompta.

Etsi (mi Fili!) a piis & honestis paren-
tibus editus in hanc lucem atq; susceptus,
ac omni continuo pietate & honestate imbuius,
ut cum lacte nutricis virtutem suxisse videa-
ris; cum tamen naturae igniculi celerrimè
malis moribus sic extinguantur, ut nusquam
naturae lumen appareat; malitiae confirmatae
virtus ipsa cedat; atque omnis undique ad
vitia

Appendix.

vitia consentiens multitudine nervos omnis virtutis elidat ; spes utilitatis animum pepulit meum, te adhortari nec iis imbuanis erroribus, qui majores animi tui partes à virtute detorqueant. Nam visus mihi es illo esse in loco, à quo nulla fraus absit, nullum facinus. Accedit eodem quasi maximus quidam vitiorum Magister, consuetudo peccandi ; voluptates blandissimae Dominae faces preferunt ; socii ejus ardentes faces intentant bonis, eorumque animos specie utilitatis molliunt, imo optima quæque ingenia se debilitaturos minantur, cùm pœna absit Quamobrem cùm illi à Magistratu ex ea civitate non pellantur, in quæ optimi mores, & optimus Reip. status exquiritur ; & tamen his omnibus falli facile sit, facile serpat malum, & peccandi consuetudo, non autem facile reprimatur ; cavendum est tibi, nè assentientibus voluptatib' patefas aures, nec utilitatis specie, quæ à sociis ejus saepius peccatur, te falli sinas. Despicias potius, & contemnas eos, in quibus nihil nervorum inesse putatur ; voluptatem acerrimum virtutis adversarium, fontem fraudum, maleficiarum, scelerum cogites ; actiones ejus turpes ; animus ab his perturbatus ac incitatus, nec cohibere se potest, nec quo loco vult, infistere omnino ; dolor denique ejus maximus est & æternus ; quæ omnia ex aspernatione parentum, præceptorum, rationis eveniunt.

De

Appendix.

De te igitur, mi Fili, cùm nostra cura sit merita melius, nec infensa tibi sit ac inimica natura; præceptores ad satus virtutis accipiendo te præparârint; necnon ad virtutem progressionis habeas aliquantulum; adsit tibi cultura animi Philosophia, quæ vitia extraxit radicibus; levatio certè vitiorum magna tibi sit bis mediis. Ex quibus, volo, hæc certa sit & propria curatio, si ipsas voluptates per se vitiosas existimes; nec habere quicquam naturale, necessarium aut utile; si easdem ex omnibus mali ortas radicibus, evellendas & extra-hendas penitus; socios verò ejus cum parvis affectibus circumcidendos & amputandos judicaveris. Vale.

Plura hujus generis exempla possent apponi, sed manuductio hæc sit loco plurium. Pro ratione discipulorum, talis imitatio varianda etiam atque immutanda. Quod si aliquandiu in hoc exercitii genere perstiterint, proprio Marte illud tentabunt perficere; quo fiet, ut non tantum generi sermonis optimo se assuefiant, sed, naturâ & usu ducibus, thema inveniant & disponant, aliquo modo artis adhuc Logices ignari, quod magnum iis postea in Logices usu erit subsidium. Nec tamen imitandi hæc

Appendix.

ratio, reliqua scribendi exercitia excludat, sed libera etiam genesis, pro iudicio præceptoris sedulò erit adhibenda.

Tantum de duplii primi generis usu : Sequitur secundum genus Rheticæ manipulatum, ut ejus in dicendo ornatum commonstret. Primo itaque offert exempla troporum & figurarum eximia ; deinde, quia non omnis materia troporum & figurarum lumina admittit, hic à Cicerone artis hujus Coryphæo descendum, quibus rebus ac materiis hic ornatius competit. Si itaque attentior fueris, offendes, in simplici alicuius rei descriptione, non affectari à Cicerone ejusmodi ornatum ; quod pleraque definitionum virtutis capita ut & cauſarum delineationes confirmant ; ubi autem vitiorum turpitudo, aut virtutum excellentia in lucem proferenda, ibi se maximè exerit artis hujus virtus. Exemplum inter cætera, vide pag. 43. ubi detestabile libidinis Subjectum & Adjunctum miseriam graphicè depingit : *Quid verò illum, inquit, libidinibus inflamatum & furentem videmus, omnia rabidè appetentem inexplebili cupiditate ; quoque affluentis voluptates undique bauriat, eò gravius ardentiisque sitientem ; nonne rectè miserum dixeris ?*

Appendix.

ris? nōnne Troporum hīc continuatio Libidinis sedem satis conspiciendam proponit? Sic expolationibus rerum gaudii, lātitiā, tristitiae Epizeuxis; indignationibus & exaggerationibus etiam *Anadiplosis* inservit. *Epanodos* delectationi, item querelis figura datur aptissima, quōd attentionem excitet. Et certè quōd vehementiores affectus, hoc frequentiores figuræ sententiārum, ut *Exclamatio*, *Epanorthosis*, *Aposiopesis*. De reliquis figuris idem & aliā lectione **C I C E R O N I S** frequenti invenies. Accommodari huc & illa possunt Exempla quæ in loco de Libidine, pag. 49, &c. sunt expressa, plena tropis & figuris; ubi *Ironia* rei turpitudinem detegit; *Anapora* attentionem excitat; *Exclamatio* ad detestationem & iram inflamat; & *communicationis* usus cernitur ibidem. Hæc, itaque & similia cùm intuetur Rhetorices alumnus notat eadem & observat, tandem quando & quomodo iis utendum addiscet. Porrò & hoc usum auget Rhetorices annotare, quibus argumentis inventiōnis ornatè efferendis aptentur tropi ac figuræ. *Climax* cauſarum & effectorum, ſubjectorum item & adjunctorum progressum eleganter proponit, & argumentationem

Appendix.

tationem à minori ad hujus ornatorem reddit. Effectis aut argumentis ejusdem generis ornandis *Anaphorâ* & *Epistrophe* nihil habemus accommodatius. Pergrata verò est in dissentaneis, quæ similiter, ut & dissimilia, cum admiratione jucunda, *Paronomasiâ* efferuntur. Hæc igitur, & alia ubi occurunt, ab amatore hujus artis sunt accuratè notanda. Denique, figuratam orationem atque ornatam in propriam & simplicem resolvas; ex adverso nudam quasi coloribus & sanguine; nervis rursus torisque co-operata exhibeas.

Nec tamen *Pronuntiationis* & *Actionis* convenientis cura postponenda, ut pote quæ in dicendo una dominatur; cuius dignitate infantes certè (ut ait *Talæus*) Eloquentiæ fructum tulerunt: & diserti, deformitate agendi, infantes putati sunt. Itaque tantò majore industria hic opus est, quantò fructus ejus uberior & excellentior.

Restat tertium genus, Logices usui destinatum. Exempla primò hujus artis observanda, quæ vel *Tironi* haud erunt obscura, quoniam in genere primò sunt expressa; Deinde verò in margine ad textum *Ciceronis* deposita.

Quæ

Appendix.

Quæ verò uni argumento vel inclusa vel adjuncta sunt, aut aliam diverso respectu arguendi affectionem induunt, illa ruidioribus sunt explicanda, ut, cùm pag. 42. & seqq. Effectum libidinis describit Cicero, per illa verba : *Nullam capitaliorem pestem à naturâ datam*, &c. simul illud comparisonem minorum, caussis efficien- tibus, testimonio, &c. amplificat ; itaque his & aliis exemplis planum fiet ad varios locos argumentorum unam sæ- pius referri sententiam, idq; hic animad- mävertisse in colligendis locis commu- nibus proderit maximé.

In Genesi autem hic præcipua adhi- beatur industria. Primus ejus gradus sit thema simplex, per inventionis argu- menta nudè duntaxat proponendum ; ut quemadmodum in libello hoc genera- libus regulis, ut & marginalibus notis argumenta sunt consignata : ità aliud exemplum hoc libro non contentum ef- ferri & illustrari potest. Exempli gratiâ : De turpi Amore seu Libidine, pag. 42. Caussæ dantur Impietas, Ingluvies, &c. Effecta item & reliqua argumenta ibi præstò sunt. Simili ratione tractetur thema de Homine, cuius caussæ, Deus, Parentes, &c. Effecta, orare, laborare, &

Appendix.

& sic per reliquos locos neglectâ primum dispositione transeundum.

Quæstione seu themate illo itâ deducito, axiomatibus omnia conjungantur, quædam Syllogismis includantur; ut, *Homo est miser, Homo est felix, est laudans, est creatura præstantissima.*

In hisce aliquantulum exercitatus qui est, tandem ex methodi præscripto, & ad formam optimorum exemplorum, varia ista argumenta in ordinem redigat; quod quod feliciter procedat, primum affimat locum *Virtutis* aut *Vitæ* ex *Ethicis*, præstantiores sententias itâ conjungat, ut unum alteri continuâ serie connectatur, & forma orationis efficiatur, quâ optimè cohæreat. Invenies autem apud *Ciceronem* varias connectendi formulas, quas notare convenit.

Porrò quemadmodum ductu verborum *Ciceronis* antè formavit orationem adolescens; sic studio præceptoris ex datâ dispositione integrum orationem. Exempli gratiâ: antea datum thema de homine itâ proponatur; *Homo est creatura Dei præstantissima*; vel, *Homo multis calamitatibus est subiectus*; alterum horum modo à præceptore præscripto tractetur. Adpositione exempli integrâ rem

I illustrare

Appendix.

illustrare clariūs, non esset operosum, nisi prolixitas tedium pareret. Industriæ igitur præceptorum hoc puto committendum; qui dum hic suo munere fuerint defuncti, etiam exercitatos jam discipulos nervos suos intendere jubent, ut dato tantum rei statu, 1. Dispositionem forment; 2. Filum orationis secundūm ejus præscriptum ducant; imò verò ita se hujus studio dedant, ut ex tempore, ex memoriæ penu, nè calamo quidem adhibito, quid possint, tentent. Quæ eò faciliora erunt omnia, quò diligentius primum antea & secundum genus exercitiorum subierunt, & virtutum simul ac vitiorum naturam ex dato libello cognoverunt. Sub finem hujus tertii generis & hoc monendum, ut memoriæ subsidia ferant, methodo orationis recitandæ probè servatâ, & argumentis ad marginem notatis. Transitionum quoque exempla, quæ methodi vincula notentur, & suo loco adhibeantur.

Qui autem hic nobis occurrunt, non omnem omnis rei tractandæ materiam hic suppeditari, illis nè quid deesse videatur, quartum genus usui Ethices hujus tributum jam pandimus, & modum hic, non tantum Ethicas ex aliis etiam aucto-
ribus

Appendix.

ribus colligendi locos (de quo *Prefat.*) monstamus ; sed ut ad formam hic observatam studiosus ex omnibus artibus & scientiis suis studiis inservientibus titulos locorum consignet, spatium cuique pro rei amplitudine relinquat, & huc quodlibet eorum, quæ vel legerit, aut viderit, vel audiverit, notatu digna ad suum locum deportet, locis argumentorum in margine notatis. Et sic rerum materiâ collectâ & modo dicendi antè comparato, de quo dicat, scribat, disserat, habebit omni loco & tempore.

Atque hæc quatuor genera sunt, quibus usus hujus libelli poterit esse amplissimus, studiosis præsertim adolescentibus ; quem si nunquam deposuerint, sed ab imo artium dicendi gradu inceptum, ad supremum usque secum deduxerint, cacumen, salutares dabit effectus. Sed quibus puerilia videantur & non inutilia defuturos scio ; sint sanè ista puerilia ; (neque enim ad doctos pertinent, sed ad pueros in literarum tirocinio versantes, quorum de institutione agitur) non tamen ob id inutilia : quî enim inutile sit, quod rectæ juventutis informationi impeditur, in quâ unâ momentum publici & privati boni non exiguum situm est ?

Appendix.

Qui excellsum aliquid & subtile spirant,
iū pro suā arrogantiā hæc ē sublimi vide-
bunt quidem: quos, dum magna ista, ut
putant, tironibus proponunt, tu non
magis sapere dixeris in rectâ juventutis
institutione, quām illi qui *Sambucam Ca-
loni* aptaverit, ut est in proverbio; &
eventus loquitur, quām infeliciter in eru-
diendâ juuentute versentur, qui crepant
non nisi (utī videtur illis) sublimia & a-
cuta; quæ admirari quidem juventus
potest, rectè autem usurpare vix potest.
Bonī interea tenuia hæc non afferna-
buntur, sed, juventutis bono & commo-
do, iis utentur, fruentur.

FINIS.

Index Rerum.

Actiones.		7	Amicitiae caussæ:
Admiratio.		11	
Adulatio.	123, 153		1. Natura. 140
Ægritudo.	66		2. Virtus. 140
Æquabilitas.			3. Ratio. 141
Africanus & Lælius.	149		4. Benevolentia. 141
Ad Agendum nati sumus.	7		5. Eadem studia. 141
Agricultura.	48		6. Consensus consili- orum. 141
Alexander Pheræus.	45, 92		
Ambitio.	59		
Amicitia.	139		Amicitiae effecta. 145
Amicitia adjutrix virtutum.			— officium & effectum: consilium dare. 144
— dissuenda. 155			monere, objurgare. 144
— inter ingratos esse non potest. 152			virtutem promovere. 144
— omnis generis & tatis. 146			vitam sustentare. 144
— plurimas res continet.	148		— jucundam reddere. 144
Amicitia digni-	145		
			Amicus certus. 147
			Amicus quis. 140
			Amicorum paria tria autem qua- tuor. 149
			Amor. 89

Index Rerum.

<i>Amor & Amicitia ab amando.</i>	<i>Clementia.</i>	102
		140
<i>Amoris causa virtutis opinio.</i>	<i>Comitas.</i>	122
		89
<i>Appetitus Principatus.</i>	<i>Confidentia.</i>	77
		61
<i>Artes.</i>	<i>Conscientia optima maxima consolatio.</i>	79
		2
<i>Assernatio rectae rationis.</i>	<i>Consensus consiliorum amicitiae vinculum.</i>	141
		14
<i>Assentatores.</i>	<i>Confilii vis.</i>	71
		14, 155
<i>Attici frugalitas.</i>	<i>Consilium viribus praestans.</i>	23
		51
<i>Avaritia.</i>	<i>Constantes.</i>	145
		98, 99, 100, 134
<i>Audacia.</i>	<i>Constantia.</i>	82, 83, 146
		65
B.		
<i>B</i> eatia vita in virtute.	<i>Confuetudinis commemoratio.</i>	102
<i>Beatus quis.</i>	—vis.	30
<i>Bellum suscipiendum, ut pax queratur.</i>	<i>Consuetudo.</i>	79, 89
	—peccandi.	15
<i>Beneficentia.</i>	<i>Contemptus.</i>	15, 79
		93
<i>Beneficium.</i>	<i>Continentia.</i>	38, 89
		89
<i>Bene vivere.</i>	<i>Crudelitas Phalaridis.</i>	104
	—Alexandri.	104
<i>Benevolentia.</i>	D.	
—amicitiae fons.		
—periculo perspicitur.		
<i>Benignitas.</i>	<i>D</i> amon & Pythias.	149
	Dejotari frugalitas.	51
<i>Boni.</i>	Desperatio.	66, 74
<i>Bonus quis.</i>	Dicacitas.	129, 130
C.		
<i>C</i> æsaris fortitudo.	Dionysius Tyrannus.	105
	Dissidia in amicitia vitanda.	
<i>Calamus Indus.</i>		154
<i>Calliditas.</i>	<i>Dissimilitudo morum dissecat amicitias.</i>	151
		26
<i>Callidus.</i>	<i>Doctrina & institutio.</i>	7
		134
<i>Castitas quid.</i>	<i>Doctrina de Officiis Ethica à Cicerone dicta.</i>	
		40
<i>Caruli jocus.</i>	Dolor.	128

Index Rerum.

Dolor.	14, 15, 68, 69	Fiducia.	73
Doloris remedia.	81	Fimbriæ audacia.	67
Dolus māns.	25	Fortes fortuna adjuvat.	61
		Fortitudo.	60, &c. 73
E.		— { publica. }	70
F nnii jocuſ.	128	— { privata. }	
Exercitatio corporis.	61	Fraus.	116, 134
Exercitatio & uſuſ.	7	Frugalitas.	33
Ethica quid.	1	Dejotari, Attici, La- cedæmoniorum.	51
Ethica Ciceroni doctrina de Officiis dicitur.	1	Frugi homo omnia recte facit.	
Ethices adiuncta.	5	Furor.	51
— Causæ : sapientes homi- nes, artis beneficio adju- ti & uſu confirmati.	2		27
— Forma.	2		G.
— Finis.	2	G loria.	56
— Materia.	3	— recte-factorum cauſa est.	87
— Effecta : Omni aetioni, omni tempore inferuire.	4	Gratia.	136, 137
— vitam dirigere.	4	Gratitudo.	136
— Subiectum	{ internum.		H.
	{ externum.		
	4		
F.			
F acetiarum duo genera.	125	H onesta.	8
Fames cibi condimentum.	39	Honesta ab amicis peren- da.	144
Fidentia.	73	Honesta præferenda.	155
Fides.	113, 114	Honestas sola expetenda.	11
— quibus habenda.	23	Honestate vita continetur beata	
— constantiae firmamentum.	141	Honestum & Virtus idem.	4
		Honestè vivere quid.	3
		Honor.	55, 56, 57
		Honos alit artes.	57
		Hospitali-	

Index Rerum.

Hospitalitas.
Humanitas.

I.

I mpatientia.	81
I mpudentia.	24
I mpudentia & remedia.	28
I mprovista graviora.	27
I nconstantia.	84
I ngluvies.	39
I ngratitudo.	137
I nhumanitas.	123
I njuria à metu proficiscitur.	133
I njustitia.	133
I nspientes miseri.	27
I nspientia.	27
I nstitutio & Doctrina.	7,8
I nstitutio mala.	13
I ntemperantia.	36
I nvidentia.	91
I nvidia.	11
I ocatio.	125, 126, &c.
I ucunditas in amicitia.	146
I usjurandum.	113
I ustitia.	85, 131, 132, &c.
retribuens.	130
gloriam parit.	57

L.

L Academioniorum fruga-	
litas.	51
Largitio.	53, 96
Legum omnes servi.	107

L enitas.	102
L epidi jocus.	129
L evitas, seu inconstantia.	84
L iberalitas vel beneficentia.	93, &c.
L ibertas virtutis.	10
L ibidinis remedia.	46
L ibido.	42, 43, 44
ex Luxuriâ avaritia.	99
M.	
M agnanimi.	75, 76, 80
M agnanimitas.	75
M agnificentia.	75
M ajorum gloria.	57
M aledicta amicorum ferenda.	
M aledictio.	155
M aleficentia.	129
M alevolentia.	98
M alevolentia.	90
M alitia.	12, 25
M ansuetudo.	122
M aximi jocus.	128
M ediocritas.	7
M endacium.	113, 115
M ercatores.	133
M ercatura.	48
M etus.	66, 76, 92
M isericordia.	101, 102
M oderatio.	33
M odestia.	54
M odus.	7, 8
M onendi amici.	144
M ores perversi.	13
M orositas.	123
N atura.	

Index Rerum.

N.

Natura amicitiae caussa. 140
Nasicae jocus. 128

O.

Obedientia. 106
Objurgandi amici. 144
Obsequium in fraudem pellit. 151
Observantia. 108
Odium. 91
Odium est venenum amicitiae. 151
de Officiis philosophia feracissima. 5
Officium in omni vita. 4
Opinio virtutis amoris caussa. 89
Oratio benigna. 89
Otium honestum. 70

P.

Parsimonia. 47, &c.
Patientia. 77, &c.
Pecuniae cupiditas pestis amicitiae. 152
Perfidia. 115, 117
Perjurium. 115, 118
Perturbatio animi. 25
Perseverantia. 82
Pietas. 109
— in patriam. 110

<i>Pigritia.</i> <i>Phalaris.</i> <i>Philosophia.</i> <i>Pompeius.</i> <i>Posidonius.</i> <i>Præmeditatio malorum.</i> <i>Pravitas naturalis.</i> <i>Prodigalitas.</i> <i>Prudens quis.</i> <i>Prudentia.</i> 17, 18, 22, 23, 31 <i>Prudentiae caussæ & effecta.</i> 20, 21	66, 76 92, 104 2, 5, 16 84 80 27 13 52 19 35 76
---	---

R.

<i>Ratio regia.</i> <i>— amicitiae caussa.</i> 141 <i>— prudentiae caussa.</i> 20	86
---	----

Regulus. 114
Reuerentia. 108
Rusticitas. 129

S.

<i>Alimitor.</i> <i>Sanguinis conjunctio.</i> 89 <i>Sapiens, qui longo rerum usu valet, nec artis est ignorans.</i> 3	128
---	-----

Sapientia. 18, 21
Saffia libidinis exemplum. 44
Scientiae cupiditas omnibus insita est à natura. 20
Scurrilitas. 129
Severitas. 83, 102, 104
Similitudo.

Index Rerum.

<i>Similitudo morum.</i>	147	— <i>quatuor habet partes.</i> 17
<i>Simplices & fideles.</i>	145	— <i>mentis bonum.</i> 4
<i>Simulatio.</i>	123	— <i>aliis rebus anterenda.</i>
— <i>amicitiae.</i>	150	11, 12
<i>Sobrietas.</i>	38	— <i>amicitiam gignit.</i> 140, 145
<i>Spartanorum pueri.</i>	80	<i>Virtutis adjuncta: Libertas,</i>
<i>Spes.</i>	73	<i>&c.</i> 10
<i>Stultitia.</i>	27, 28	— <i>Effecta.</i> 9
		— <i>malum obruere.</i> 9
		— <i>omnia virtutis causâ ferre.</i>
T.		
<i>Timor.</i>	66, 76	9
<i>Temeritas.</i>	67, 72	amicitiam reconciliare. 10
<i>Temperantia.</i> 32, 33, 34, <i>&c.</i>		<i>mortis crudelitatem propulsare.</i> 10
<i>Tranquillitas animi.</i>	70	
<i>Tyranni.</i>	152	<i>Virtutis exempla.</i> 12
<i>Tyrannorum vita.</i>	104	— <i>Subjectum mens pura.</i> 10
		— <i>Opinio amoris causa.</i> 89
V. U.		
<i>Verecundia.</i>	41	<i>Virtutum semina à naturâ.</i> 7
<i>Veritas, seu Veracitas.</i>	111	<i>Vita beata in virtute.</i> 4, 5
— <i>odium parit.</i>	112	<i>Vitiorum causæ, naturalis pravitas, mala institutio, &c.</i>
<i>Verres libidinosæ.</i>	45	13
<i>Versutus quis.</i>	25	<i>Vitiorum effecta & subjecta.</i> 15
<i>Virtus quid.</i>	6	— <i>medicina.</i> 15, 16
— <i>recta ratio dici potest.</i>	6	<i>Vitiositas.</i> 12, 13
— <i>& honestum idem.</i>	6	<i>Vitium quid.</i> 12, 13
— <i>à naturâ.</i>	8	<i>Voluntas eadem, eadem studia conciliant amicitiam.</i> 141
— <i>quid efficit.</i>	9	<i>Volupiates.</i> 14
— <i>dianoëtica & moralis.</i>	17	<i>Voluptatis effecta.</i> 36
— <i>moralis.</i>	29, 30	<i>Ulysses.</i> 80
— <i>libera.</i>	10	<i>Urbanitas.</i> 121, 124, 125, <i>&c.</i>
— <i>immutabilis.</i>	11	<i>Usus & Exercitatio.</i> 7
— <i>terum domina.</i>	11	<i>Uilitas in amicitia.</i> 146, 147
— <i>in tribus vertitur.</i>	17	<i>Uilitatis species.</i> 14
		Xenocrates.

Index Rerum.

X.

X Enocrates.

83

Z.

Z Eno.

84

FINIS.

1862 Recd.

5

6

1862

5

1862

